

Program Rozwoju Lokalnego

Gminy Wilczyce

na lata 2007 – 2013

Wilczyce, 2007

Spis treści:

Wprowadzenie	3
2. Wstęp.....	5
3. Programowanie rozwoju lokalnego w kontekście Narodowej Strategii Spójności.....	7
1) tworzenie warunków dla utrzymania trwałego i wysokiego tempa wzrostu gospodarczego; ..	9
2) wzrost zatrudnienia poprzez rozwój kapitału ludzkiego oraz społecznego;.....	9
3) podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora usług; ..	9
4) budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów;.....	9
5) wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;.....	9
6) rozwój obszarów wiejskich.....	9
4. Cel Zintegrowanego Programu Rozwoju Gminy Lokalnego Wilczyce 2007-2013.....	18
5. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza w Gminie Wilczyce.....	19
5.1. Analiza położenia geograficznego Gminy Wilczyce.....	19
5.2. Charakterystyka potencjału demograficznego.....	20
5.3. Potencjał przyrodniczy i środowiskowy gminy.....	26
5.4. Działalność gospodarcza oraz diagnoza sytuacji w rolnictwie.....	31
5.5. Stan infrastruktury techniczno-ekonomicznej.....	41
Wodociągi.....	41
Kanalizacja sanitarna i oczyszczanie ścieków.....	42
Gospodarka odpadami.....	44
Stan dróg gminnych oraz system komunikacji.....	44
Energetyka i ciepłownictwo.....	46
Gazyfikacja.....	47
Mienie komunalne oraz budownictwo mieszkaniowe.....	48
5.6. Stan infrastruktury społecznej.....	50
Oświata i wychowanie.....	50
Służba zdrowia i opieka społeczna.....	51
Sport i turystyka.....	53
Kultura.....	57
5.7. Analiza finansów Gminy Wilczyce.....	57
6. Analiza S.W.O.T.	62
6.1. Uwarunkowania wewnętrzne	62
6.2. Uwarunkowania zewnętrzne	64
7. Program. Cel. Kierunki. Działania.....	64
8. Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Gminy Wilczyce na lata 2007-2013	69
.....	70
9. Wdrażanie Programu (finansowanie).....	71
10. System monitorowania i ewaluacji Programu w Gminie Wilczyce.....	73
Regulacje prawne.....	73
Ramy Planowania.....	74
Ramy operacyjne.....	74
Planowanie pomocy w ramach Funduszy Strukturalnych.....	75
Wskaźniki Programu: wkład, wyniki, rezultaty i wpływ.....	77
Wskaźniki skuteczności, efektywności i wykonania.....	78
Ustalanie systemu wskaźników.....	79

Wskaźniki „wejścia” i wskaźniki „kontekstu”.....	79
Monitorowanie operacyjne.....	81
Wskaźniki monitorowania.....	82
Kwantyfikacja ex-ante.....	82
Użycie wskaźników do ewaluacji.....	83
PLAN 1.....	93
11.Sposoby oceny Programu. Promocja Programu	99
Program spełnia również funkcję informacyjną. Zadaniami Programu w tym kontekście są:.....	100
Grupy docelowe odbiorców.....	100
Kształtowanie wizerunku Programu.....	101
Instrumenty Polityki Informacyjnej.....	101

1.

Wprowadzenie

Zintegrowany Program Rozwoju Gminy (określany w dalszej części niniejszego opracowania akronimem „ZPRG”) jest dokumentem ustanawiającym ogólne wytyczne i zasady dla współpracy instytucji Unii Europejskiej z Gminą Wilczyce ZPRG oparty jest na analizie problemów i potencjału Gminy Wilczyce prowadzącej zadania inwestycyjne, które kwalifikują się do współfinansowania przez instrumenty finansowe Unii Europejskiej.

W praktyce ZPRG stanowi elastyczną podstawę do systematycznego i zrównoważonego rozwoju Gminy Wilczyce, będąc podsumowaniem dokonań samorządu w ostatnich latach poprzez ukazanie działań, rozpoczętych procesów inwestycyjnych oraz cykli przedsięwzięć i projektów. ZPRG określa ponadto kontynuowane oraz zupełnie nowe projekty wymagające realizacji w perspektywie nowego okresu programowania – lat 2007-2013.

ZPRG jest planistycznym odzwierciedleniem pełnego, systematycznego cyklu inwestycyjny projektu oraz przedsięwzięć (grupy projektów rozwiązujących kompleksowo określony problem na terenie określonej jednostki samorządu terytorialnego). Zintegrowany Plan Rozwoju Gminy Wilczyce jest dokumentem otwartym, co oznacza, że możliwe są jego modyfikacje w okresie późniejszym, podjęte w formie uchwały Rady Gminy. Konieczność aktualizacji jest nieodłączną cechą charakteryzującą dokumenty planistyczne, co wynika ze zmienności uwarunkowań świata otaczającego.

Niniejszy dokument jest odzwierciedleniem konkretnych potrzeb oraz problemów mieszkańców Gminy Wilczyce. Końcowy efekt procesu tworzenia dokumentu planistycznego, jakim jest ZPRG, jest wynikiem uzgodnień społecznych, dokonanych w ramach wspólnoty mieszkańców Gminy Wilczyce. Społeczność lokalna wzięła czynny udział w procesie tworzenia dokumentu, w ramach przeprowadzonych w dniu 5 marca 2007 r. konsultacji społecznych.

Zintegrowany Plan Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2007-2013 stanowi strategiczną podstawę planowania rozwoju lokalnego w gminie. Stały monitoring procesu realizacji założeń oraz właściwe wdrażanie działań objętych dokumentem stwarza możliwość dynamicznego rozwoju Gminy Wilczyce w latach objętych okresem programowania Planu.

2. Wstęp

Zintegrowany Program Rozwoju jest kompleksowym dokumentem określającym strategię społeczno-gospodarczą na lata 2007-2013, jak również wskazującym pożądane efekty jej realizacji w przyjętej perspektywie czasowej. Opracowanie niniejsze zostało przygotowane na podstawie następujących dokumentów o charakterze programowym, tworzonych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym:

- Świętokrzyski Regionalny Program Operacyjny 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020,
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce (Uchw. Rady Gminy Wilczyce nr XXXI/166/2001 z dn. 28.12.2001 r.) oraz późniejsze zmiany studium (Uchw. Rady Gminy Wilczyce nr XXXVI/190/2006 z dn. 27.10.2006 r.)
- Strategią Rozwoju Gminy Wilczyce z 1998 r.
- Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Wilczyce na lata 2004 – 2006.

Konstrukcja Programu, w znaczącym stopniu, opiera się również na dokumentach programujących absorpcję środków Unii Europejskiej na lata 2007-2013 wpływających z projektu Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (Narodowa Strategia Spójności).

Program przedstawia sytuację społeczno-ekonomiczną Gminy, formułuje cele i zawiera opis zmierzający do osiągnięcia rozwoju społecznego i gospodarczego. Opracowanie niniejsze szacuje również spodziewane efekty interwencji i wpływ na przebieg procesów rozwojowych oraz wskazuje kierunki zaangażowania środków pochodzących z funduszy strukturalnych oraz budżetu Gminy. Dokument oparty został na założeniach ujętych w wyżej wymienionych dokumentach programujących.

Dane dotyczące diagnozy stanu aktualnego gminy zostały zebrane na podstawie dokumentów strategicznych, informacji pracowników Urzędu Gminy oraz statystyk prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny (www.stat.gov.pl/bdr).

Program będzie służył jako punkt odniesienia dla działań o charakterze rozwojowym, podejmowanych z zasobów środków własnych, jak również pozwoli określić wysokość oraz cele interwencji z funduszy unijnych (w ramach programów strukturalnych).

Obszar i czas realizacji Programu

Program obejmuje swoim zasięgiem terytorialnym Gminę Wilczyce, która wchodzi w skład województwa świętokrzyskiego. Poniżej przedstawiono lokalizację gminy w obrębie powiatu sandomierskiego.

Mapa: Gmina Wilczyce na tle województwa świętokrzyskiego i powiatu sandomierskiego

Źródło: www.gminy.pl

Program został zakreślony na lata 2007-2013. Tak zdefiniowany czas realizacji został wpisany w ramy czasowe Narodowych Strategii Spójności. Pozwala to na relatywnie precyzyjne określenie zarówno harmonogramu realizacji zadań ujętych w Programie oraz koszt ich realizacji. Przyjęcie dłuższego okresu realizacji mogłoby negatywnie wpłynąć na dokładność szacunków kosztów finansowych.

Projekty, które zostały uwzględnione w dokumencie w większości mają charakter zadań wieloletnich, w części ich realizacja uzależniona jest od pozyskania dofinansowania ze źródeł zewnętrznych, dlatego też uznano, że optymalnym okresem planowania jest okres 2007-2013, zgodny z programowaniem budżetu Unii Europejskiej.

Program operuje w dziedzinach objętych kompetencjami samorządu wskazując równocześnie podstawowe projekty infrastrukturalne, których konkretyzacja następuje w bieżąco aktualizowanym Wieloletnim Planie Inwestycyjnym. Należy zauważyć, że proponowany zestaw zadań ma bardzo szeroki charakter – jest on odpowiedzią na sygnalizowane potrzeby mieszkańców Gminy Wilczyce.

Zgodnie z powyższymi założeniami Program stanowi dokument komplementarny względem WPI, jak również innych dokumentów będących obligatoryjnymi w procesie ubiegania się o środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych źródeł zewnętrznych.

3. Programowanie rozwoju lokalnego w kontekście Narodowej Strategii Spójności

Proponowane zmiany na okres perspektywy finansowej 2007-2013

W niniejszej części ZPRG przedstawiono podstawowe założenia dotyczące zmian w ramach Nowej Perspektywy Finansowej Unii Europejskiej i jej implementacji w warunkach Polski. Zakładane zmiany to uproszczenie systemu realizacji poprzez zmniejszenie liczby sektorowych programów operacyjnych w stosunku do projektu Narodowego Plan Rozwoju 2007-2013. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego będzie pełniło funkcje instytucji zarządzającej dla wszystkich programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności.

Funkcje i instytucji pośredniczących będą pełnili pozostali ministrowie odpowiedzialni za konkretne działy administracji rządowej. Rola instytucji pośredniczących

zostanie wzmocniona, gdyż będą one odpowiedzialne za wypełnianie wszystkich funkcji związanych z podejmowaniem decyzji zarządczych, monitorowaniem, kontrola i rozliczaniem środków w odniesieniu do zarządzanych przez nie priorytetów.

Na poziomie regionalnym będzie realizowanych 16 regionalnych programów operacyjnych, współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Finansowanie Narodowej Strategii Spójności

Rada Ministrów zaakceptowała Strategie na lata 2007-2013, która z założenia winna wspierać wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Rieczony dokument strategiczny określający priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR),
- Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS)
- Funduszu Spójności

w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007–2013.

Celem nadrzędnym owego dokumentu jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w ramach Unii Europejskiej i wewnątrz kraju.

Obok celu strategicznego zakłada się również realizację celów szczegółowych, wynikających z wyzwań Strategii Lizbońskiej, Strategicznych Wytucznych Wspólnoty oraz wniosków wynikających z analizy słabych i mocnych stron polskiej gospodarki, a także stojących przed nią szans i zagrożeń, tj.:

- 1) tworzenie warunków dla utrzymania trwałego i wysokiego tempa wzrostu gospodarczego;
- 2) wzrost zatrudnienia poprzez rozwój kapitału ludzkiego oraz społecznego;
- 3) podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora usług;
- 4) budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów;
- 5) wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;
- 6) rozwój obszarów wiejskich.

W ramach Strategii będą realizowane Programy Operacyjne (PO), zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Regionalne Programy Operacyjne (RPO), zarządzane przez samorzady poszczególnych województw. Na szczeblu centralnym realizowane będą cztery główne programy, co zapewni koordynację działań wewnątrz programów i ograniczenie administracji niezbędnej do zarządzania programami. Poniżej zestawiono wszystkie programy będące rozwinięciem celów Narodowej Strategii Spójności.

- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)
- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej
- Program Operacyjny Pomoc Techniczna

Jednym z najbardziej istotnych, z punktu widzenia zadań inwestycyjnych Gminy Wilczyce, będzie Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013. Głównym celem tego dokumentu (według aktualnego projektu) poprawa warunków sprzyjających budowie konkurencyjnej i generującej nowe miejsca pracy regionalnej gospodarki. Cel ten realizowany będzie poprzez następujące cele szczegółowe:

Cel 1. Podniesienie poziomu konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększanie zdolności inwestycyjnej podmiotów gospodarczych;

Cel 2. Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz powiązań między sektorem B+R a gospodarką;

Cel 3. Poprawa jakości systemu komunikacyjnego regionu i jego połączeń z krajowymi i europejskimi korytarzami transportowymi;

Cel 4. Poprawa stanu środowiska naturalnego województwa;

Cel 5. Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych i zasobów dziedzictwa kulturowego;

Cel 6. Zwiększenie atrakcyjności ośrodków miejskich i centrów gmin.

Łączna wartość środków finansowych zaangażowanych w realizację Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia w latach 2007-13 wyniesie ok. 85,6 mld euro. Z tego ok. 9,7 mld euro stanowić będzie publiczny wkład krajowy, a na około 16,3 mld euro szacowana jest wartość wkładu podmiotów prywatnych. Ponad 59,5 mld euro będzie pochodziło z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Zaproponowano aby blisko 52% środków pochodziło z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a około 15% z Europejskiego Funduszu Społecznego, pozostałe około 33% środków pochodzić będzie z Funduszu Spójności. Finansowanie programów operacyjnych kształtuje się w następujący sposób:

- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – 26,8% całości środków (ok. 15,9 mld euro),
- PO Rozwój Polski Wschodniej – 3,6% całości środków (ok. 2,2 mld euro),
- PO Infrastruktura i Środowisko – 35,7% całości środków (ok. 21,3 mld euro),
- PO Kapitał Ludzki – 13,7% całości środków (8,1 mld euro),
- PO Konkurencyjna Gospodarka – 11,7% całości środków (7 mld euro),
- Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej – 1% całości środków (ok. 0,6 mld euro),
- PO Pomoc Techniczna - 0,4% całości środków (0,2 mld euro).

Zintegrowany Program Rozwoju Gminy Wilczyce wykazuje wysoki stopień zgodności z dokumentami dotyczący ochrony środowiska, na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010

Głównym celem działań w zakresie polityki ekologicznej Polski jest stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska. We współczesnym świecie oznacza to przede wszystkim, że polityka ta powinna być elementem równoważenia rozwoju kraju i harmonizowania z celami ochrony środowiska celów gospodarczych i społecznych. Oznacza to również, że aspekty ekologiczne powinny być obligatoryjnie włączane do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach gospodarowania, a także do strategii i programów rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym. Dotyczy to energetyki, przemysłu, transportu, gospodarki komunalnej i budownictwa, rolnictwa, leśnictwa, turystyki i innych dziedzin działalności, które okazują presję na środowisko w formie bezpośredniego lub pośredniego korzystania z jego zasobów oraz generowania zanieczyszczeń i/ lub szkodliwych oddziaływań fizycznych.

Instrumentem wspierającym lub wymuszającym ekologizację polityk sektorowych będą strategiczne oceny ich oddziaływania na środowisko, wykonywane przede wszystkim dla polityk i programów wymaganych ustawowo.

Podstawowe priorytety w zakresie ochrony środowiska obejmują następujące osie:

1. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
2. Zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii,
3. Środowisko i zdrowie. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
4. Przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Poniżej przedstawiono zarys w/w osi:

1. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody odbywa się poprzez oddziaływanie na takie elementy jak:
  - Ochrona przyrody i krajobrazu
  - Ochrona i zrównoważony rozwój lasów
  - Ochrona gleb
  - Ochrona zasobów kopalin i wód podziemnych
  - Biotechnologie i organizmy zmodyfikowane genetycznie
2. Zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii jest realizowane poprzez:
  - Materiałochłonność, wodochłonność, energochłonność i odpadowość gospodarki
  - Wykorzystanie energii odnawialnej
  - Kształtowanie stosunków wodnych i ochrona przed powodzią

3. Środowisko i zdrowie. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

- Jakość wód
- Zanieczyszczenie powietrza
- Gospodarowanie odpadami
- Chemikalia w środowisku
- Poważne awarie przemysłowe
- Oddziaływanie hałasu
- Oddziaływanie pól elektromagnetycznych

Polityka ochrony środowiska naturalnego Gminy Wilczyce jest zbieżna ze wszystkimi podstawowymi priorytetami ustalonymi na poziomie kraju. Najwięcej działań samorządu gminnego jest jednak skupionych na Priorytecie 1 „Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody” – Ochrona gleb oraz Priorytecie 3 „Środowisko i zdrowie” - Jakość wód, zanieczyszczenie powietrza i gospodarowanie odpadami.

Realizowane w ramach polityki ekologicznej państwa działania w zakresie **ochrony gleb** obejmują: ochronę zasobów gleb użytkowanych przyrodniczo przed ich wyłączeniem z tego użytkowania (w tym maksymalne zagospodarowanie nieużytków poprzemysłowych), ochronę gleb przed erozją, dewastacją fizyczną i zanieczyszczeniem chemicznym, rekultywację gleb zdegradowanych, a także utrzymanie lub przywrócenie na terenach rolniczych jakości gleb odpowiedniej do zdrowej produkcji roślinnej, poprzez między innymi utrzymywanie odpowiedniej kwasowości gleb i likwidację niedoborów magnezu determinującego prawidłowe funkcjonowanie organizmów żywych.

Do najważniejszych celów polityki ekologicznej państwa w dziedzinie ochrony gleb do roku 2010 należą:

- podniesienie poziomu wiedzy użytkowników gleb i gruntów w zakresie możliwości eksploatacji gleb, przy zwróceniu szczególnej uwagi na nieodwracalność degradacji zasobów glebowych (zarówno z punktu widzenia arealu gleb nadających się do użytkowania przyrodniczego, jak i wartości ich potencjału produkcyjnego);
- doskonalenie struktur organizacyjnych zajmujących się problematyką ochrony i racjonalnego użytkowania gleb (np. Ośrodka Edukacji Ekologicznej w ramach Krajowego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich) oraz przygotowanie programów działań w tej dziedzinie (np. programu rekultywacji gleb zdegradowanych na obszarach użytkowanych rolniczo);

- wprowadzanie w rolnictwie sposobu produkcji zgodnego z ustawą o rolnictwie ekologicznym;
- objęcie monitoringiem gleb rejestracji zmian fizycznych, chemicznych i biologicznych wynikających z rodzaju i intensywności eksploatacji oraz oddziaływania różnych, negatywnych czynników (erozja, inwestycje, przemysł, emisje, odpady, ścieki i in.);
- maksymalne zagospodarowanie terenów poprzemysłowych poprzez opracowanie i wdrożenie mechanizmów sprzyjających ponownemu włączeniu tych terenów do obiegu gospodarczego.

W zakresie poprawy **jakości wód** długofalowym celem polityki ekologicznej Polski osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód tak pod względem jakościowym jak i ilościowym. Oznacza to:

- ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł punktowych: miejskich, przemysłowych i wiejskich;
- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł przestrzennych (rozproszonych), trafiających do wód wraz ze spływami powierzchniowymi (przede wszystkim z terenów rolnych oraz z terenów zurbanizowanych).

W zakresie **gospodarki odpadowej** pierwszą zasadą pozostaje wciąż zapobieganie ich powstawaniu. Wyraża się to dążeniem do stosowania niskoodpadowych technologii produkcji, czystszych w odniesieniu do środowiska oraz zapewniających produkcyjne wykorzystanie wszystkich składników przerabianych surowców.

Za priorytetowe cele w zakresie gospodarowania odpadami uznaje się:

- pełne wprowadzenie w życie regulacji prawnych zawartych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz.U. z 2001 r. Nr 62, poz. 628 z późn. zmian.) oraz rozporządzeniach wykonawczych do tej ustawy ,
- ratyfikację konwencji międzynarodowych dotyczących gospodarki odpadowej oraz
- dostosowanie do wymagań tych konwencji prawodawstwa krajowego,
- zwiększenie poziomu odzysku (w tym recykling) odpadów przemysłowych poprzez odpowiednią politykę podatkową i system opłat za korzystanie ze środowiska,
- stworzenie podstaw dla nowoczesnego gospodarowania odpadami komunalnymi,
- zapewniającej wzrost odzysku zmniejszającego ich masę unieszkodliwianą przez składowanie co najmniej o 30% do 2006 roku i o 75% do roku 2010 (w stosunku do roku 2000),

- zbudowanie - w perspektywie 2010 r. - krajowego systemu unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych.

Program Ochrony Środowiska Województwa Świętokrzyskiego

Nadrzędnym kryterium polityki ekologicznej państwa i co za tym idzie województwa, jest wdrożenie zasad ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju we wszystkich politykach, strategiach oraz programach zadań samorządowych, które oddziałują na środowisko przyrodnicze. Celem niniejszego programu jest uzyskanie spójności polityki wojewódzkiej z działaniami podmiotów, które mają wpływ na tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju oraz funkcjonowanie wojewódzkiego systemu ekologicznego.

Służyć temu powinny priorytety ekologiczne, które określają hierarchię potrzeb wojewódzkich i tworzą szansę integracji różnych inicjatyw lokalnych w jedną, spójną ekologicznie całość. Strategiczne działania w zakresie ochrony środowiska w województwie świętokrzyskim obejmują następujące zagadnienia

- 1. Ochrona przyrody**
2. Surowce mineralne
3. Powietrze atmosferyczne
4. Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne
- 5. Gospodarka wodna**
- 6. Gospodarka odpadami**
7. Poważne awarie przemysłowe
8. Ochrona zasobów leśnych
9. Edukacja ekologiczna

Jak podkreślono w dokumencie pn. „Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010” Gmina Wilczyce stara się realizować wszystkie swoje działania w zgodzie z zasadami ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony przyrody, gospodarki wodnej i gospodarki odpadami. W zakresie w/w elementów w województwie świętokrzyskim, a zatem także w Gminie Wilczyce dąży się do:

W zakresie ochrony przyrody:

- renaturalizacji i poprawy stanu cennych przyrodniczo ekosystemów i siedlisk,

- objęcia ochroną prawną cennych przyrodniczo obszarów — powiększenie ŚPN (perspektywa 15–20 lat);
- rozwoju prac inwentaryzacyjno-badawczych w zakresie rozpoznania walorów przyrodniczych województwa;
- podniesieniu poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- rozbudowy infrastruktury technicznej i małej infrastruktury turystycznej, służącej ochronie przyrody na styku z turystyką masową,
- poprawy jakości oraz zwiększenia ilościowego szlaków turystycznych „kanalizujących” ruch turystyczny,
- odpowiedniego eksponowania i zagospodarowania walorów przyrodniczych i kulturowych bez uszczerbku dla środowiska,
- zorganizowania punktów informacji turystyczno-środowiskowej.

W zakresie gospodarki wodnej

- uporządkowania gospodarki ściekowej w szczególności: w miastach powiatowych województwa oraz na terenach cennych przyrodniczo,
- optymalizacji wykorzystania istniejących oczyszczalni ścieków,
- porządkowania gospodarki ściekowej pozostałych miast i gmin (na obszarach przewidzianych do objęcia zbiorczymi systemami kanalizacji,
- budowy oczyszczalni indywidualnych na pozostałych terenach (w sytuacjach uzasadnionych względami ekologicznymi i ekonomicznymi),
- egzekwowania ograniczeń w zagospodarowaniu terenu na obszarach zasilania ujęć wody do picia (opracowanie dokumentacji hydrogeologicznych dla ujęć, które takich dokumentacji nie mają),
- minimalizacji strat wody (sukcesywne opomiarowanie, wprowadzanie obiegów zamkniętych, modernizacja sieci przesyłowych),
- likwidacji nielegalnych zrzutów ścieków,
- ograniczania spływu zanieczyszczeń pochodzenia rolniczego z pól,
- zmniejszenia ilości stosowanych nawozów naturalnych i sztucznych,
- respektowania linii zalewów w planach zagospodarowania przestrzennego,
- wyznaczenia stref dopuszczalnej zabudowy na terenach zalewowych,
- kontynuacji monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych

W zakresie gospodarki odpadami

- wdrażania bezodpadowych i małodopadowych technologii produkcji,
- sukcesywnej likwidacji lub modernizacji składowisk odpadów komunalnych nie spełniających wymogów UE,
- rekultywacji składowisk wyłączonych z eksploatacji i nieczynnych kwater na składowiskach funkcjonujących oraz innych terenów przemysłowych,
- intensyfikacji procesu wprowadzania segregacji odpadów,
- stworzenia rynku zbytu surowców wtórnych,
- bieżącej likwidacji dzikich wysypisk odpadów,
- zakończeniu procesu likwidacji mogilników,
- likwidacji i unieszkodliwianiu odpadów azbestowych;
- edukacji ekologicznej społeczeństwa w zakresie gospodarki odpadami, promującej minimalizację powstających odpadów, selektywną ich zbiórkę oraz zagospodarowanie surowców wtórnych.

Plan gospodarki odpadami dla Gminy Wilczyce

Gmina dysponuje opracowanym na jej potrzeby planem gospodarki odpadami. Dokument ten zawiera:

- informacje ogólne dotyczące ilości wytwarzanych odpadów, metod zbierania i unieszkodliwiania oraz stanu technicznego i zdolności przerobowych istniejącej instalacji do unieszkodliwiania odpadów,
- określa najważniejsze problemy związane z gospodarowaniem odpadami oraz sposoby ich rozwiązania,
- przedstawia propozycje działań, które należy podejmować w celach krótko- i długookresowych.

W opracowaniu uwzględniono wszystkie rodzaje odpadów wytwarzanych na terenie Gminy Wilczyce. Dzięki przygotowaniu Planu możliwe stało się: wyszczególnienie rodzajów, ilości i źródła pochodzenia odpadów, które mogą być poddawane procesom odzysku lub unieszkodliwiania, wyszczególnienie działań prowadzących do zapobiegania powstawaniu odpadów, a jeżeli zapobieganie nie jest możliwe – do ograniczania ilości ich wytwarzania, określenie sposobu postępowania z wytwarzanymi odpadami w sposób zgodny z zasadami

zawartymi w aktualnie obowiązujących aktach prawnych w przedmiotowym zakresie, wyszczególnienie działań prowadzących do ograniczania negatywnego wpływu wytwarzanych odpadów na środowisko.

W dokumencie szczegółowo przeanalizowano oraz omówiono sposób postępowania z następującymi rodzajami odpadów:

- odpady komunalne,
- odpady opakowaniowe,
- komunalne odpady ściekowe,
- odpady ulegające biodegradacji,
- odpady niebezpieczne wytworzone w sektorze komunalnym.

Plan gospodarki odpadami przedstawia projektowany system gospodarki odpadami oraz działania związane z instalacją do odzysku i unieszkodliwienia odpadów. Przedstawiono w nim ponadto analizę ekonomiczną realizacji zamierzonych celów, potencjalne instrumenty wsparcia finansowego oraz harmonogram realizacji przedsięwzięć.

Ogólny system gospodarki odpadami w Gminie Wilczyce zakłada:

- 1) selektywne zbieranie odpadów:
  - w sektorze komunalnym: papier i karton, tworzywa sztuczne, szkło, metale, wielkogabarytowe, budowlane, niebezpieczne,
  - w sektorze gospodarczym,
  - niebezpiecznych: oleje odpadowe, baterie i akumulatory, odpady zawierające azbest, odpady pochodzące ze stosowania środków ochrony roślin, zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne, wycofane z eksploatacji pojazdy, odpady medyczne i weterynaryjne, przeterminowane leki, odpady z akcji ratowniczo-gaśniczych, klęsk żywiołowych;
- 2) bieżącą likwidację pojawiających się sezonowo „dzikich składowisk” oraz przeprowadzenie rekultywacji terenów po takich składowiskach ;
- 3) promowanie przydomowych kompostowni,
- 4) utworzenie gminnego punktu zbierania odpadów niebezpiecznych;
- 5) wprowadzanie zasad „Czystszej Produkcji”;
- 6) zbierania oraz unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest poza terenem gminy.

Władze Gminy Wilczyce w możliwie najlepszy sposób realizuje cele i priorytety zawarte w dokumencie pn. „Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010”, jak również „Programie Ochrony Środowiska Województwa Świętokrzyskiego.

4. Cel Zintegrowanego Programu Rozwoju Gminy Lokalnego Wilczyce 2007-2013

Zadaniem Programu jest określenie priorytetów rozwoju Gminy w perspektywie następnych kilkunastu lat oraz zadań samorządu w obszarze działań na rzecz zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Główny cel jest założeniem, które najlepiej ujmuje główne kierunki działania samorządu, jednocześnie wskazując priorytety działalności w najbliższych latach, ale przede wszystkim jest wyznacznikiem głównych założeń stawianych przed kolejnymi realizowanymi na terenie gminy projektami, będącymi integralną częścią opracowywanego Programu.

Cel Zintegrowanego Programu Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2007-2013 jest zdeterminowany przez założenia przyjęte przez twórców wcześniejszych planów strategicznych, takich jak Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce z roku 1998 oraz Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Wilczyce na lata 2004-2006. Przy tworzeniu niniejszego Programu wzięto pod uwagę wyznaczone w wymienionych dokumentach cele strategicznego rozwoju Gminy jednocześnie weryfikując je w oparciu o zestawienie zrealizowanych zadań i analizę nowych potrzeb mieszkańców oraz zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego. Ważnym aspektem programowania było również uwzględnienie sfery ekologicznej jako jednego z najważniejszych obszarów warunkujących rozwój społeczności lokalnej.

Misja Programu jest sentencją, która najlepiej ujmuje główne kierunki działania samorządu oraz wszystkich innych podmiotów zlokalizowanych na terenie gminy, jednocześnie w zwięzły sposób wskazując priorytety działalności w najbliższych latach, będąc podsumowaniem całego opracowywanego Zintegrowanego Programu Rozwoju Gminy.

Zespół pracujący nad przygotowaniem Programu po analizie wszystkich uwarunkowań lokalnych przyjął następujące formułowanie misji Gminy Wilczyce na lata 2007-2013:

Misją Gminy Wilczyce jest stworzenie warunków mających wpływ na podniesienie komfortu życia mieszkańców, poprzez wykorzystanie potencjału

intelektualnego, ludzkiego i gospodarczego, a także dążenie do maksymalizacji tegoż komfortu.

Nakreślona powyżej misja samorządu lokalnego spełnia oczekiwania mieszkańców i jest wyrazem ich dążenia do poprawy estetyki otoczenia i dostosowania warunków codziennego życia do standardów obowiązujących w XXI wieku.

5. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza w Gminie Wilczyce

5.1. Analiza położenia geograficznego Gminy Wilczyce

Gmina Wilczyce położona jest we wschodniej części Wyżyny Kielecko – Sandomierskiej, w dolinie rzeki Opatówki, w pasie urodzajnych gleb lessowych. Administracyjnie położona jest w województwie świętokrzyskim, w powiecie sandomierskim. Powierzchnia gminy wynosi 6994 ha. Zlokalizowana jest w bliskim sąsiedztwie miasta Sandomierz. Najbliższe ośrodki miejskie to Sandomierz, Ożarów, Staszów, Ostrowiec Świętokrzyski oraz Opatów. Odległość do Kielc – największego miasta regionu, a jednocześnie miasta wojewódzkiego, wynosi 90 km.

W skład gminy wchodzi 16 sołectw: Bożęcín, Bugaj, Dacharzów, Daromin, Dobrocice, Gałkowice – Ocin, Łukawa, Ocinek, Pęczyny, Pielaszów, Przewody, Radoszki, Tułkowice, Wilczyce, Wywiadłów oraz Zagrody.

Gmina Wilczyce ma bardzo dobre położenie geograficzne oraz charakteryzuje się dobrą dostępnością komunikacyjną – poprzez teren gminy przebiega droga krajowa nr 79 (Warszawa – Koźienice – Ożarów – Sandomierz - Kraków), która to stanowi oś rozwojową gminy, zapewniając mieszkańcom dostępność do ośrodków administracyjnych powiatu i województwa, a także możliwość szybkiego przewozu płodów rolnych. Położenie Gminy Wilczyce w obrębie powiatu sandomierskiego przedstawiono na poniższej mapie.

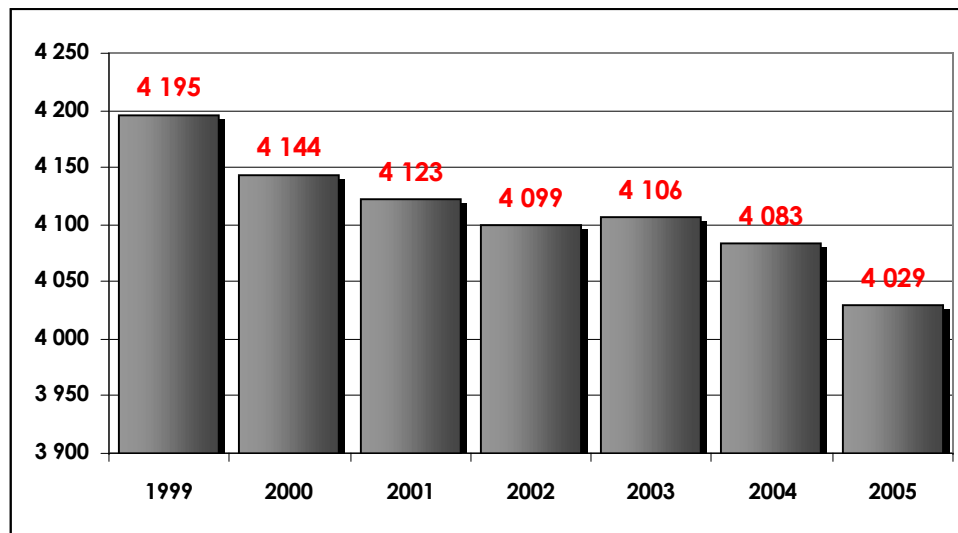
Rys. 1. Mapa powiatu sandomierskiego

Źródło: Plan Gospodarki odpadami Gminy Wilczyce

5.2.   *Charakterystyka potencjału demograficznego*

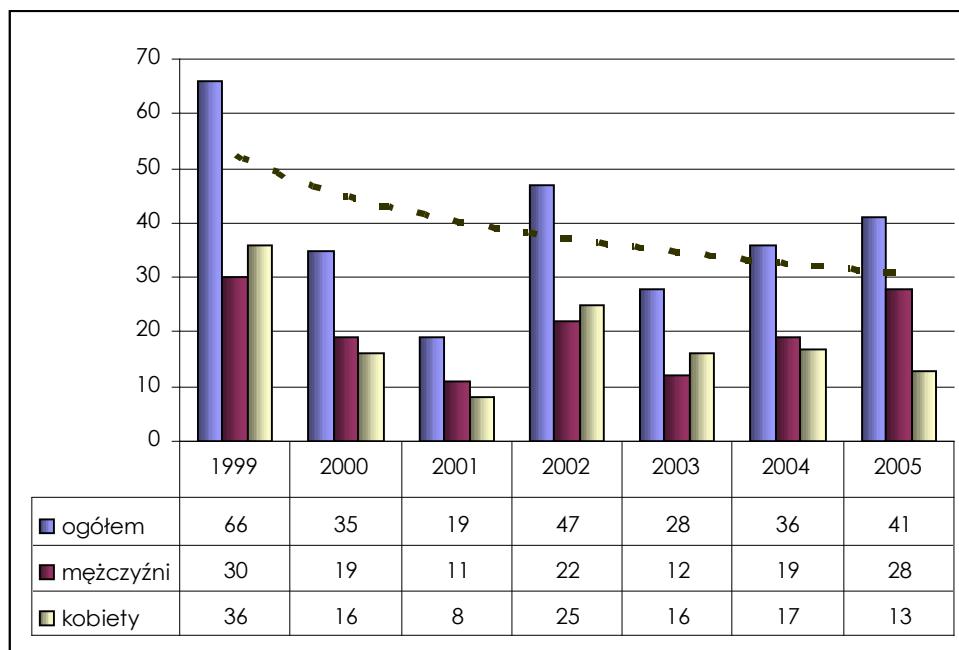
Wilczyce są niewielką gminą wiejską. Obszar gminy Wilczyce zamieszkuje 4 046 osób (stan z dnia 31.12.2006 r.). W analizowanym okresie (lata 1999-2005) odnotowano w Gminie tendencję spadkową liczby mieszkańców. Wartość spadku w ujęciu bezwzględnym wynosi 166 osób mniej w roku 2005 - w stosunku do roku 1999. W ujęciu procentowym stwierdza się spadek liczby ludności jednostki o 3,96% w stosunku do stanu z roku początkowego.

Wyk.1 Liczba mieszkańców Gminy Wilczyce w latach 1999-2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

Głębsza analiza przyczyn spadku liczby ludności w ostatnim sześcioleciu, poparta badaniem przyrostu naturalnego w analizowanym okresie oraz trendów migracyjnych pozwala unaocznić omówioną powyżej tendencję. Poniżej zestawiono wykresy obrazujące zjawiska migracyjne oraz przyrost naturalny w latach 1999 - 2005.

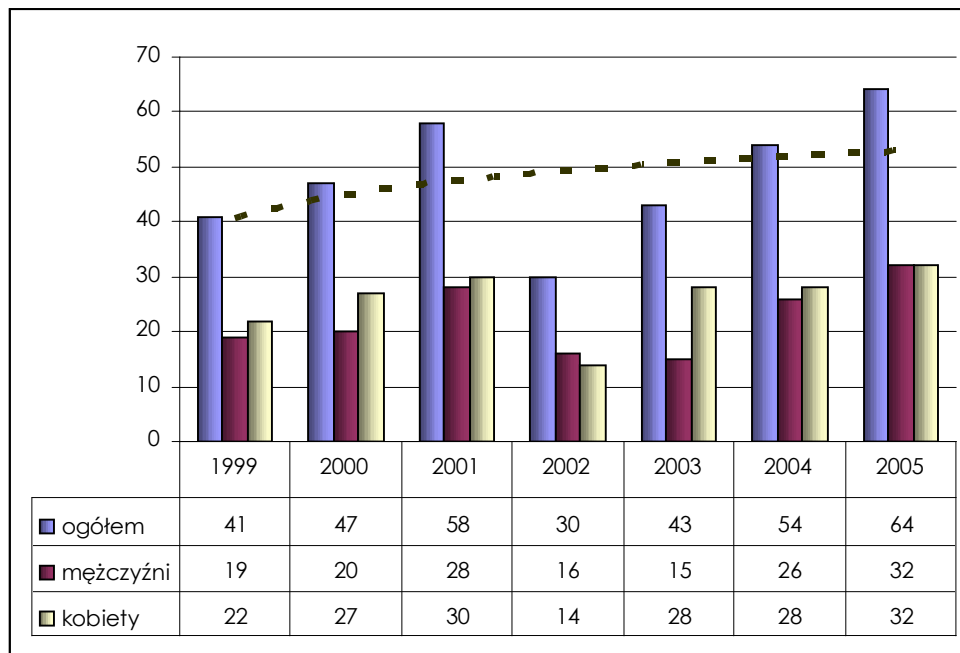
Analiza przyrostu naturalnego w gminie w latach 1999 - 2005 wskazuje na ujemny przyrost naturalny w badanym okresie. Można zaobserwować krótkie (3-letnie), w miarę regularne cykle odnoszące się do przyrostu naturalnego, przedzielone jednorazowym wzrostem liczby ludności w roku 2002. Trend logarytmiczny, wyznaczony dla omawianych wartości wskazuje na możliwość zahamowania spadku liczby ludności. Wartość przyrostu w roku 2005 wyniosła -10 osób.

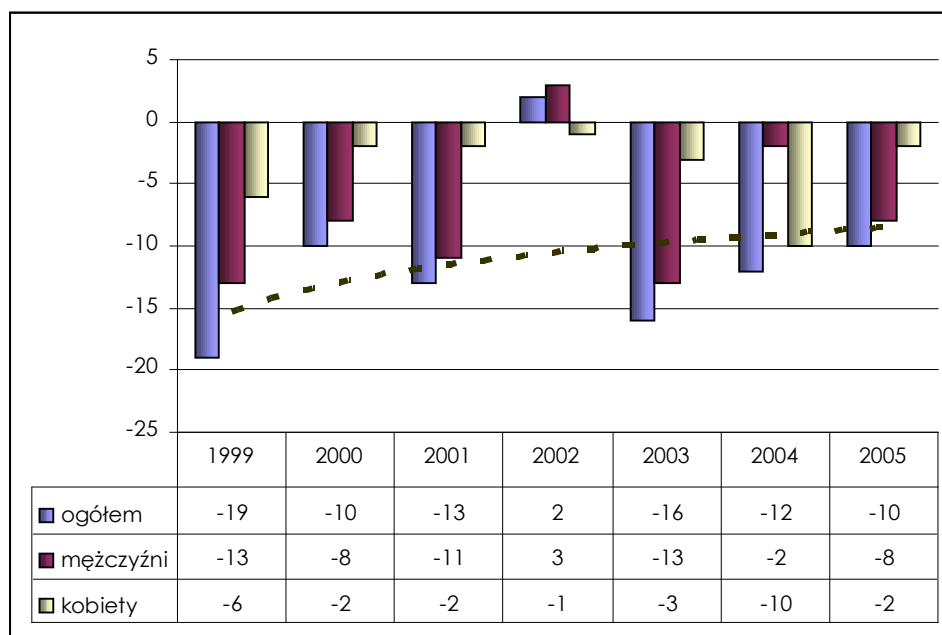
Wyk. 2 Zameldowania na pobyt stały w Gminie Wilczyce w latach 1999-2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

Analiza zameldowań i wymeldowań w latach 1999-2005 wykazuje niepokojącą tendencję rosnącej liczby wymeldowań w ostatnich latach (2003-2005). Tendencja nie jest równoważona w wystarczającym stopniu przez również rosnącą (nieco wolniej) liczbę zameldowań na pobyt stały w Gminie Wilczyce. Stosunek zameldowań do wymeldowań w latach 2003 – 2005 wynosił 105:161.

Struktura wieku ludności do 18 roku życia pozwala na stwierdzenie faktu malejącej liczby dzieci i młodzieży w Gminie Wilczyce. Analiza odnosząca się do lat 1999-2005 uwidacznia trwałą tendencję spadkową, będącą najprawdopodobniej wynikiem sytuacji demograficznej oraz malejącej liczby urodzeń w latach poprzednich. Sytuacja demograficzna w grupie dzieci w wieku przedszkolnym stanowi odzwierciedlenie tendencji obserwowanych w skali ogólnej dla grupy wiekowej 0-17 lat. W liczbach bezwzględnych – spadek liczby dzieci i młodzieży (dla przyjętego przedziału wiekowego) wyniósł -182 osoby, natomiast w przypadku dzieci w wieku przedszkolnym odnotowano spadek rzędu – 86 osób.

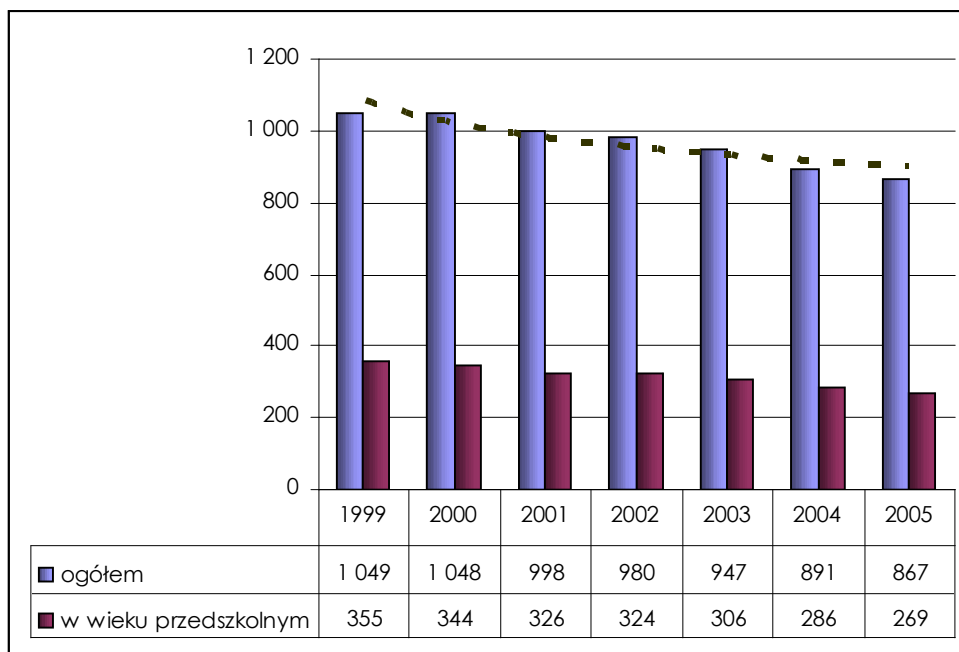
Wyk.3 Wymeldowania w Gminie Wilczyce w latach 1999-2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

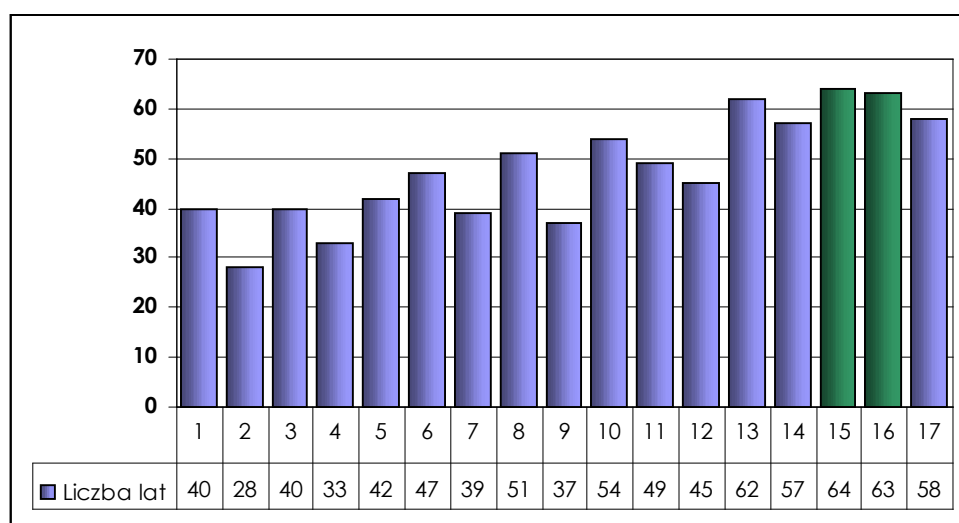
Wyk.4 Przyrost naturalny w Gminie Wilczyce w latach 1999-2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

Na potrzeby niniejszej analizy przeprowadzone zostało badanie struktury wiekowej ludności Gminy, przedziale wiekowym od 0 do 17 lat. Na wykresie zaznaczone zostały roczniki

charakteryzujące się największą liczebnością – są to osoby w wieku 15 i 16 lat. Liczebność tych grup wyniosła w roku 2005 odpowiednio 64 i 63 osoby. Dla porównania – liczba dzieci w najmniej licznej grupie 2-latków wyniosła w analogicznym okresie 28 dzieci.

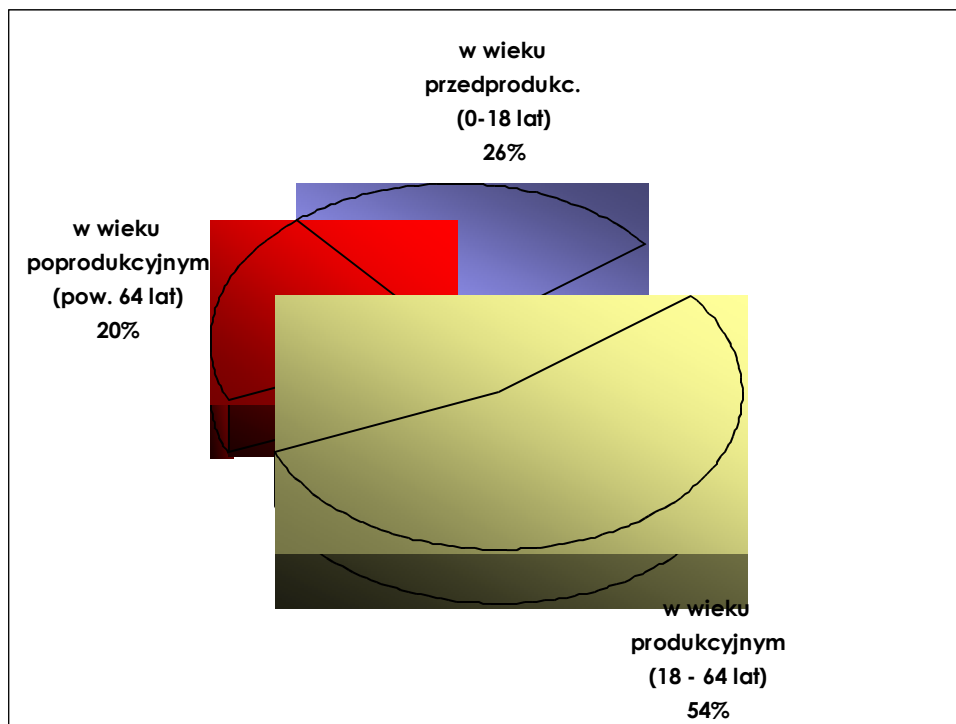

Wyk.5 Liczba ludności do 18 roku życia w Gminie Wilczyce, w latach 1999-2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

Wyk.6 Struktura wieku ludności w przedziale 0 -17 lat w Gminie Wilczyce, w roku 2005, wg GUS - Bank Danych Regionalnych

Wyk. 7 Struktura wieku ludności Gminy Wilczyce w roku 2005 w ujęciu produkcyjnym

Powyższy wykres przedstawia strukturę wiekową ludności ze względu na możliwość wykonywania pracy zarobkowej. Ludność w wieku produkcyjnym (18 – 60 lat w przypadku kobiet, 18 – 64 lat w przypadku mężczyzn) stanowi ponad połowę ogółu ludności jednostki. W ujęciu bezwzględnym liczba ludności w tym przedziale utrzymuje się na poziomie ok. 2300 osób i wykazuje stabilizację.

Wskaźnik obciążenia demograficznego	
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	69,7
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	86,2
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	32,3

Tab. 1 Wskaźnik obciążenia demograficznego ludności Gminy Wilczyce w roku 2005.

Analiza statystyczna obciążenia demograficznego ludności pozwala określić wskaźnik procentowy liczby ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (0-18 lat oraz powyżej 64 lat). Wskaźnik otrzymany dla gminy Wilczyce

wskazuje, iż na 100 pracujących mieszkańców gminy przypada statystycznie prawie 70 osób w wieku nieprodukcyjnym (spośród nich ponad 32 osób to osoby w wieku emerytalnym).

W poniższej tabeli zestawione zostały dane statystyczne obrazujące sytuację demograficzną gminy Wilczyce w roku 2005.

Ludność wskaźniki modułu gminnego		
ludność na 1 km ²	osoba	56
kobiety na 100 mężczyzn	osoba	98
małżeństwa na 1000 ludności	para	3,5
urodzenia żywe na 1000 ludności	osoba	10,2
zgony na 1000 ludności	osoba	12,7
przyrost naturalny na 1000 ludności	osoba	-2,5

Tab. 2. Wskaźniki modułu gminnego w Gminie Wilczyce, dane z roku 2005

Powyższą tabelę uzupełnić należy o informacje odnośnie liczby zawartych związków małżeńskich, odnotowanych przez Urząd Stanu Cywilnego w Wilczyce – w roku 2005 związek małżeński zawarło 14 par.

5.3. Potencjał przyrodniczy i środowiskowy gminy

Pod względem geograficznym Gmina Wilczyce położona jest w Prowincji Wyżyny Małopolskiej w obrębie Wyżyny Sandomierskiej. Wyżyna Sandomierska zbudowana jest ze skał paleozoicznych, których powierzchnia została zrównana w wyniku działania procesów denudacyjnych. Wyżyna ma strukturę antyklinalną, a występujące tu osady kambru i ordowiku są silnie sfałdowane i przykryte utworami czwartorzędowymi na większości terenu gminy. W południowej części gminy warstwę przekrycia stanowią iły trzeciorzędowe. Lessy budujące wierzchnią warstwę w znacznym stopniu maskujące nierówności podłoża dochodzą do 35 m nierówności. Dominuje tu lessowy typ gleby, co sprzyja intensywnej erozji. Pokrywa lessowa bardzo podatna na erozję jest silnie rozcięta szeregiem dolin i wąwozów tworząc bardzo urozmaiconą powierzchnię.

Pod względem budowy geologicznej obszar gminy Wilczyce obejmuje pogranicze wschodniej paleozoicznej części Gór Świętokrzyskich i Zapadliska Przedkarpackiego wypełnionego osadami trzeciorzędu. Paleozoik jest reprezentowany przez osady kambru

(dolnego, środkowego i górnego) oraz osady ordowiku i syluru. Utwory trzeciorzędowe reprezentowane są przez osady miocenu, helwetu, tortonu i sarmatu. Utwory czwartorzędowe reprezentowane przez żwiry, pyły, gliny zwałowe, piaski i ropy zastoiskowe są silnie zdenudowane i rozcięte siecią plejstocęńskich dolin. Deluwia i mady rzeczne tworzące holocen osadzone są w niższych partiach i dnach dolin rzecznych i wąwozów.

Gmina Wilczyce nie dysponuje bogatymi złóżami surowców mineralnych. Rozpoznane złoża obejmują zasoby 11,5 tys. m³ pospółki przydatnej dla budownictwa występującej w Jankowicach Kościelnych 3140 tys. ton wapiennego kamienia łamanego w Zagrodach.

Stan wód powierzchniowych

Gmina Wilczyce położona jest w zlewni rzeki Opatówki - dopływu Wisły. Od strony północnej do rzeki Opatówki wpływają: ciek od Lisowa (gm. Wojciechowice) i ciek od Wilczyc zaś od strony południowej ciek od Kleczanowa (gm. Obrazów). Uzupełnieniem układu strug i strumieni jest szereg drobnych oczek wodnych oraz stawów rybnych. Brak uregulowania linii brzegowej rzeki Opatówki skutkuje okresowymi wylewami rzeki (ostatnio miały one miejsce w latach 2001, 2005 i 2006). Konieczność regulacji wywołującego znaczne szkody często gwałtownego spływu wód powierzchniowych jest przyczyną wyznaczenia w obrębie gminy zbiornika wodnego w Jankowicach. Zbiornik jest umieszczony w „Programie małej retencji dla województwa świętokrzyskiego”. Planowany obiekt, którego planowaną funkcję użytkową stanowi zastosowanie do celów poboru wody dla rolnictwa posiadać będzie objętość użyteczną 1 080,0 tys. m³. Powierzchnia zalewu dla zbiornika wynosi 54 ha. Program małej retencji zakłada budowę zbiornika wraz z obiektami i infrastrukturą. Szacunkowy koszt wykonania wynosi 19 440,0 tys. zł. Grunty, na których planowane jest stworzenie zbiornika mają charakter własności prywatnej.

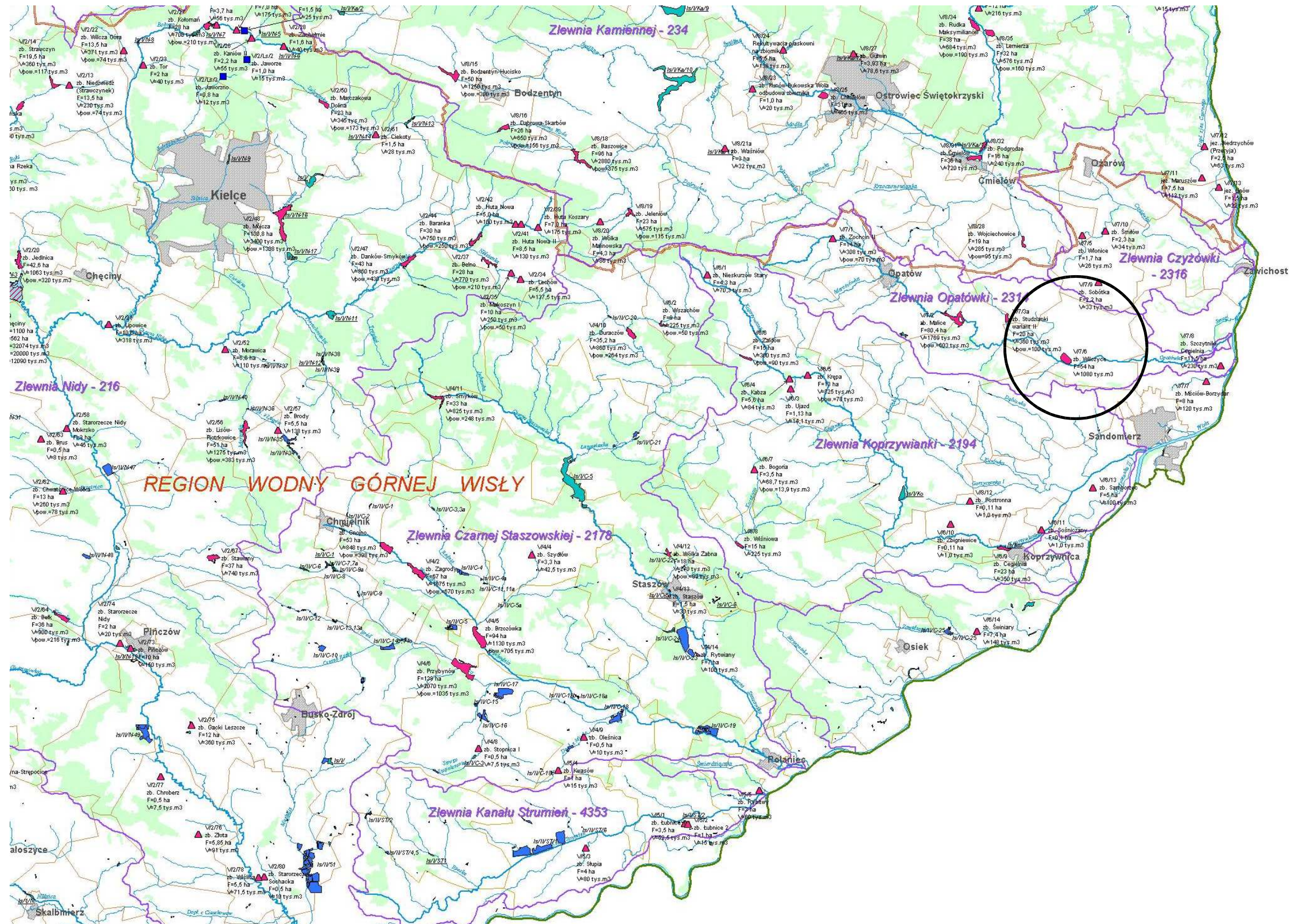
Na terenie gminy występuje duże zróżnicowanie w zaleganiu wód gruntowych. Roczne wahania poziomu wód gruntowych w Gminie Wilczyce wynoszą ok. 2 m.

Pod względem hydrogeologicznym obszar gminy Wilczyce najlepiej został rozpoznany w miejscowościach: Daromin, Bugaj, Wilczyce i Radoszki. Odwiercono 6 studni głębinowych w których przeprowadzono badania hydrogeologiczne, a z pośród nich 5 dopuszczono do eksploatacji. Eksploatowane studnie głębinowe obejmują trzeciorzędowy poziom wodonośny w studniach nr 1 (Daromin) i nr 6 (Radoszki) oraz poziom czwartorzędowy w studni nr 2 w Bugaju oraz w studniach zlokalizowanych w obrębie Wil-

czyc. Przez północno wschodnią część gminy przebiega granica Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 422 Romanówka rozciągającego się na obszarze 74 km².

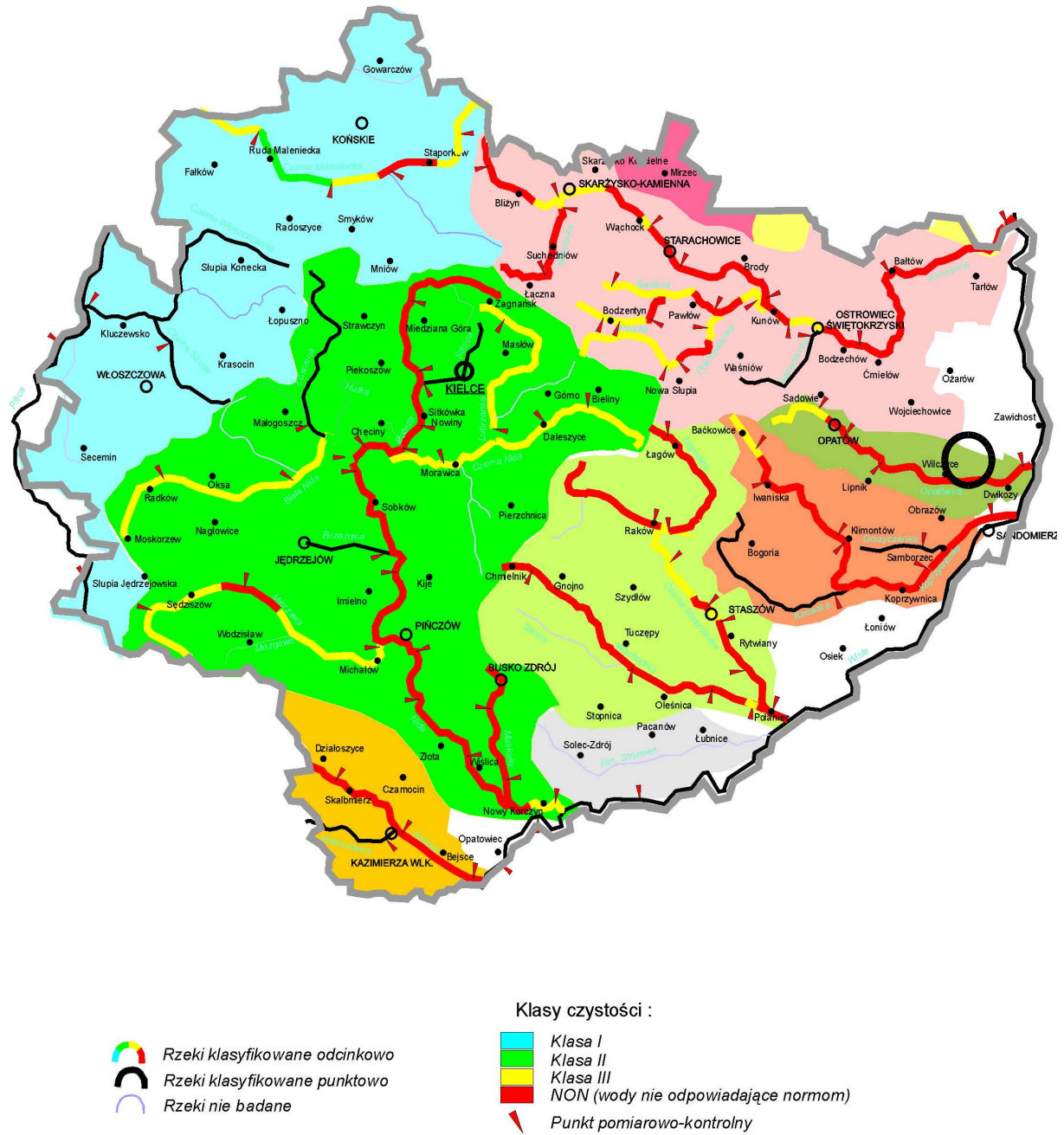
Mapa: Lokalizacja obiektów i urządzeń retencjonowania wód powierzchniowych na terenie woj. świętokrzyskiego

Źródło: „Program małej retencji dla województwa świętokrzyskiego”

Mapa. Stan czystości rzek w województwie świętokrzyskim w roku 2002, z zaznaczeniem Wilczyc

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Świętokrzyskiego

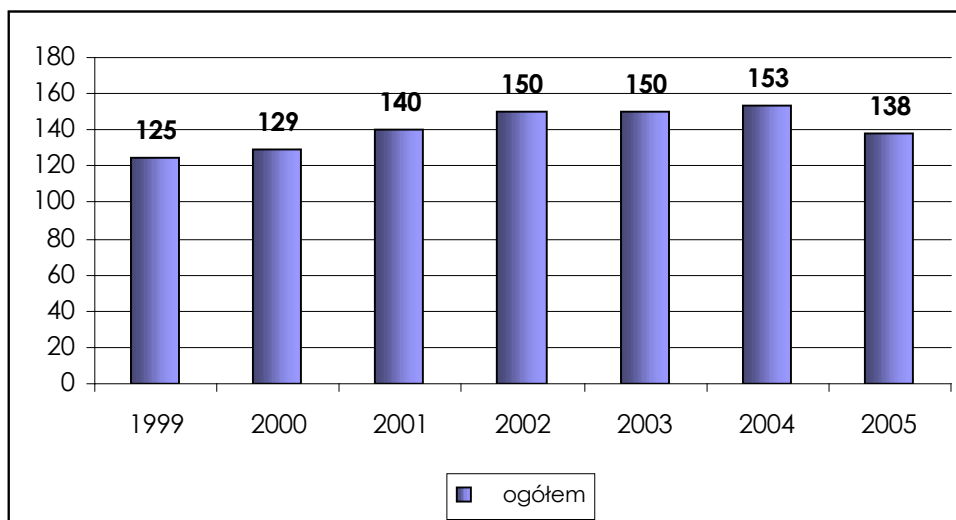
Stan gleb

Gmina Wilczyce leży we wschodniej paleozoicznej części Gór Świętokrzyskich i Zapadliska Przedkarpackiego, wypełnionej osadami trzeciorzędu. W regionalizacji geobotanicznej teren gminy wchodzi w skład okręgu sandomiersko - opatowskiego. Obszar gminy znajduje się w całości w obrębie występowania gleb lessowych. Na ok. 80% powierzchni gminy występują czarnoziemy wytworzone z lessów. Na pozostałej części występują gleby brunatne, a w dolinach przepływających strumieni mady rzeczne. Na terenie całej gminy występują dobre i b. dobre warunki glebowe których ocenę zawiera syntetyczny wskaźnik jakości (wg. opracowania IUNIG w Puławach) wynoszący dla gruntów ornych — 82,4, dla użytków zielonych — 46,5 oraz dla ogółu rolniczej przestrzeni produkcyjnej — 96,8. Warunki przyrodniczo — glebowe występujące na terenie gminy Wilczyce kwalifikują jej rolniczą przestrzeń produkcyjną do obszaru o najwyższych w województwie świętokrzyskim cechach jakościowych. Bardzo poważnym problemem znacznie zagrażającym stabilności warunków glebowych jest erozja, na którą są narażone w sposób szczególnie gleby lessowe.

5.4. *Działalność gospodarcza oraz diagnoza sytuacji w rolnictwie*

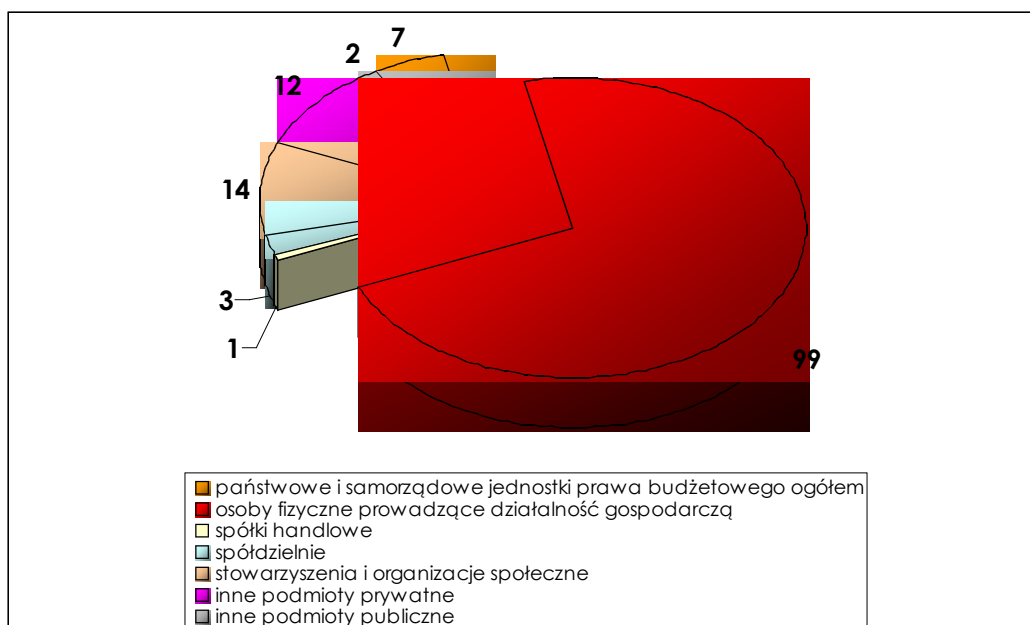
Działalność gospodarcza w Gminie Wilczyce prowadzona jest przez stosunkowo niewielką liczbę podmiotów. Ilość zarejestrowanych podmiotów w latach 1999 - 2005 obrazuje wykres zamieszczony poniżej. Analiza wykresu wskazuje na pewną stagnację wzrostu liczby nowych jednostek gospodarczych w analizowanym okresie. W ujęciu bezwzględny wzrost zmierzony w latach 1999 – 2004 wyniósł 28 nowych jednostek gospodarczych., przy czym największa dynamika wzrostu przypada na lata 2001-2002. W roku 2005 odnotowano stosunkowo duży spadek liczby jednostek gospodarczych. Liczba firm działających w Gminie Wilczyce w roku 2005 wyniosła 138 podmiotów i była niższa od analogicznej w roku poprzednim o 15.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Wyk. 8. Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Wilczyce w latach 1999 - 2005.

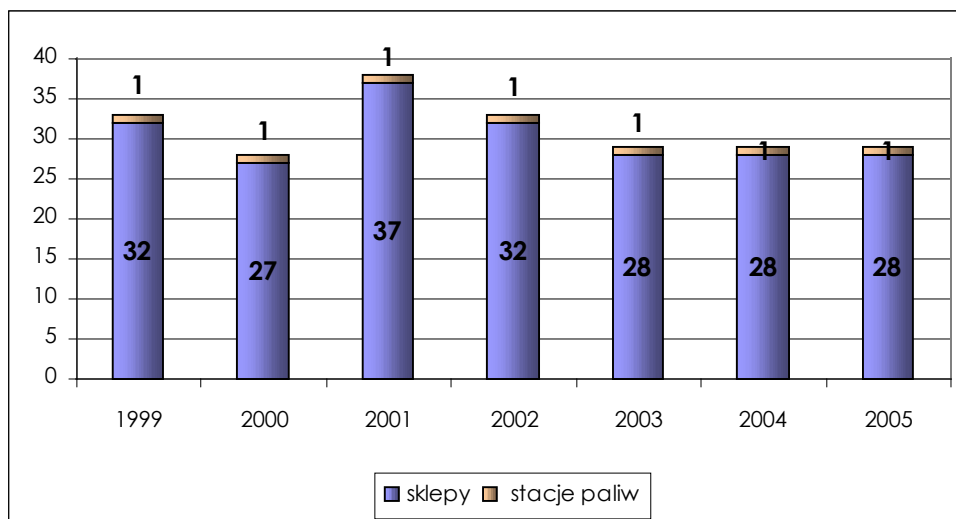
Analiza strukturalna formy działalności podmiotów gospodarczych działających w gminie roku 2005 prowadzi do interesujących wniosków. Wśród 138 podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie największą liczbę stanowią podmioty działające w formie jednoosobowych jednostek prowadzonych przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (99 jednostek). Łączna liczba podmiotów prywatnych działających w gminie wynosiła w 2005 roku 129 samodzielnych jednostek gospodarczych. Przewaga liczebna sektora prywatnego nad publicznym jest bardzo wyraźna – funkcjonuje 11 jednostek sektora publicznego, co stanowi zaledwie 5% ogółu podmiotów.

Wyk. 9 Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Wilczyce wg formy prawnej w 2005r.

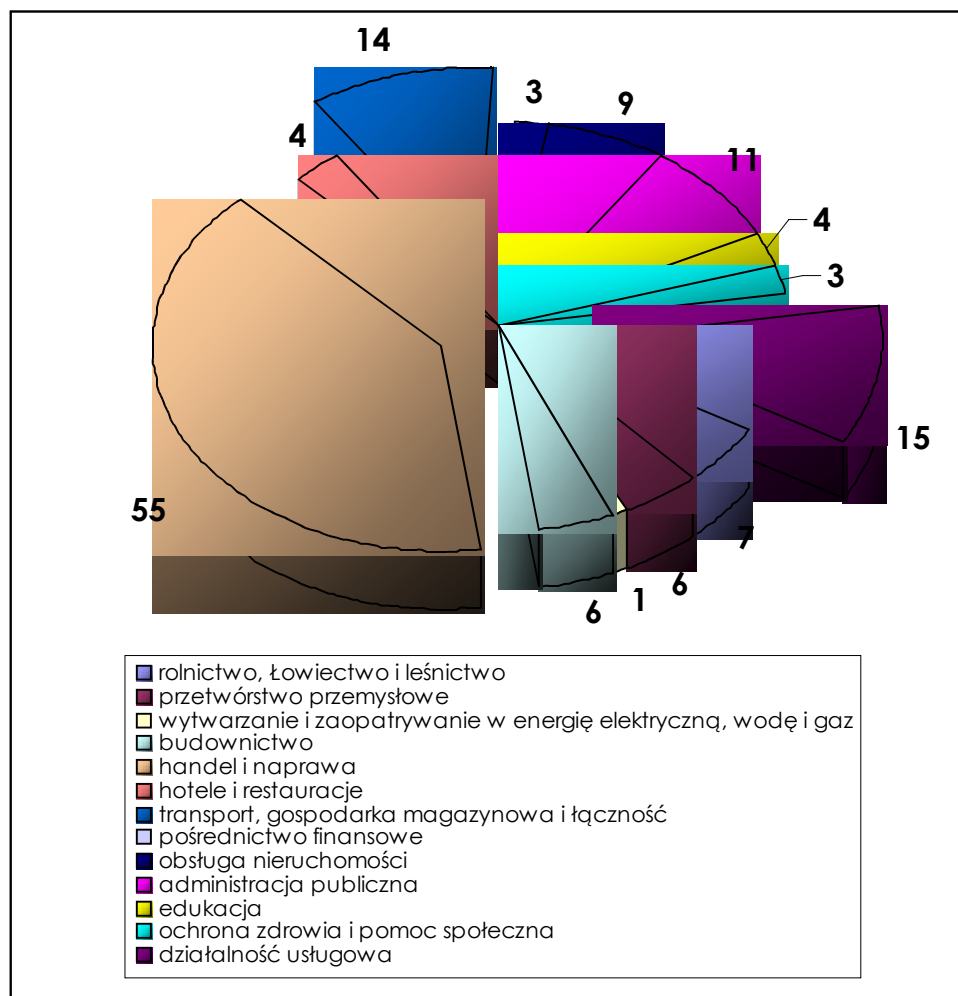
Obok dominujących firm jednoosobowych funkcjonuje ponadto 1 spółka handlowa, 3 spółdzielnie (związane z przetwórstwem rolno-spożywczym) oraz 14 jednostek tzw. trzeciego sektora (stowarzyszenia i organizacje społeczne). Dane z roku 2006 określają ich łączną liczbę na 28 podmiotów gospodarczych – większość to niewielkie sklepy wielobranżowe i inne punkty handlowe. W gminie funkcjonuje jeden punkt obsługi paliwowej.

Wyk. 10 Liczba punktów handlowych w Gminie Wilczyce w latach 1999-2003.

Analiza przedmiotowa charakteru działalności podmiotów gospodarczych Gminy Wilczyce w roku 2005, przeprowadzona wg sekcji PKD wskazuje, iż najliczniej reprezentowaną grupę stanowią podmioty działające w obszarze handlu oraz usług naprawczych (55 jednostek). Kolejne grupy podmiotów, uszeregowane wg liczebności, to firmy działające w obszarze działalności usługowej (15 jednostek), transportu, gospodarki magazynowej i łączności (14 jednostek) oraz jednostki administracji publicznej (11 podmiotów).

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

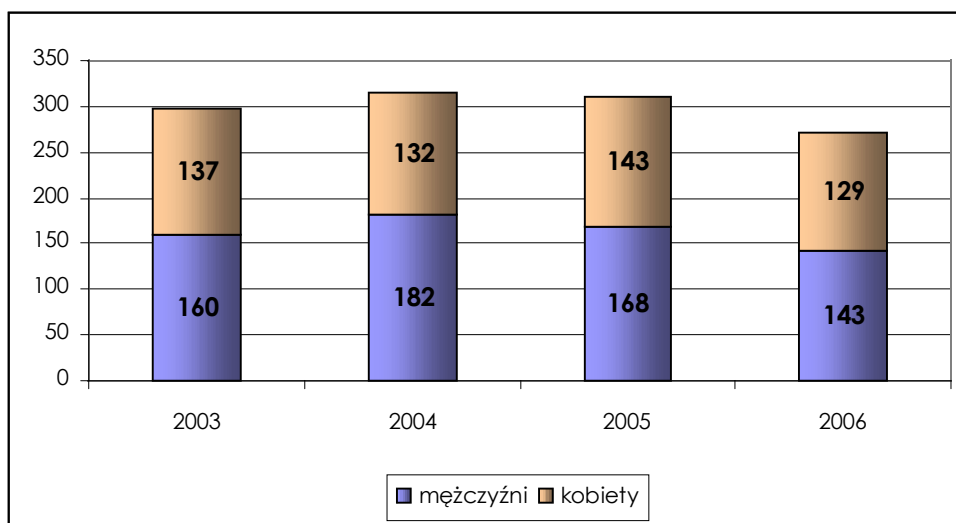
Wyk. 11 Struktura podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD, dane z roku 2005

Z problematyką działalności gospodarczej w Gminie Wilczyce ściśle wiążą się kwestia zatrudnienia oraz tematyka bezrobocia. Dane statystyczne z lat 2003-2006 wskazują na systematyczny spadek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Krótki odcinek czasu dostępny dla celów badawczych nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie trwałości trendu, aczkolwiek unaocznia tendencje. Łączna liczba zarejestrowanych bezrobotnych na koniec roku 2006 wyniosła 272 osoby. Spośród osób bezrobotnych większość stanowią mężczyźni, co jest trwałym zjawiskiem obserwowanym od lat.

Tab. 3 Informacje statystyczne nt. rejestrowanego bezrobocia w Gminie Wilczyce w IV kw. 2006 r.

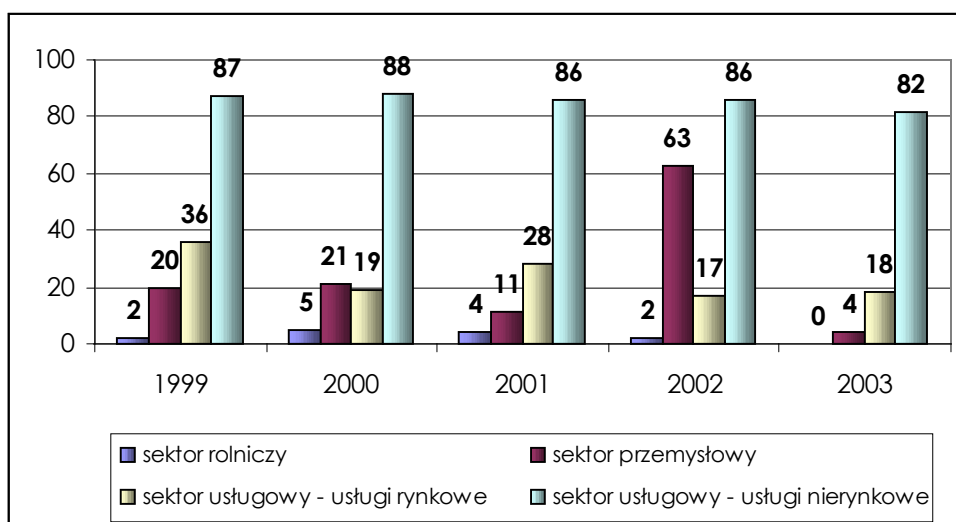
Miasto lub gmina	Liczba bezrobotnych		Zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy	Bezrobotni z prawem do zasiłku	Bezrobotni w wieku 18 - 44 lat	Pozostający bez pracy >12 miesięcy
	ogółem	kobiet y				

Wilczyce	272	129	5	6	231	165
-----------------	-----	-----	---	---	-----	-----

Wyk. 12. Zarejestrowani bezrobotni wg płci w latach 2003-2005

Największa liczba osób pracujących w Gminie Wilczyce zatrudniona jest w sektorze usług (usługi nierynkowe - 78,8 % osób zatrudnionych ogółem). Sektor rolniczy daje zatrudnienie dla niewielkiej liczby osób. Znikomy odsetek osób zatrudnionych w przemyśle wskazuje na stosunkowo niewielką rolę gospodarczą tego sektora w omawianej jednostce.

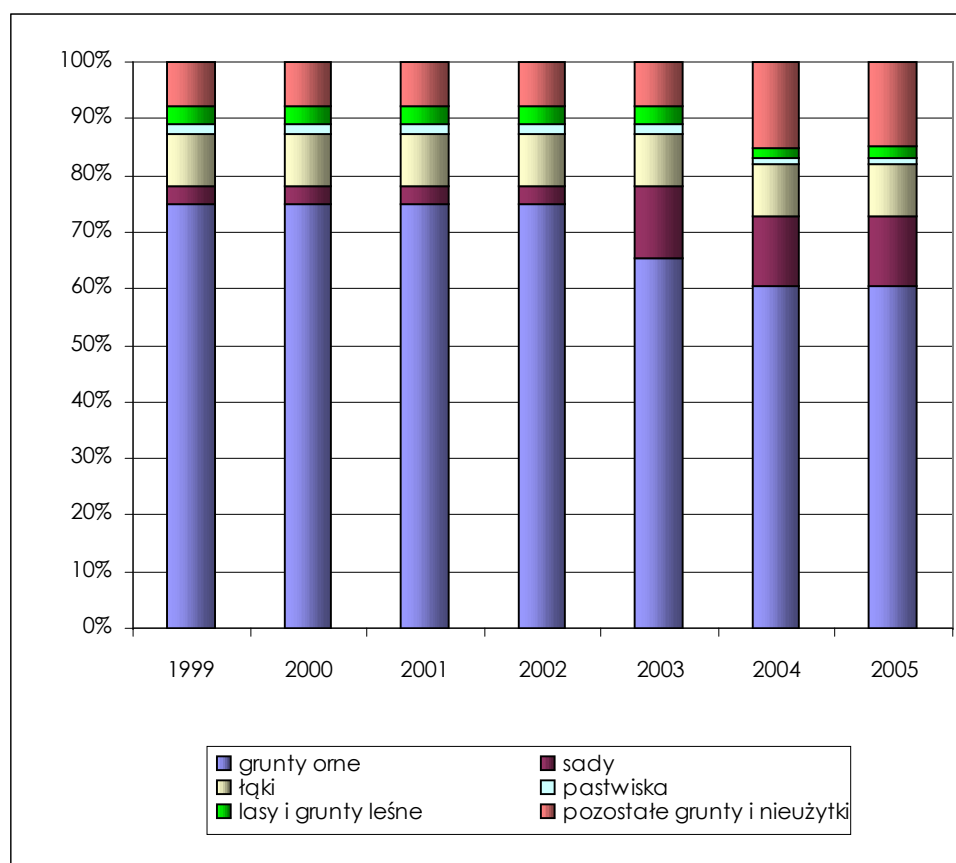

Wyk. 13. Struktura zatrudnienia w Gminie Wilczyce, wg sektorów gospodarki

Rolnictwo indywidualne stanowi istotny element struktury gospodarczej w Gminie Wilczyce. Zgodnie z danymi pozyskanymi w czasie Powszechnego Spisu Rolnego z 2002

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

roku, na terenie jednostki terytorialnej funkcjonuje 1017 indywidualnych gospodarstw rolnych (875 spośród nich posiada więcej niż 1 ha użytków rolnych). Struktura obszarowa gospodarstw wskazuje na ich duże rozdrobnienie. Spośród ogółu podmiotów 33% stanowią gospodarstwa dysponujące od 2 do 5 ha użytków rolnych. Aż 14 % ogółu indywidualnych gospodarstw rolnych jest mniejsze lub równe 1 ha powierzchni. Dla kontrastu – zaledwie 1 % podmiotów posiada więcej niż 20 ha powierzchni, przy czym brak jest gospodarstw większych od 50 ha. Rozdrobniona struktura gospodarowania i dominacja gospodarstw małorolnych stwarza znacznie ogranicza możliwości uzyskiwania dochodu z działalności rolnej, pozwalającego zaspokoić potrzeby finansowe rolników i ich rodzin. Poniższy wykres przedstawia zmiany zachodzące w strukturze przeznaczenia użytków rolnych i leśnych w Gminie Wilczyce w latach 1999-2005. Zwraca uwagę rosnąca stopa nieużytków w ogólnej powierzchni rolnej.

Wyk. 14. Powierzchnia użytków rolnych w Gminie Wilczyce w latach 1999 - 2005

Wśród roślin uprawianych w Gminie Wilczyce największą powierzchnię uprawną stanowią zboża (głównie pszenica i jęczmień). Charakterystyczną dla obszaru gminy rośliną uprawną są rośliny strączkowe, zajmujące ponad 500 ha powierzchni uprawnej. Istotną rolę odgrywa ponadto uprawa ziemniaków oraz warzyw gruntowych (odpowiednio 273,9 ha i 460,03 ha).

Najwięcej spośród użytków rolnych w 2005 roku zajmowały grunty orne (blisko 73%), a także sady (15%). Na przestrzeni lat 2000 – 2005 obserwuje się spadek powierzchni użytków ornych w powierzchni gminy ogółem, przede wszystkim na rzecz sadownictwa (począwszy od 2003 roku powierzchnia sadów wzrosła czterokrotnie). Sadownictwo odgrywa istotną rolę gospodarczą na terenie gminy Wilczyce.

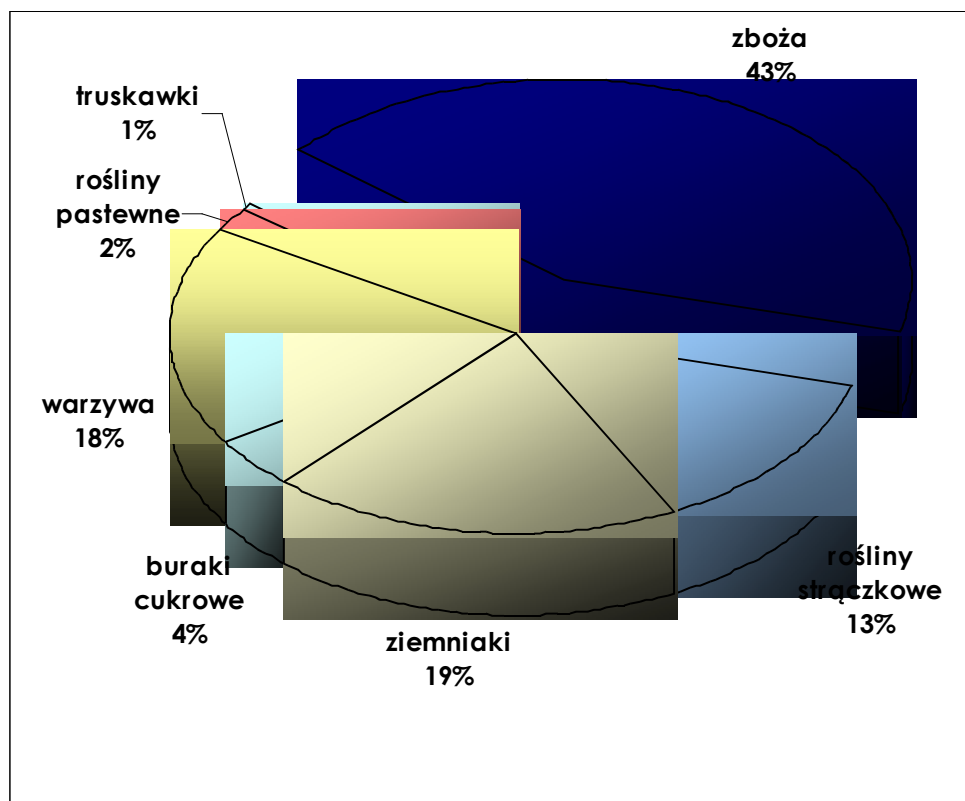
Szczegółowe zmiany w strukturze użytkowania gruntów w gminie przedstawia tabela poniżej.

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Powierzchnia użytków rolnych	6 233	6 233	6 233	6 233	5 797	5 807
Grunty orne	5 242	5 243	5 243	4 578	4 228	4 226
Sady	211	210	210	874	874	876
Łąki	640	640	640	640	637	639
Pastwiska	140	140	140	141	58	66
Lasy i grunty leśne	208	208	208	206	142	152
Pozostałe grunty i nieużytki	553	553	553	555	1 055	1 035

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wysoka jakość gleb warunkuje więc dobre warunki do uprawy roślin intensywnych, takich jak buraki cukrowe, pszenica, jęczmień, warzywa w tunelach foliowych, rośliny sadownicze. Głównymi uprawami w tunelach foliowych są pomidory, ogórki, papryka i kwiaty. Na szeroką skalę produkowana jest cebula, marchew, pietruszka, fasola. Znaczną powierzchnię gospodarstw zajmują sady, głównie: jabłonowe, wiśniowe, jak również egzotyczne morele oraz brzoskwinie. Rozwój ogrodnictwa stał się możliwy dzięki dobrym warunkom klimatyczno - glebowym oraz umiejętnościom zawodowym rolników.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Wyk. 15. Powierzchnia upraw i zasiewów w Gminie Wilczyce w roku 2002 (wg Powszechnego Spisu Rolnego)

Powyższe analizy wskazują, że gospodarka Gminy Wilczyce opiera się głównie na indywidualnej przedsiębiorczości mieszkańców, działającej w większości w formie gospodarstw rolnych oraz częściowo jednoosobowych jednostek gospodarczych. Obserwuje się niewielkie znaczenie przemysłu, co umacnia rolniczy charakter gminy. Znikoma liczba firm zatrudniających więcej niż 9 pracowników powoduje ponadto konieczność poszukiwania pracy poza terytorium gminy, zwłaszcza w obszarze aglomeracji kieleckiej. Wpływ na powstałą sytuację mają niewielkie możliwości znalezienia pracy na terenie gminy oraz wybitnie rolniczy charakter gospodarki gminnej. Problem braku miejsc pracy oraz bezrobocia jest bolączką trapiącą większość gmin wiejskich w Polsce, zwłaszcza położonych w większej odległości od wielkich miast (w przypadku Wilczyc odległość do Kielc wynosi ok. 90 km). Diagnoza sytuacji gospodarczej gminy nie wskazuje jednoznacznych recept rozwojowych, a także daje podstaw do dłuższych prognoz.. Z punktu widzenia redukcji występującego bezrobocia istotna wydaje się potrzeba przyciągnięcia inwestorów zewnętrznych, mogących stworzyć miejsca pracy, przy czym warunkiem koniecznym do spełnienia przez gminę jest poprawa warunków inwestowania (zwłaszcza jeśli chodzi o stan infrastruktury technicznej).

Grunty orne										
klasa bonitacyjna										Razem
Miejscowość	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VIz	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Bożęcín	17,74	85,16	60,84	21,20	0,22	0,45	0,60	0,00	0,00	186,21
Bugaj	30,57	113,81	59,33	4,89	4,00	0,00	0,00	0,00	0,00	212,40
Dacharzów	5,70	55,33	75,38	7,63	26,15	20,23	6,52	2,03	0,00	198,97
Daromin	124,75	342,53	241,15	26,39	27,83	7,96	0,00	0,00	0,00	770,61
Dobrocice	41,41	58,63	85,56	13,64	6,52	0,08	0,00	0,00	0,00	205,83
Gałkowice - Ocín	26,76	54,02	68,19	7,66	7,32	9,40	2,49	0,00	0,00	175,84
Łukawa	115,85	226,18	292,73	8,33	6,40	11,58	7,51	1,38	0,00	669,96
Ocinek	13,62	64,79	67,18	28,35	32,78	9,34	8,72	4,89	0,00	229,67
Pęczyń	6,13	56,11	80,66	18,05	18,58	3,62	11,92	0,47	0,00	195,54
Pielaszów	29,89	60,74	128,53	7,83	10,36	3,64	8,71	0,00	0,00	249,70
Przezwody	71,97	147,47	129,85	46,80	25,68	11,08	1,10	0,00	0,00	433,95
Radoszki	9,15	58,05	141,77	78,03	43,81	27,77	22,66	0,00	0,00	381,24
Tuńkowice	17,30	86,47	56,74	8,02	7,81	0,89	2,74	0,00	0,00	179,97
Wilczyce	91,18	295,47	273,89	75,55	36,14	12,60	10,02	0,00	0,00	794,84
Wysiadłów	28,71	105,48	53,72	12,86	19,23	1,72	2,62	0,39	0,00	224,73
Zagrody	0,00	28,66	39,74	0,64	13,32	9,16	12,01	0,00	0,00	103,53
	630,73	1838,89	1855,26	365,67	286,15	129,52	97,62	9,16	0,00	5213,00

Tab. 4 Wykaz gruntów ornych w Gminie Wilczyce wg ich klas bonitacyjnych

Sady										
klasa bonitacyjna										Razem
Miejscowość	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VIz	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Bożęcín	0,35	2,83	1,77	2,55	0,20	0,00	0,00	0,00	0,00	7,70
Bugaj	4,09	2,97	2,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,20
Dacharzów	0,40	2,08	6,69	2,67	0,00	2,40	0,13	0,31	0,00	14,68
Daromin	10,06	14,79	7,48	0,58	1,03	0,40	0,00	0,00	0,00	34,34
Dobrocice	0,71	5,46	3,47	0,22	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,86
Gałkowice - Ocín	2,54	2,68	4,70	0,74	0,82	0,11	0,00	0,00	0,00	11,59
Łukawa	8,55	13,73	14,04	0,04	0,11	0,00	0,00	0,00	0,00	36,47
Ocinek	0,09	2,90	2,28	0,78	0,34	0,26	0,00	0,00	0,00	6,65
Pęczyń	1,06	7,03	2,41	0,66	0,78	0,19	0,00	0,00	0,00	12,13
Pielaszów	0,76	1,23	2,23	0,24	0,00	0,00	0,12	0,00	0,00	4,58
Przezwody	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Radoszki	2,07	8,27	6,87	0,55	0,00	0,10	0,88	0,00	0,00	18,74
Tuńkowice	0,77	3,11	2,86	0,00	0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	7,71
Wilczyce	3,58	9,51	5,76	1,75	0,56	1,40	0,00	0,00	0,00	22,56
Wysiadłów	3,48	2,02	0,89	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,39
Zagrody	0,00	0,26	0,30	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,88
	38,51	78,87	63,89	10,78	5,13	4,86	1,13	0,31	0,00	203,49

Tab. 5 Wykaz sadów w Gminie Wilczyce wg ich klas bonitacyjnych

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

		Łąki						
		klasa bonitacyjna						Razem
Miejscowość		I	II	III	IV	V	VI	
1		2	3	4	5	6	7	8
Bożęcin		0,26	0,00	0,00	0,12	0,00	0,00	0,38
Bugaj		0,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,40
Dacharzów		0,11	0,83	9,20	3,53	13,08	6,47	33,22
Daromin		0,00	6,00	13,53	13,96	14,26	13,88	61,63
Dobrocice		0,00	3,93	6,25	0,51	0,00	0,00	10,69
Gańkowice - Ocín		0,00	0,00	0,57	0,00	0,00	0,00	0,57
Łukawa		0,00	0,43	1,32	4,95	4,19	8,43	19,32
Ocinek		0,00	0,00	5,04	2,68	0,72	0,00	8,44
Pęczyny		0,00	17,68	20,09	9,92	2,94	4,33	54,96
Pielaszów		0,48	25,88	21,81	39,92	15,98	3,15	107,22
Przezwody		0,00	17,42	14,72	14,33	6,55	8,29	61,31
Radoszki		0,00	5,80	22,69	43,04	10,94	21,27	103,74
Tuńkowice		0,04	1,18	21,46	2,83	9,76	10,62	45,89
Wilczyce		0,00	9,37	5,40	10,89	4,12	23,44	53,22
Wysiadłów		0,00	1,78	12,21	8,93	6,13	10,35	39,40
Zagrody		0,00	0,64	10,67	8,62	8,64	6,85	35,42
		1,29	90,94	164,96	164,23	97,31	117,08	635,81

Tab. 6 Wykaz łąk w Gminie Wilczyce wg ich klas bonitacyjnych

		Pastwiska							
		klasa bonitacyjna							Razem
Miejscowość		I	II	III	IV	V	VI	VII	
1		2	3	4	5	6	7	8	9
Bożęcin		0,00	0,00	0,06	0,00	0,06	0,00	0,00	0,12
Bugaj		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dacharzów		0,00	0,64	1,84	2,48	7,86	8,71	0,00	21,53
Daromin		0,00	0,00	0,91	0,77	1,16	0,21	0,00	3,05
Dobrocice		0,00	0,00	7,85	3,27	1,10	0,80	0,00	13,02
Gańkowice - Ocín		0,00	0,11	1,45	0,00	2,30	6,80	0,00	10,66
Łukawa		0,00	0,20	1,01	0,14	0,80	1,17	0,00	3,32
Ocinek		0,00	1,68	0,83	1,57	4,20	3,45	0,00	11,73
Pęczyny		0,00	2,85	4,38	2,03	2,50	0,65	0,00	12,41
Pielaszów		0,00	2,50	1,14	2,53	8,57	0,61	0,00	15,35
Przezwody		0,00	0,00	0,46	1,50	0,94	0,00	0,00	2,90
Radoszki		0,00	0,07	0,38	0,81	3,54	22,73	0,00	27,53
Tuńkowice		0,00	0,56	0,15	0,56	1,43	1,56	0,00	4,26
Wilczyce		0,00	0,82	0,20	0,56	0,00	0,00	0,00	1,58
Wysiadłów		0,00	0,12	1,88	1,16	0,65	3,71	0,00	7,52
Zagrody		0,00	0,31	0,51	0,59	0,69	4,49	0,00	6,59
		0,00	9,86	23,05	17,97	35,80	54,89	0,00	141,57

Tab. 7 Wykaz pastwisk w Gminie Wilczyce wg ich klas bonitacyjnych

5.5. Stan infrastruktury techniczno-ekonomicznej

Wodociągi

Gmina Wilczyce jest w pełni zwodociągowana. Proces budowy sieci wodociągowej zakończono w 2004 roku. Pod koniec 2004 roku na terenie gminy funkcjonowały trzy wodociągi wiejskie, każdy zasilany z ujęcia zlokalizowanego na terenie innej gminy. Sytuacja ta jest pochodną niekorzystnych warunków hydrogeologicznych na terenie gminy, praktycznie uniemożliwiających pobór wody podziemnej w ilościach zabezpieczających potrzeby wodociągów publicznych. Funkcjonujące wodociągi to:

- wodociąg wiejski "Włostów" o wydajności $Q_{maxd}=3384m^3/d$ i $Q_{maxh}=141m^3/h$ (stacja z 2 studniami znajdująca się w gminie Lipnik), dla miejscowości: Pielaszów, Dobrocice, Pęczyny; długość sieci wodociągowej na terenie gminy Wilczyce zasilana z wodociągu „Włostów” wynosi ok.14km. przewody wodociągowe ma średnice od 90 do 110mm. Ilość dostarczanej wody $Q_{\acute{s}rd}=ok.70m^3/d$; eksploatację wodociągu prowadzi Zakład Gospodarki Komunalnej w Lipniku,
- wodociąg wiejski "Gierczyce" o wydajności $Q_{maxd}=2600m^3/d$ i $Q_{maxh}=109m^3/h$ (stacja z 2 studniami znajdująca się w Lisowie w gminie Wojciechowice), dla miejscowości: Borzęcin i Daromin. Na teren gminy Wilczyce woda podawana jest przewodem $d110mm$. Ilość dostarczanej wody $Q_{\acute{s}rd}=ok.60m^3/d$; eksploatację wodociągu prowadzi Zakład Komunalny w Bidzinach,
- wodociąg ponadgminny "Romanówka" o wydajności $Q_{maxd}=12000m^3/d$ i $Q_{maxh}=500m^3/h$ (9 studni odwierconych w pokładach jurajskich) znajdujący się w gminie Dwikozy), z którego na terenie gminy Wilczyce woda jest pobierana w 3 punktach z przewodu grawitacyjnego $d500mm$, który stanowi połączenie ujęcia „Romanówka” z m. Sandomierz, łącznie w dobie średniej $Q_{\acute{s}rd}$ pobierane jest ok.120m³ wody z tego przewodu; trzy punkty poboru wody to:
  - z pompowni „Łukawa Kościelna” poprzez zbiorniki $V=2 \times 100m^3$ dla miejscowości: Łukawa Kościelna, Gałkowice – Ocin, Gałkowice w gm. Dwikozy,

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

- z pompowni „Łukawa Rządowa” poprzez zbiorniki $V=2 \times 300 \text{m}^3$ dla miejscowości: Łukawa Rządowa, Bugaj, Daromin, Wilczyce, Przewody, Sobótka w gm. Ożarów, Tułkowice
- grawitacyjnie, bezpośrednio z wodociągu $d500 \text{ mm}$ dla m. Sandomierz, dla miejscowości: Ocinek, Wysiadłów, Radoszki, Zagrody, Dacharzów.

Ponadto z wodociągu „Romanówka” jest zasilane od strony gminy Dwikozy poprzez pompownię „Gałkowice” około 20 siedlisk w Łukawie Zakrzacze. Zarząd nad wspomnianą siecią oraz pobór opłat prowadzi Zakład Gospodarki Komunalnej w Dwikozach.

Eksploatację wodociągów rozdzielczych i obydwu pompowni w Łukawie prowadzi Zakład Gospodarki Komunalnej w Wilczycach. Eksploatację wodociągu grawitacyjnego $d500 \text{ mm}$ dla m. Sandomierz prowadzi Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sandomierzu Zakład Wodociągów.

Kanalizacja sanitarna i oczyszczanie ścieków

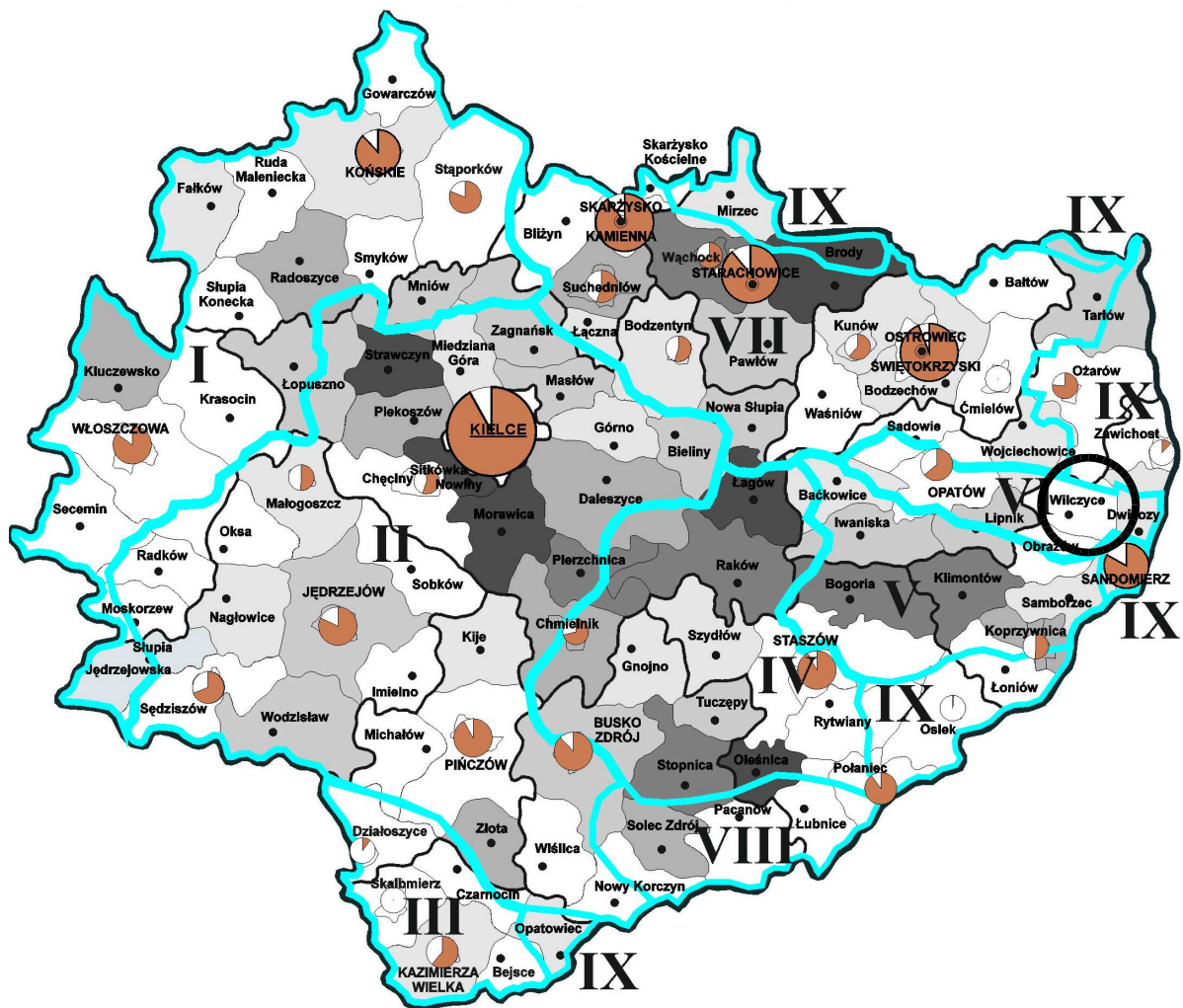
Na terenie Gminy Wilczyce nie ma w pełni uporządkowanej gospodarki ściekowej. Brak jest sieci kanalizacji sanitarnej. Sieci kanalizacji deszczowej (odwodnieniowej) nie ma i się nie przewiduje. Około 70% siedlisk oraz wszystkie obiekty użyteczności publicznej posiadają kanalizacje indywidualne zakończone bezodpływowymi zbiornikami ścieków. Pozostałe 30% wyposażone jest w suche ustępy.

Nieczystości płynne gromadzone w zbiornikach należących do użytkowników nieruchomości są okresowo wywożone do oczyszczalni w Sandomierzu lub Dwikozach. W celu eliminowania uciążliwego oddziaływania zanieczyszczeń należy istniejące zbiorniki ścieków poddawać okresowej próbie szczelności.

Zakłada się rozpoczęcie budowy układu kanalizacyjnego dla wsi gminnej Wilczyce i wsi Bugaj zakończonego oczyszczalnią ścieków w Kolonii Łukawa (działka pow. 0,9ha). Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zatwierdzone uchwałą Rady Gminy z 28.12.2001 (ze zmianami do dokumentu, dokonany uchwałą z 27 października 2006 r.) przewiduje też budowę oczyszczalni dla południowej i wschodniej części gminy w Gałkowicach-Ocinie (działka pow. 0,7ha) i w Przewodach (1,0ha) dla zachodniej i północnej części gminy. Wielkość działek w dalszych pracach planistycznych może ulec zmianie. Na obszarach zabudowy rozproszonej, w których budowa kanalizacji

zbiorczej nie jest uzasadniona ekonomicznie, planuje się powstanie oczyszczalni zagrodowych (przydomowych).

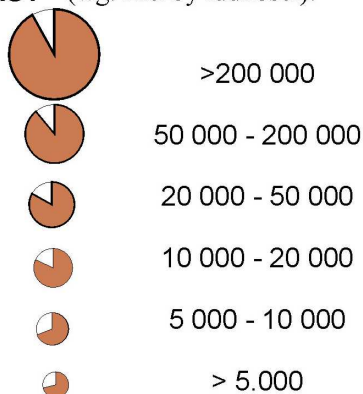
Mapa 2. Stopień skanalizowania województwa świętokrzyskiego w roku 2002, z zaznaczeniem Wilczyc

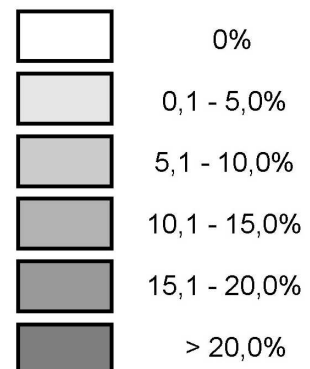
ZLEWNIA RZEKI:

- I - Pilicy
- II - Nidy
- III - Nidzicy
- IV - Czarnej Staszowskiej
- V - Koprzywianki
- VI - Opatówki
- VII - Kamiennej
- VIII - Kanału Strumień
- IX - pozostałe

STOPIEŃ SKANALIZOWANIA MIAST (wg. Liczby ludności):

PROCENT SKANALIZOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Świętokrzyskiego

Gospodarka odpadami

Na terenie gminy funkcjonuje dobrze zorganizowany wywóz odpadów stałych na wyznaczone miejsca ich gromadzenia. Wywóz odpadów płynnych odbywa się okresowo do oczyszczalni w Sandomierzu i Dwikozach.

Organizacją wywozu odpadów stałych na terenie gminy zajmują się dwie wyspecjalizowane spółki: Remondis Warszawa (oddział w Ostrowcu Świętokrzyskim) oraz PGKIM Sp. z o.o. w Sandomierzu. Mieszkańcy otrzymali możliwość wyboru obsługującej ich firmy. Zdecydowana większość mieszkańców korzysta z usług Remondis. Śmieci na posesjach są składowane w pojemnikach 120 l i odbierane przez spółki obsługujące okresowo co 4 tygodnie. Odpady przyjmowane przez spółkę Remondis są składowane na wysypisku w Janikowie. W gminie prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów – segregacji dokonują mieszkańcy, wywóz odpadów posegregacyjnych następuje okresowo co kwartał.

Miejscem gromadzenia odpadów stałych było do 1 stycznia 2005 r. nieuszczelnione składowisko gminne urządzone w 1993 r. na gruntach wsi Bugaj. Pojemność geometryczna składowiska wynosiła 14 447 m³ a do końca 2003 roku nagromadzono tam blisko 2200 Mg odpadów komunalnych. Obecnie składowisko jest nieczynne, planowana jest jego rekultywacja. Szacowany koszt rekultywacji wynosi 500 tys. zł.

Stan dróg gminnych oraz system komunikacji

Gmina Wilczyce położona jest poza bezpośrednim zasięgiem krajowych i międzyregionalnych korytarzy transportowych z których najbliższej położone przebiegają w gminach sąsiednich, a dotyczą korytarza transportowego opartego o drogę krajową 74 relacji Kielce — Lublin i korytarza opartego o drogę krajową nr 77 relacji Opatów - Lipnik – Rzeszów - Przemyśl.

W skład systemu komunikacyjnego gminy wchodzi:

- droga krajowa międzyregionalna nr 79 relacji Warszawa – Zwoleń - Ożarów - Sandomierz - Kraków,

- drogi powiatowe nr 0735 T Hultajka – Kolonia Lisów – Lisów – Sadłowice - Daromin Przewody - Wilczyce – Dacharzów – Radoszki - Wysiadłów, nr 0736 T odc. Przewody - Kleczanów
- droga powiatowa 0752 T Gałkowice Ocina – Kichary Nowe – Bykowiec - Dwikozy,
- droga powiatowa 0730 T Kolonia Okalina – Karwów – Dzierżążnia – Malice Kościelne – Męczenice – Pielaszów - Nowy Daromin - Daromin
- droga powiatowa 0736 T Bożęcina – Przewody - Pęczyny - Kleczanów,
- droga powiatowa 0750 T Wilczyce - Łukawa Kościelna – Gałkowice – Jaroszkówka - Romanówka,
- droga powiatowa 0768 T Sobótka – Bugaj – Ostra Góra - Wilczyce.

Ogólna długość dróg krajowych na obszarze gminy wynosi 4,452 km, powiatowych 31,548 km, oraz dróg gminnych 87,4 km. Sieć drogową na terenie gminy jest stosunkowo gęsta i rozbudowana. Znaczna część dróg gminnych wymaga przebudowy, odbudowy oraz remontu nawierzchni. W tabeli podano zestawienie dróg krajowych i powiatowych na terenie Gminy Wilczyce.

LP	Kategoria drogi	Nr drogi	Trasa drogi	Długość (km)
1	krajowa	79	Warszawa — Zwoleń — Ożarów — Sandomierz - Kraków	7,1
2	powiatowa	0735T	Hultajka – Kolonia Lisów – Lisów – Sadłowice - Daromin Przewody - Wilczyce – Dacharzów – Radoszki - Wysiadłów, nr 0736 T odc. Przewody - Kleczanów	12,013
3	powiatowa	0730T	Kolonia Okalina – Karwów – Dzierżążnia – Malice Kościelne – Męczenice – Pielaszów - Nowy Daromin - Daromin	4,467
4	powiatowa	0736T	Bożęcina – Przewody - Pęczyny - Kleczanów	6,424
5	powiatowa	0750T	Wilczyce - Łukawa Kościelna – Gałkowice – Jaroszkówka - Romanówka	4,072
6	powiatowa	0752T	Gałkowice Ocina – Kichary Nowe – Bykowiec - Dwikozy	0,56
7	powiatowa	0768T	Sobótka – Bugaj – Ostra Góra - Wilczyce	4,012

Tab. 8 Wykaz dróg powiatowych i krajowych na terenie Gminy Wilczyce

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Przez teren gminy nie przebiega żadna linia kolejowa. Najbliższe stacje kolejowe znajdują się w Sandomierzu i Tarnobrzegu i obsługują linię relacji Koluszki — Stalowa Wola. Obsługę komunikacyjną gminy w zakresie komunikacji masowej pełni PKS w Tarnobrzegu. Komunikacja zbiorowa w obszarze gminy w sposób nie wystarczający obsługuje teren gminy. Aż do 7 z 16 wsi sołeckich nie docierają bezpośrednio autobusy - głównie za przyczyną złego stanu dróg. Przewozy pasażerskie na terenie gminy Wilczyce są obsługiwane za pośrednictwem komunikacji zbiorowej dalekosiężnej (PKS, przewoźnicy prywatni).

Energetyka i ciepłownictwo

Sieć elektroenergetyczna SN na terenie gminy zasilana jest napowietrznie w energię elektryczną z krajowego systemu za pośrednictwem stacji RPZ 110/15kV "Gierlachów" o mocy 16MVA znajdującej się na terenie gminy Dwikozy i zlokalizowanej przy niej rozdzielni 15kV. Drugostronne zasilanie gminy od strony zachodniej zapewnia napowietrzna linia 15kV wyprowadzona z rozdzielni przy RPZ „Opatów”. Generalnie niezawodność dostaw energii elektrycznej jest wystarczająca i nie odbiega od średniej w województwie. Przez obszar gminy przebiega elektroenergetyczna 2-torowa linia napowietrzna 110kV relacji RPZ „Ostrowiec”, RPZ „Ożarów Osiedla” – RPZ „Sandomierz”, RPZ „Gorzyce” znaczenia podstawowego.

Sieć SN 15kV na terenach wiejskich jest w większości napowietrzna. Wszyscy odbiorcy energii elektrycznej posiadają przyłącza do sieci energetycznej poprzez stacje transformatorowe 15/0,4kV, których na koniec 2004 roku zinventaryzowano 50. Jedyne nowe inwestycje elektroenergetyczne zgłoszone przez ZKE S.A. to modernizacja istniejących i budowa nowych urządzeń na sieci SN i nn. Sieć średniego i niskiego napięcia pomimo, że zapewnia dostarczanie wymaganej przez odbiorców energii elektrycznej, wymaga jednak ciągłej modernizacji w celu zmniejszenia awaryjności, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Program reelektryfikacji wsi zakłada m.in. stosowanie dla obszarów wiejskich – w większym stopniu niż ma to miejsce obecnie – izolowanych sieci napowietrznych lub kablowych ziemnych niskiego napięcia. Ma to przyczynić się do zmniejszenia awaryjności w dostawach energii elektrycznej.

Eksploatację podsystemu prowadzi Rzeszowski Zakład Energetyczny S.A. Rejon Energetyczny w Tarnobrzegu. Zapotrzebowanie mocy szczytowej przez odbiorców

zlokalizowanych na terenie gminy ocenia się na ok. 1,06GWh, co odpowiada średniorocznemu zużyciu energii elektrycznej ok. 1500 kWh na 1 odbiorcę.

Kwestia ciepłownicza nie jest rozwiązywana systemowo. W gminie nie funkcjonują centralne źródła zasilania w ciepło, a budynki mieszkalne ogrzewane są kotłami węglowymi, oraz olejowymi i gazowymi (na terenie sołectw zgazyfikowanych) znajdującymi się w indywidualnych kotłowniach.

Gazyfikacja

Część sołectw w Gminie Wilczyce jest zgazyfikowana. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 300mm 4Mpa relacji Ostrowiec Świętokrzyski - Sandomierz. Z gazociągu tego zasilane są dwie stacje redukcyjno-pomiarowe I stopnia stanowiące bezpośrednie źródła gazu średnioprężnego dla Gminy Wilczyce. Są to stacje gazowe w Łukawie na terenie gminy oraz w Kleczanowie (w gminie Obrazów) o przepustowości 600 nm³/h każda.

Do tej pory zgazyfikowane zostały następujące sołectwa: Wilczyce, Łukawa, Wysiadłów, Radoszki, Dacharzów, Ocinek oraz Gałkowice Ocin. Brak jest jeszcze sieci gazowej w sołectwach Pielaszów, Daromin, Przewody, Bożęcín, Bugaj, Tułkowice, Zagrody, Pęczynu i Dobrońce.

Na terenie Gminy Wilczyce zużycie gazu wynosi ok. 1200 nm³/d., długość sieci gazowej średniego ciśnienia o średnicy od 32 do 90 mm wynosi łącznie ok. 40 km, ilość przyłączy ok. 300 sztuk. Wskaźniki charakteryzujące zgazyfikowanie gminy na koniec 2004 roku wynosiły 25 % licząc odsetek ludności korzystającej z gazociągu i 7,4 sztuk przyłączy na 100 mieszkańców. Eksploatację urządzeń gazowniczych na terenie gminy prowadzi Karpacka Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. w Tarnowie, Oddział Zakład Gazowniczy w Sandomierzu.

Gazociąg wysokiego ciśnienia 4 Mpa o średnicy d300mm jaki przebiega przez teren gminy, odnoga d100mm w kierunku Dwikoz i stacja gazowa I stopnia w Łukawie generują ograniczenia w użytkowaniu terenu wewnątrz tzw. odległości podstawowej od obrysu obiektów terenowych, której szerokość w ich przypadku wynosi np. 20 m od osi gazociągu do najbliższego budynku mieszkalnego, zaś 35 m do najbliższego budynku użyteczności publicznej. Wielkość oraz ograniczeniach wewnątrz wymienionych stref regulowane są Rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z 14.11.1995 (Dz.U. Nr 139 7 grudnia 1995 r). W strefie chronionej zabronione jest wznoszenie budynków, urządzenie stałych składów

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

i magazynów, sadzenie drzew oraz podejmowanie działań mogących zagrozić trwałości gazociągu podczas jego eksploatacji.

Mienie komunalne oraz budownictwo mieszkaniowe

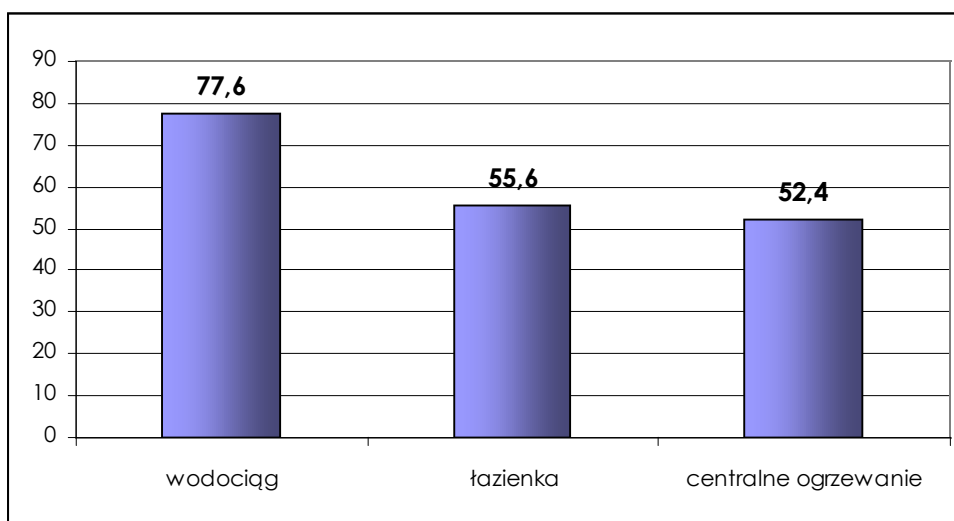
Gmina Wilczyce jest właścicielem gruntów, budynków i lokali oraz obiektów inżynierii lądowej i wodnej. Ostatnia wycena łącznej wartości mienia komunalnego, wg stanu z października 2006 roku wskazała jego wartość pieniężną – 849,73 tys. zł. Poniższa tabela zawiera pełny wykaz własności komunalnej Gminy.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	ilość [j.m.]	wartość [w tys.zł]
użytki rolne	ha	6,66	18
grunty leśne	ha	0	0
grunty zabudowane i zurbanizowane	ha	100,76	151
użytki ekologiczne	ha	0	0
tereny różne	ha	1,42	5
nieużytki	ha	0,93	1
grunty pod wodami	ha	0	0
budynki przemysłowe	szt.	0	0
budynki transportu i łączności	szt.	0	0
budynki handlowo - usługowe	szt.	1	9
zbiorniki, silosy i budynki magazynowe	szt.	0	0
budynki biurowe	szt.	1	1256
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej	szt.	0	0
budynki oświaty	szt.	3	3437
budynki nauki i kultury	szt.	0	0
sala sportowa	szt.	1	2718
budynki produkcyjne, usługowe i gospodarcze dla rolnictwa	szt.	0	0
inne budynki nie mieszkalne	szt.	7	1558
budynki mieszkalne	szt.	3	397
lokale niemieszkalne	szt.	0	0
lokale mieszkalne	szt.	0	0
kompleksowe budowle na terenach przemysłowych	szt.	0	0
rurociągi, linie telekomunikacyjne i elektroenergetyczne	szt.	0	0
infrastruktura transportu, w tym:	szt.	26	3685

autostrady, drogi ekspresowe, ulice i drogi pozostałe	szt.	25	3671
drogi szynowe, drogi kolei napowietrznych lub podwieszanych	szt.	0	0
drogi lotniskowe	szt.	0	0
mosty, wiadukty, estakady, tunele i przejścia nadziemne i podziemne	szt.	1	14
budowle wodne, z wyjątkiem melioracji	szt.	0	0
melioracje podstawowe i szczegółowe	szt.	0	0
obiekty sportowe i rekreacyjne, obiekty inżynierii lądowej i wodnej pozostałe gdzie indziej nie sklasyfikowane	szt.	4	239
Łączna wartość			16 560,00

Zdecydowana większość lokali mieszkalnych usytuowanych na obszarze gminy Wilczyce stanowi własność osób fizycznych – 1115 lokali mieszkalnych, z ogólnej liczby 1 127 położonych na terenie gminy. Gmina jest w posiadaniu 9 lokali, składających się łącznie z 28 izb mieszkalnych. Mieszkania są w większości wyposażone w podstawową infrastrukturę techniczną (wodociąg, łazienkę oraz ogrzewanie kotłowe). Ponadto 279 mieszkań posiada dostęp do sieci gazowej.

Wyk. 16 Wyposażenie mieszkań w podstawową infrastrukturę techniczną w roku 2005 [% ogółu mieszkań]

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na terenie gminy Wilczyce wynosiła w 2005 r. 80,5 m², natomiast na 1 mieszkańca przypadało 23,1 m².

5.6. Stan infrastruktury społecznej

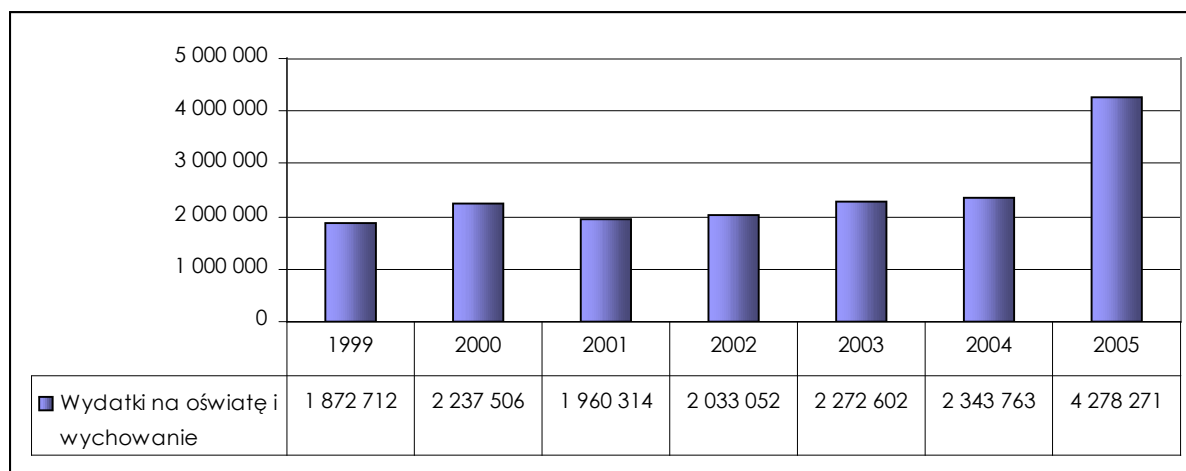
Oświata i wychowanie

Sytuacja gminnej oświaty publicznej odpowiada ogólnej sytuacji sektora w skali kraju.

W Gminie Wilczyce funkcjonują:

- Gimnazjum w Wilczycach,
- Szkoły Podstawowe w:
  - Wilczycach,
  - Radoszkach,
  - Darominie,
  - Zespół Szkół w Łukawie (prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Wsparcia Rozwoju Sołectwa Łukawa)

W gminie nie funkcjonują samodzielne przedszkola, utworzono 4 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, w których uczy się łącznie 48 dzieci. Wydatki oświatowe stanowią największą część spośród całkowitych wydatków gminy. Wzrost wydatków na oświatę ukazuje wykres dotyczący lat 2003-2005.

Wyk. 17 Wydatki na cele oświatowe w Gminie Wilczyce w latach 1999-2005

W 2005 roku w szkołach podstawowych gminy kształciło się 293 uczniów, w 23 klasach. W tymże roku naukę na poziomie podstawowym ukończyło 58 osób. Struktura płci uczniów szkół podstawowych wskazuje na równą liczbę uczniów i uczennic – 155 chłopców i 138 dziewczynek.

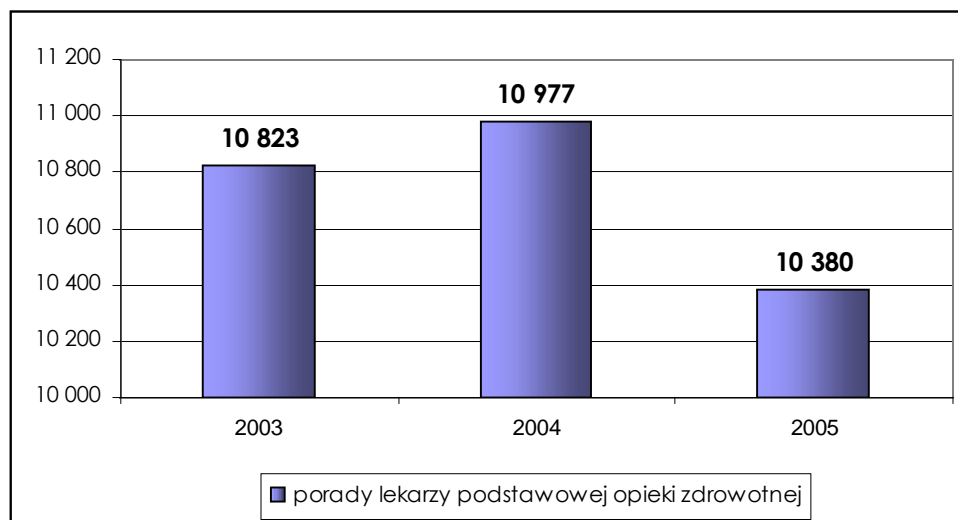
W jedynym funkcjonującym w gminie gimnazjum uczyło się w roku 2005 179 uczniów, wśród których większość stanowią chłopcy – 96 uczniów. W analizowanym roku gimnazjum ukończyło 51 uczniów. Absolwenci gimnazjum w Wilczycach mogą kontynuować naukę w szkołach średnich i zawodowych powiatu sandomierskiego i powiatów sąsiednich, w gminie brak jest placówek nauczania na poziomie ponadgimnazjalnym. Dla części absolwentów stanowi to niedogodność, z uwagi na konieczność zapewnienia transportu oraz środków na jego realizację.

Szkoły umiejscowione w Gminie Wilczyce są skomputeryzowane. Funkcjonuje 6 pracowni komputerowych, umiejscowionych w każdej z działających placówek. Łączna liczba komputerów dostępnych dla celów kształceniowych wynosi 58, przy czym na gimnazjum przypada 29 jednostek komputerowych. Dane z roku 2005 wskazują, że nie wszystkie sale komputerowe posiadają dostęp do Internetu – dotyczy to pracowni w szkołach podstawowych. Współczynnik skolaryzacji dla szkół podstawowych wynosi 98,30 %, natomiast 97,30 % w przypadku gimnazjum. Podane wartości są wartościami brutto.

Służba zdrowia i opieka społeczna

Podstawową opiekę zdrowotną w Gminie Wilczyce zapewnia Niepubliczny Ośrodek Zdrowia w Wilczycach. Bliskie położenie Sandomierza umożliwia zaspokojenie potrzeb medycznych mieszkańców w mieście powiatowym. Ośrodek zdrowia udziela rocznie ponad 10 tys. porad ogólnodostępnych, przy czym trudno jest wyznaczyć ogólną tendencję. W 2005 roku odnotowano nieznaczny spadek liczby udzielonych porad w stosunku do roku poprzedniego.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Wyk. 18 Liczba porad ogólnodostępnych udzielonych w Niepublicznym Ośrodku Zdrowia w Wilczycach w latach 2003-2005

Ponadto w roku 2004 udzielone zostały 1934 porady stomatologiczne (w tym również przeprowadzone zabiegi). Funkcjonująca wcześniej apteka została zamknięta w roku 2003.

Kwestie pomocy społecznej, będące zadaniem zleconym i własnym gminy, stanowią istotny obszar kompetencyjny gminy, realizowany przez Ośrodek Pomocy Społecznej. Dofinansowaniu podlegają takie potrzeby mieszkańców, jak dopłaty do posiłków dzieci i młodzieży, usługi opiekuńcze oraz zasiłki celowe i specjalne, zasiłki okresowe, opłaty za pobyt w Domach Pomocy społecznych, opłacanie składek – emerytalno - rentowych za osoby opiekujące się chorymi (zadania własne gminy). Oprócz wymienionych gmina realizuje ponadto zadania zlecone, w oparciu o funkcjonujące prawo. Zalicza się do nich: zasiłki stałe, zasiłki rodzinne, zasiłki pielęgnacyjne, świadczenia pielęgnacyjne, zasiłki alimentacyjne, postępowania wobec dłużników alimentacyjnych, opłaty świadczeń zdrowotnych na zasiłkach stałych .

	Zadanie zlecone gminie
z. stałe	30 świadczeń
renty socjalne	-
pomoc z tytułu ochrony	-
macierzyństwa	
kłęski żywiłowe	342 świadczenia
<i>Razem:</i>	<i>372 świadczenia</i>
	Zadania własne gminy
posiłki	347 świadczeń
usługi opiekuńcze	3 świadczenia

schronienie	2 świadczenia
zdarzenie losowe (pożar, zgon, powódź)	2 świadczenia
zasiłki okresowe	84 świadczenia
pomoc socjalna	95 świadczeń
zasiłki celowe i w naturze	65 świadczeń
<i>Razem:</i>	<i>598 świadczeń</i>

Tab. 7 Ilość świadczeń udzielonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wilczycach w roku 2005

W roku 2005 udzielono łącznie 970 świadczeń socjalnych.

Sport i turystyka

Na terenie gminy Wilczyce funkcje rekreacyjne pełnią jedynie istniejące przyszkolne boiska sportowe i boisko klubowe w Wilczycach. Na terenie gminy istnieją dwie duże sale gimnastyczne: przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Wilczycach, wybudowana i oddana do użytku w 2006 r. duża normatywna sala przyszkolna w Darominie. Istnieje uzasadniona potrzeba budowy gminnego ośrodka rekreacyjno - sportowego o szerokim programie funkcjonalnym. W Gminie Wilczyce funkcjonuje klub sportowy LZS „Huragan”. Na terenie gminy brak jest wykształconej bazy turystycznej.

Gmina Wilczyce, z uwagi na atrakcyjne położenie geograficzne – bliskość Sandomierza – oraz naturalne walory przyrodnicze i turystyczne stanowić może atrakcyjne miejsce rozwoju turystyki.

Wśród interesujących zabytków położonych na terytorium Gminy Wilczyce warto wymienić poniższe obiekty wpisane do rejestru zabytków i objęte ochroną konserwatorską.

DAROMIN

Dom nr 44, drewn., pocz. XX.

JANKOWICE

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Tomasza Kantuaryjskiego Najświętszego Serca Jezusowego:

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

- kościół, murowany, 1937. proj. Stanisława Gałęzowskiego i Jerzego Wierzbickiego,
- plebania, murowana, 3 ćw. XIX w..

Kaplica cmentarna, murowana., 2 poł. XIX.

ŁUKAWA

Zespół Kościoła par. pod wezwaniem Św. Katarzyny, w skład którego wchodzi XVIII wieczny, murowany, gruntownie restaurowany w 1911 r. budynek kościoła i murowane XVIII wieczne ogrodzenie z bramą

Dom nr 10, drewn.. pocz. XX w.,

Dom nr 72, drewniany, ok. 1900 r.,

Dom nr 76, murowany ok. 1910 r.,

Dom nr 84. drewniany, ok. 1910 r.,

Dom nr 105, drewniany, pocz. XX w.

OCINEK

Dom nr 15, drewn., 1919 – 1921 r.,

Dom nr 17, drewn., ok. 1920. r.

PĘCZYNY

Dom nr 21, drewn., ok. 1910 r.

Ruina młyna wodnego, murowany k. XIX w.

PIELASZÓW

Dom nr 9, drewniany, 20 XX wieku,

RADOSZKI

Dom nr 27, drewn., ok. 1920 r.,

Dom nr 39, drewn., koniec XIX w.

TUŁKOWICE

Dom nr 5, drewn., ok. 1930 r.,

Dom nr 21, drewn. pocz. XX w.,

Dom nr 37, drewn ok. 1930 r.,

Dom nr 61, drewn., ok. 1910 r.,

Dom nr 62, drewn., ok. 1930 r.,

Dom nr 63, drewn., lata 20. XX w.,

Dom nr 65, drewn., 1930 r.

Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 10 drewniany, XIX - XX wiek.

WILCZYCE

Zespół dworski Świeżyńskich, stanowiący własność Stacji Hodowli Nasiennio - Szkółkarskiej w skład którego wchodzi: XIX wieczny murowany dwór, pochodzące z XIX wieku 3 budynki murowanych czworaków, XIX wieczna murowana stajnia, dwie murowane pochodzące z 4 ćw. XIX wieku obory, dwa murowane magazyny (4 ćw. XX w.), studnia oraz gorzelnia.

Dom nr 137, drewniany, pocz. XX wieku.

WYSIADŁÓW

Dom nr 45, drewniany ok. 1930 r.,

Dom nr 53, drewniany, ok. 1920 r.,

Dom nr 96, drewniany. ok. 1921 r.

ZAGRODY

Dom z oborą nr 51, drewniany, 1936 r.

Oprócz wymienionych w wykazie obiektów zabytkowych dziedzictwo kulturowe gminy stanowią cmentarze, pomniki i mogiły rozlokowane umiarkowanie na terenie gminy. Są to na ogół cmentarze wyznaniowe i mogiły ludności cywilnej z okresu II wojny światowej.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Rejestr zabytków Państwowej Służby Ochrony Zabytków identyfikuje poniżej zestawione cmentarze o charakterze zabytkowym:

1. Jankowice - Dacharzów cmentarz rzymsko - katolicki o pow. 0.35 ha założony w XIII wieku - obecnie nieczynny,
2. Jankowice - Dacharzów, cmentarz rzymskokatolicki, o pow. 1,2 ha założony w 1805 roku, położony na skłonie wysoczyzny poza wsią,
3. Łukawa - nieczynny cmentarz parafialny rzymskokatolicki o pow. 0,15 ha założony w pocz. XIV wieku na niewielkim wzniesieniu w centrum wsi,
4. Łukawa - należący do parafii św. Katarzyny w Łukawie cmentarz parafialny rzymsko - katolicki o pow. 0,8 ha założony w 1830 r.,

Szczególłą wartość historyczno — poznawczą mają znajdujące się w obrębie cmentarzy parafialnych miejsca pamięci narodowej do których zaliczyć należy: kwaterę wojenną i 2 mogiły zbiorowe na cmentarzu parafialnym w Łukawie, 4 mogiły zbiorowe na cmentarzu parafialnym w Jankowicach oraz 2 mogiły zbiorowe na cmentarzu w Darominie.

Listę obiektów zabytkowych dopełniają znaczące dla lokalnej tożsamości kulturowej zachowane figury, kapliczki i krzyże przydrożne z XIX wieczną kapliczką drewnianą i kamienną figurą przydrożną w Jankowicach, trzema figurami przydrożnymi w Radoszkach oraz kamiennym krzyżem i figurą z XIX wieku w Wysiadłowie.

Do wyróżniających się zabytków gminy trzeba niewątpliwie zaliczyć kurchany kultury trzcinieckiej w Dacharzowie i pradziejowy kurhan w Dobroczicach oraz zespół kościoła parafialnego w Łukawie wraz z cmentarzem parafialnym. Są to jedyne obiekty objęte rejestrem dóbr kultury w gminie.

Na terenie gminy Wilczyce położone są niezwykle cenne stanowiska archeologiczne z epoki kamienia, na których prace wykopaliskowe prowadzone były w latach 1994 – 2006. Stanowiska te mają wyjątkowy charakter i ogromną wartość poznawczo-naukową. Zalicza się je do najważniejszych stanowisk archeologicznych odkrytych w ostatnich latach w Europie. Na obszarze wykopalisk (działka nr 373/9 w Wilczycach) stwierdzono pozostałości osadnictwa z co najmniej trzech okresów:

- obozowisko ludności kultury magdaleńskiej z gornego paleolitu,
- cmentarzysko szkieletowe, prawdopodobnie z grobami niszowymi (kultur ceramiki sznurowej lub złockiej) z późnego neolitu,
- cmentarzysko szkieletowe z wczesnej epoki brązu.

Teren gminy Wilczyce zaliczony jest w klasyfikacji wojewódzkiej do obszarów o średnim nasyceniu zabytkami nieruchomymi (grupa 201 — 500 zabytków).

Obszar stanowisk archeologicznych wymaga ochrony realizowanej przez Gminę Wilczyce. Dalsze użytkowanie rolnicze terenu, przede wszystkim orka, mogłoby spowodować nieodwracalne zmiany w górnych poziomach stanowiska oraz rozproszenie materiału zabytkowego. W 2007 roku działka nr 373/9, należąca dotychczas do Agencji Nieruchomości Rolnych, przejęta została w formie darowizny przez Gminę Wilczyce, w celu zabezpieczenia wykopalisk.

Właściwe wykorzystanie walorów poznawczych oraz turystycznych gminy, zwłaszcza potencjału drzemiącego w obiektach archeologicznych, pozwoli wydatnie zwiększyć liczbę turystów odwiedzających obszar Gminy Wilczyce. Gmina podjęła w związku z tym m.in. działania mające na celu realizację zadania „Odtworzenie zagrody z przed szesnastu tysięcy lat”.

Problemem na drodze do lepszego rozwoju funkcji turystycznej Gminy jest niewystarczająco rozwinięta infrastruktura techniczna oraz sieć komunikacyjna. Dużym utrudnieniem jest ponadto brak istniejącej infrastruktury obsługi ruchu turystycznego. Niedogodność braku bazy turystycznej może być zredukowana dzięki zwiększeniu liczby gospodarstw agroturystycznych.

Kultura

Funkcje kulturalne w Gminie Wilczyce są realizowane dzięki staraniom gminnej biblioteki publicznej. Instytucja zatrudnia 2 osoby, pełniące funkcje administracyjne oraz obsługi czytelniczej. Księgozbiór biblioteki liczył 14 405 woluminów na koniec roku 2005. W 2005 roku z biblioteki gminnej oraz jej filii korzystało 508 czytelników, którzy łącznie wypożyczyli 7 266 pozycji książkowych. W gminie odczuwalny jest brak gminnego ośrodka kultury. Planuje się ponadto utworzenie gminnych ośrodków kultury w zaadaptowanych budynkach ochotniczych straży pożarnych w miejscowościach: Radoszki, Wysiadłów, Łukawa, Wilczyce, Pęczyny, Daromin, Przewody, Pielaszów.

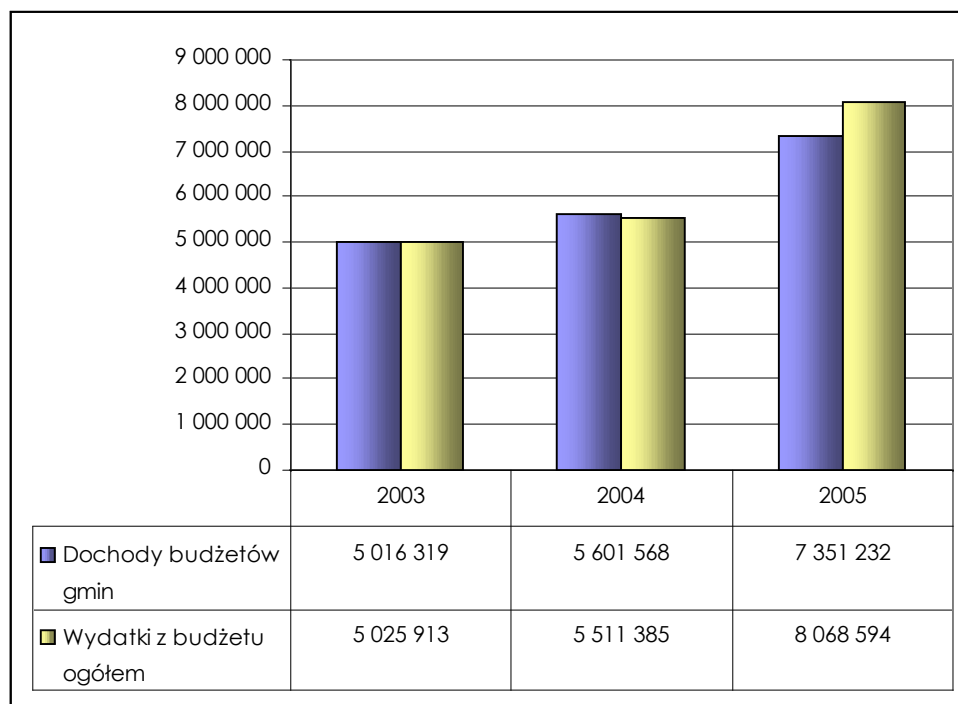
5.7.   *Analiza finansów Gminy Wilczyce*

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Dla potrzeb niniejszej strategii dokonano analizy dochodów i wydatków budżetowych w latach 2003-2005.

Analiza dokumentów budżetowych gminy w latach 2003-2005 wskazuje na wyraźny wzrost wydatków (ponad 3 mln PLN w roku 2005, w stosunku do roku 2003). Poniższy wykres obrazuje faktyczne wykonanie planu budżetowego w poszczególnych latach. Odnotowane w roku 2005 dochody były wyższe od planowanych w budżecie jednostki (wykonanie dochodów i plan dochodów odpowiednio: 7 351 232 PLN i 5 926 713 PLN). Wyższe dochody nie pozwoliły na zrównoważenie wyższych wydatków (planowane: 6 686 713 PLN, wykonane: 8 068 594 PLN), dzięki czemu deficyt na koniec roku wyniósł 717 362 PLN (niszy od planowanego: 760 000 PLN). Obniżenie deficytu możliwe było głównie dzięki nieco wyższym od planowanych dochodom jednostki samorządu terytorialnego.

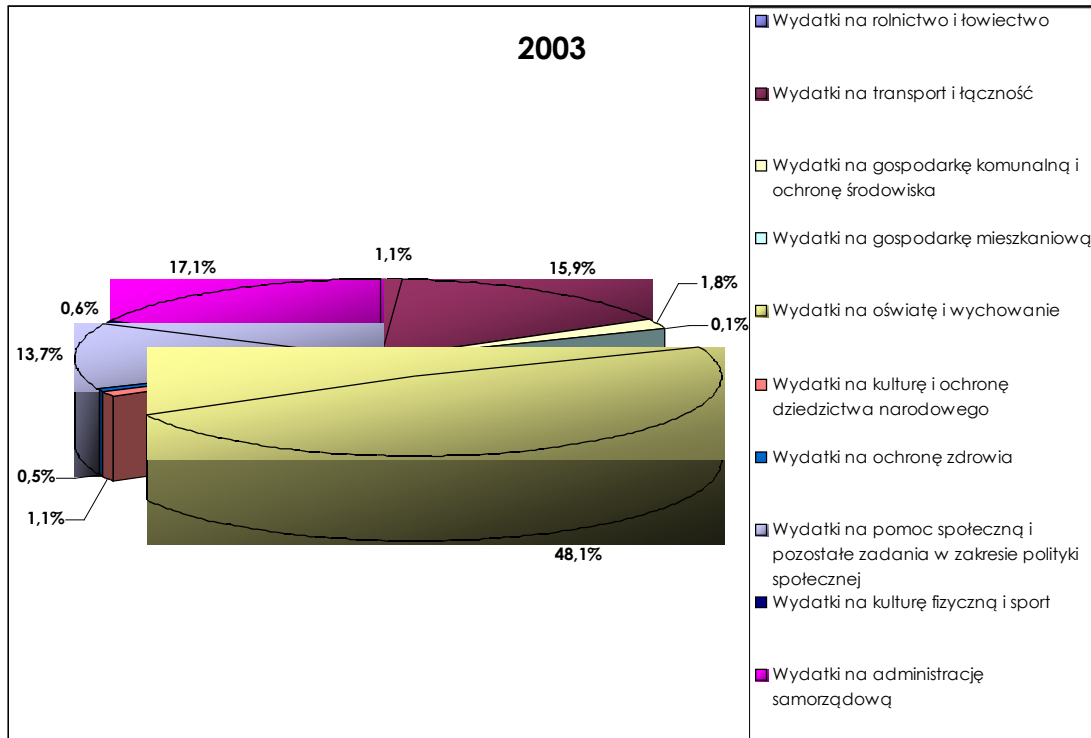
W analizowanym okresie jednostka dwukrotnie odnotowała deficyt budżetowy: w roku 2003 i 2005, przy czym szczególnie wyraźny był deficyt za rok budżetowy 2005. W 2004 roku jednostka odnotowała niewielką nadwyżkę budżetową – 90 183 PLN.

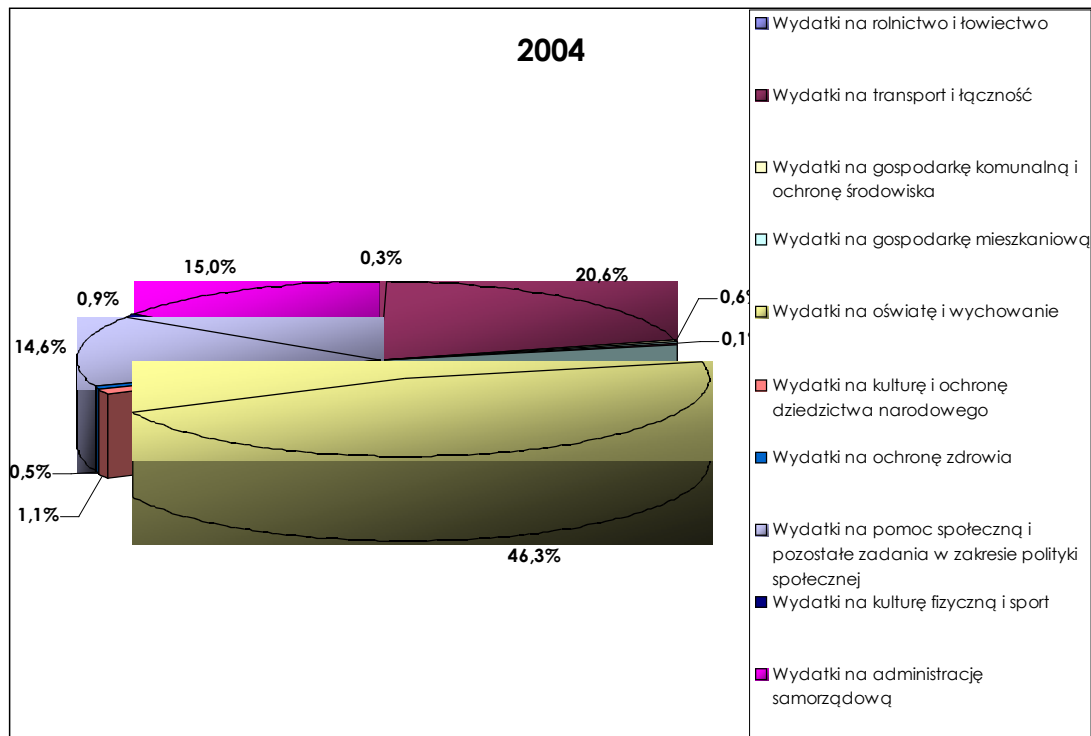
Wyk. 19 Dochody i wydatki budżetu Gminy Wilczyce w latach 2003-2005

Szczegółowa analiza wydatków wskazuje, że dominującą pozycję w strukturze wydatków stanowią wydatki oświatowe – ponad 57 % w roku 2005, odnotować można tendencję wzrostową (48,1 % całości wydatków w roku 2003, 46,3 % w roku 2004 oraz 57,3 % w roku

2005). Zauważalny jest niewielki spadek wydatków (w ujęciu procentowym, a nie bezwzględny) na cele administracyjne, spowodowane jest to przeprowadzoną racjonalizacją kosztową.

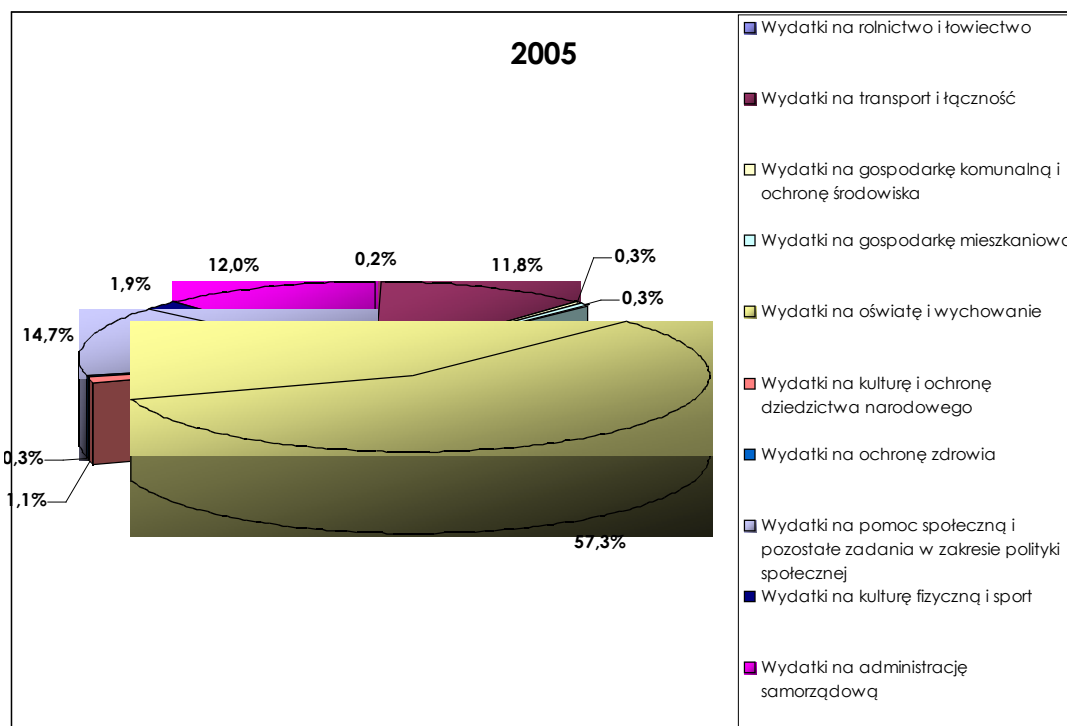

Wyk. 20 Wydatki budżetowe w Gminie Wilczyce w roku 2003

Wyk. 21 Wydatki budżetowe w Gminie Wilczyce w roku 2004

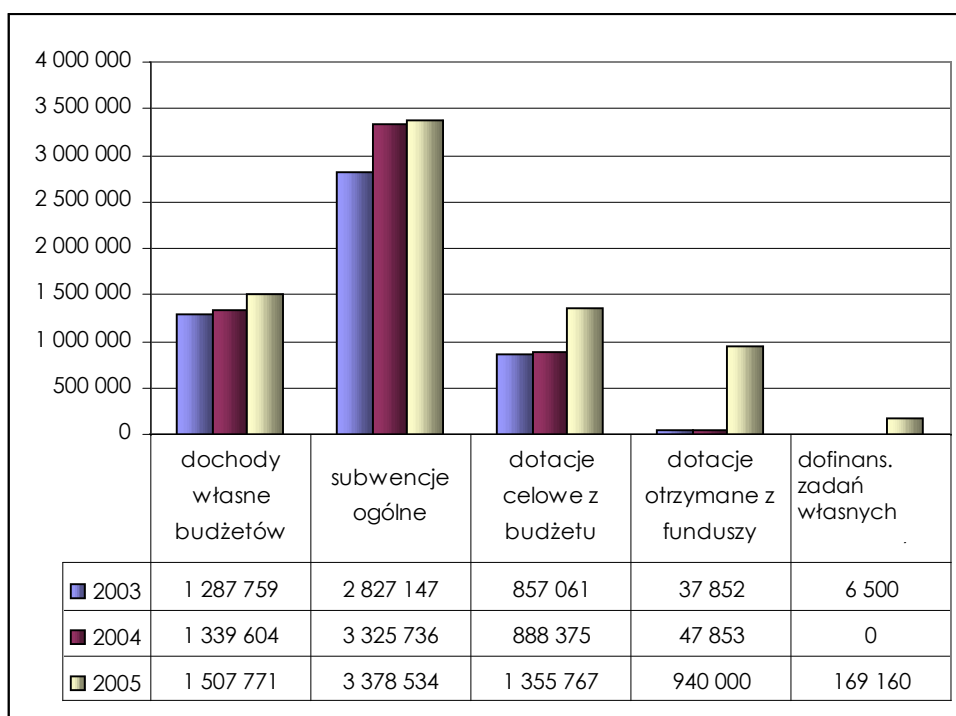
Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Wyk. 22 Wydatki budŹetowe w Gminie Wilczyce w roku 2005

ZauwaŹalny jest ponadto coroczny wzrost wydatków na cele społeczne, które w roku 2005 wyniosły 1 097 667 PLN.

PoniŹsza tabela ukazuje zbiorcze zestawienie dochodów Gminy Wilczyce w latach 2003-2005.

Wyk. 23 Dochody Gminy Wilczyce w latach 2003-2005

Znaczącym źródłem dochodów gminy jest subwencja ogólna z budżetu państwa. Odnotowuje się coroczny wzrost kwoty otrzymywanej subwencji, która w roku 2005 wyniosła 3 378 534 PLN. Równoległe zauważyć można wzrost dochodów własnych gminy, wśród których najistotniejsze pozycje to: udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (przy czym udział w podatkach od osób prawnych w roku 2005 wyniósł tylko 499 PLN – ogółu dochodów z tego tytułu), dochody z podatku rolnego oraz dochody z podatku od nieruchomości). W latach 2003-2005 dostrzegalne są ponadto rosnące dochody z tytułu dotacji celowych z budżetu państwa.

Zauważalna jest znacząca różnica kwotowa na niekorzyść dochodów własnych gminy, które stanowiły w latach 2003-2005 nie więcej niż 25,7% całości dochodów (w roku 2003) i spadały w ujęciu procentowym w kolejnych latach.

Stan zadłużenia gminy na dzień 31.12.2006 r. wynosił 1 158 700 zł, co stanowiło równowartość 15,8 % dochodów gminy Wilczyce w roku 2006. Niski wskaźnik zadłużenia nie zagraża bezpieczeństwu finansowego gminy oraz stwarza możliwość zaciągnięcia ewentualnego kredytu na przyszłe cele inwestycyjne.

W podsumowaniu analizy finansowej budżetów Gminy Wilczyce w latach 2003-2005 warto zaznaczyć stosunkowo niewielki poziom dochodów i wydatków gminy, związany z niewielką skalą obszaru oraz małą liczbą mieszkańców jednostki. Znaczną część wydatków

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

gminnych stanowią wydatki sztywne, których wydatkowanie jest koniecznością prawną regulowaną przez właściwe ustawy i rozporządzenia. Analiza wydatków budżetowych wskazuje na stosunkowo niski odsetek wydatków inwestycyjnych. Gmina Wilczyce nie realizuje w chwili obecnej projektów, których przygotowanie odbywa się z udziałem środków pochodzących z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE. Niskie dochody własne oraz wielość wydatków sztywnych powoduje, że koniecznością staje się poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania projektów inwestycyjnych i społecznych. Programy operacyjne (krajowe i regionalne) planowane w Polsce na lata 2007-2013, stwarzają szanse pozyskania znaczących środków unijnych, mogących posłużyć rozwojowi gminy.

6. Analiza S.W.O.T.

6.1. Uwarunkowania wewnętrzne

FINANSE GMINY

Silne strony	Braki, problemy
<ul style="list-style-type: none"> • Realny wzrost dochodów budżetu gminy w latach 2003-2005	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszający się udział dochodów własnych w budżecie gminy (z 25,7 % w roku 2003 do 20,5 % w roku 2005)
<ul style="list-style-type: none"> • Duży udział podatku od nieruchomości w podatkach lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom wydatków bieżących
<ul style="list-style-type: none"> • Stosunkowo niewielki deficyt budżetowy	<ul style="list-style-type: none"> • Finansowanie inwestycji głównie ze środków własnych
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące wpływy z udziałów gminy w podatkach dochodowych	<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie koszty utrzymania placówek oświatowych

INFRASTRUKTURA WARUNKI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Silne strony	Braki, problemy
<ul style="list-style-type: none"> • Pełne zwodociągowanie gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Brak sieci kanalizacyjnej na obszarze gminy

Silne strony	Braki, problemy
<ul style="list-style-type: none"> ● Stosunkowo wysoki stopień gazyfikacji obszaru gminy 	<ul style="list-style-type: none"> ● Zły stan techniczny dróg gminnych, jak również powiatowych
<ul style="list-style-type: none"> ● Korzystne położenie komunikacyjne w województwie – dogodne połączenia z Sandomierzem 	<ul style="list-style-type: none"> ● Potrzeba rozbudowy infrastruktury pieszej i rowerowej
<ul style="list-style-type: none"> ● Dobry dostęp do sieci telefonicznej oraz zasięg sieci komórkowych 	<ul style="list-style-type: none"> ● Segregacja odpadów prowadzona wyłącznie indywidualnie
<ul style="list-style-type: none"> ● Przebieg odcinka drogi krajowej 	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak sieci kanalizacyjnej sanitarnej i oczyszczalni ścieków

ROZWÓJ GOSPODARCZY

Silne strony	Braki, problemy
<ul style="list-style-type: none"> ● Relatywnie niskie ceny gruntów i kosztów produkcji 	<ul style="list-style-type: none"> ● Duże bezrobocie (szczególnie wśród osób młodych)
<ul style="list-style-type: none"> ● Bardzo dobra jakość gleb 	<ul style="list-style-type: none"> ● Niski stopień wykształcenia osób bezrobotnych
<ul style="list-style-type: none"> ● Zróżnicowanie struktury podmiotów gospodarczych 	<ul style="list-style-type: none"> ● Niewielka liczba podmiotów gospodarczych
<ul style="list-style-type: none"> ● Rozwijający się sektor usługowy 	<ul style="list-style-type: none"> ● Rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych
<ul style="list-style-type: none"> ● Istniejące potencjalne tereny pod inwestycje 	<ul style="list-style-type: none"> ● Niewielka ilość zakładów pracy
<ul style="list-style-type: none"> ● Korzystne warunki, sprzyjające rozwoju turystyki i agroturystyki 	<ul style="list-style-type: none"> ● Niewystarczająca baza turystyczna
<ul style="list-style-type: none"> ● Wysoka jakość produktów rolnych i rolno-spożywczych 	<ul style="list-style-type: none"> ● Niski stopień mechanizacji gospodarstw rolnych oraz ich słaba kondycja finansowa

SFERA SPOŁECZNA

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Silne strony	Braki, problemy
<ul style="list-style-type: none"> • Dobre warunki nauczania wskutek niskiej liczby uczniów na oddział 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczna ilość środków na zadania własne i zlecone pomocy społecznej
<ul style="list-style-type: none"> • Funkcjonowanie ośrodka sportowo-rekreacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność rozwinięcia oferty spędzania wolnego czasu
<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja dorocznych imprez kulturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak gminnej instytucji kulturalnej
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność placówek przedszkolnych i klas „0” 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająco rozwinięta baza sportowo-rekreacyjna
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywna działalność organizacji społecznych i klubów sportowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak placówek przedszkolnych
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywnie działająca OSP 	

6.2. Uwarunkowania zewnętrzne

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Integracja z Unią Europejską daje szansę korzystania z funduszy pomocowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom rozwoju gospodarczego powiatu.
<ul style="list-style-type: none"> • Czyste środowisko naturalne w regionie stwarzające warunki dla rozwoju rolnictwa produkującego zdrową żywność. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski standard dróg regionalnych i powiatowych.
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost atrakcyjności sąsiednich gmin ułatwiający pozyskiwanie inwestorów także w Gminie Wilczyce. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenie bytu dla niskodochodowych gospodarstw rolnych pod wpływem polityki państwa i procesów dostosowawczych do warunków Unii Europejskiej.
<ul style="list-style-type: none"> • Coraz powszechniejszy rozwój turystyki (w tym agroturystyki) w mniejszych ośrodkach z wykorzystaniem ich walorów przyrodniczo-kulturowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój większych ośrodków przemysłowych odciągających zainteresowanie inwestorów od gmin słabiej rozwiniętych gospodarczo, powodujący większą atrakcyjność tych ośrodków dla młodzieży

7. Program. Cel. Kierunki. Działania

Zgodnie z wyrażoną wolą mieszkańców gminy, działania władz samorządowych w kolejnych latach będą miały na celu polepszenie jakości życia lokalnej społeczności. Analiza stanu obecnego ukazała, że najważniejszym zadaniem stojącym przed samorządem przez następne lata jest zapewnienie na całym obszarze gminy dostępu do podstawowych urządzeń infrastruktury technicznej. Zagadnienie to wydaje się być kluczowe dla poziomu życia mieszkańców na początku XXI wieku. Ukończenie prac związanych z rozbudową poszczególnych instalacji ułatwi w dużym stopniu codzienne życie ludności na obszarze gminy, jak również zachęci do osiedlania się na jej terenie. Innym, równie ważnym elementem kształtowania rozwoju gminy jest stworzenie przyjaznego klimatu dla nowych inwestorów, jak również istniejących już podmiotów. Ożywienie gospodarki na terenie gminy przyczyniłoby się do polepszenia warunków na lokalnym rynku pracy i zwiększyło dochody zarówno gospodarstw domowych, jak i innych podmiotów funkcjonujących na terenie Gminy Wilczyce.

Rozwinięciem zdefiniowanej misji Gminy jest wybór celów strategicznych programu. W procesie planowania strategicznego, na podstawie przeprowadzonych analiz wyodrębniono następujący zestaw tych celów.

1. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej

Stan infrastruktury technicznej na terenie danego obszaru determinuje jego pozycję konkurencyjną na rynku regionalnym i subregionalnym. Jest on wyznacznikiem poziomu życia mieszkańców i troska o zapewnienie odpowiedniego poziomu urządzeń i wyposażenia gospodarstw domowych powinna być jednym z priorytetów działań samorządu. Wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań w tej dziedzinie i upowszechnianie ich na terenie całej gminy w ogromnym stopniu ułatwia mieszkańcom codzienne życie oraz zachęca nowe osoby do migracji w celach osadniczych. Dostrzegając bieżące problemy związane z funkcjonowaniem obiektów użyteczności publicznej władze samorządowe Gminy Wilczyce zamierzają podjąć odpowiednie działania zmierzające ku radykalnej poprawie tej sytuacji. W szczególności dotyczy to konieczności budowy systemu kanalizacji sanitarnej, oraz kompleksowego uregulowania zagadnienia gospodarki odpadami.

Stan infrastruktury technicznej i społecznej jest jednym z decydujących elementów wpływających na atrakcyjność lokalizacji inwestycji na terytorium Gminy. Tereny dobrze uzbrojone są magnesem dla przedsiębiorców mogących stworzyć kolejne miejsca pracy. W

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

ten sposób również pośrednio inwestycje infrastrukturalne są w stanie podnieść jakość życia w danej społeczności.

Bardzo ważnym aspektem działań związanych z podniesieniem poziomu infrastruktury technicznej w gminie jest przyczynianie się do poprawiania stanu środowiska. Zastosowanie rozwiązań ekologicznych pozwoli na ograniczenie zanieczyszczeń i promowanie gminy. Dla mieszkańców, oprócz wymienionych wcześniej udogodnień opisywane przedsięwzięcia zapewnią również korzyści z życia w bardziej przyjaznym i zdrowym otoczeniu.

2. Wspieranie lokalnej gospodarki

Jednym z priorytetów w działalności samorządu gminnego powinno być wspieranie rozwoju działalności gospodarczej jako bardzo istotnego elementu walki z bezrobociem. Bez pracy w gminie pozostaje ciągle duża liczba osób. Fakt ten ma wpływ nie tylko na ogólny poziom dochodów mieszkańców, ale jest potencjalnym źródłem wielu napięć społecznych, zarówno dla mieszkańców, jak i dla gminy.

Należy zdawać sobie sprawę z tego, że samorząd gminny nie ma możliwości bezpośredniej walki z bezrobociem, ale powinien podejmować działania wspierające działalność gospodarczą. Mogą one polegać na udostępnianiu i uzbrajaniu odpowiednich terenów, wykorzystaniu zachęt podatkowych, doradztwie, czy integracji rolników. Lokalizacja nowych inwestycji w danym regionie uzależniona jest bowiem od wielu czynników. Podstawowymi elementami są m.in. poziom rozwoju infrastruktury oraz jakość kapitału ludzkiego, ale duże znaczenia ma także dobra promocja i sprawna obsługa administracyjna inwestorów oraz lokalne preferencje i udogodnienia tworzone dla pozyskania inwestycji.

W przypadku Wilczyc największą uwagę należy zwrócić na stymulowanie rozwoju drobnej przedsiębiorczości oraz usług, bowiem są to główne źródła utrzymania dużej części mieszkańców z terenu gminy, a warunki ich rozwoju są korzystne – wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców oraz dobre warunki do rozwoju gospodarstw agroturystycznych.

3. Rozwój usług dla mieszkańców

Jednym z priorytetowych zadań samorządu gminnego jest zapewnienie jak najlepszego poziomu edukacji podstawowej. Zagadnienie to jest tak ważne z kilku przyczyn. Należy

zauważyć, że pierwsze lata szkolnej nauki w dużym stopniu wyznaczają możliwości dalszej edukacji i przygotowania zawodowego. Dla lokalnej społeczności dbałość o wysoką jakość usług oświatowych oznacza lepiej wykształcony kapitał ludzki w przyszłości, co jest jednym z najważniejszych determinantów rozwoju. Wydatki na sektor oświaty w gminie przekraczają połowę ogólnej kwoty wydatków budżetu, co sprawia, że należy wykorzystywać je jak najbardziej efektywnie, wprowadzając nowoczesne rozwiązania edukacyjne.

Mieszkańcom gminy powinno zapewniać się również dostęp do wysokiej jakości usług, by mogli oni zaspakajać swoje potrzeby jak najbliżej miejsca zamieszkania. Jednym z kluczowych problemów jest podniesienie poziomu bezpieczeństwa oraz zapewnienie dostępu do pomocy medycznej. Dużą wagę samorząd Gminy Wilczyce przywiązuje również do działalności organizacji społecznych, które w wielu obszarach mogą wspomagać wysiłki lokalnych władz. Dbłość o rozwój sektora usługowego, efektywne zarządzanie mieniem samorządowym oraz podniesienie kwalifikacji urzędniczej w zakresie obsługi klienta ma na celu zwiększenie integralności lokalnej społeczności i rozbudzenie poczucia współodpowiedzialności za „małą ojczyznę”.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Dla każdego ze wskazanych celów strategicznych zdefiniowano zestaw celów szczegółowych, które odnosić się będą do konkretnych grup projektów. Strukturę Programu ukazano poniżej:

1. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej

- 1.1. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej tj. Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Wilzycach
- 1.2. Usuwanie azbestu z dachów budynków prywatnych i użyteczności publicznej,
- 1.3. Przebudowa i wyposażenie budynków użyteczności publicznej, w tym szkół, celem zwiększenia dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- 1.4. Przebudowa dróg wewnętrznych w Gminie, w tym dróg użytku rolnego,
- 1.5. Odbudowa, przebudowa i remont dróg gminnych w Gminie,
- 1.6. Budowa ciągów turystycznych (ścieżek rowerowych w miejscowości: Wysiadłów, Radoszki),
- 1.7. Współfinansowanie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków,
- 1.8. Budowa oczyszczalni ścieków dla Gminy Wilczyce wraz z siecią kanalizacyjną (lub budowa sieci z przepompowniami i odprowadzanie ścieków do oczyszczalni w Sandomierzu)
- 1.9. Rekultywacja nieczynnego składowiska odpadów zlokalizowanego w miejscowości Bugaj.

2. Wspieranie lokalnej gospodarki

- 2.1. Odtworzenie zagrody sprzed 16 tys. lat w miejscowości Wilczyce

3. Rozwój usług dla mieszkańców

- 3.1. Tworzenie gminnych ośrodków kultury w istniejących (do adaptacji) budynkach ochotniczych straży pożarnych w miejscowości: Radoszki, Wysiadłów, Łukawa, Wilczyce, Pęczyny, Daromin, Przewody, Pielaszów,
- 3.2. Budowa boisk sportowych, z nawierzchnią sztuczną przy budynkach szkół podstawowych

8. Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Gminy Wilczyce na lata 2007-2013

Dla właściwego przebiegu procesu wdrażania Zintegrowanego Programu Rozwoju Gminy Wilczyce konieczne jest przedstawienie kluczowych projektów, których realizacja w zasadniczym stopniu wpłynie na stopień osiągnięcia zamierzonych celów i stanu proponowanego w misji lokalnej społeczności. Poniższy katalog projektów nie jest zestawem zamkniętym, jego systematyczne uzupełnianie będzie wyrazem bieżącego monitoringu realizacji Programu oraz ciągłej analizy potrzeb mieszkańców. Ważnym determinantem uzupełnień dokumentu są również pojawiające się możliwości dofinansowania poszczególnych projektów ze źródeł zewnętrznych, zgodnie z priorytetami programów krajowych i dokumentów Unii Europejskiej.

Przy podejmowaniu decyzji dotyczących umieszczania poszczególnych zadań w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym dla Gminy Wilczyce na lata 2007-2013 preferencje miały inwestycje komunalne, które spełniały następujące kryteria:

- generują największe korzyści dla mieszkańców i ich warunków zamieszkania, obsługi i wypoczynku,
- zapewnią ochronę zasobów i walorów środowiska przyrodniczego oraz poprawę jego stanu,
- sprzyjają zwiększaniu aktywności gospodarczej funkcjonujących podmiotów gospodarczych oraz podnoszeniu atrakcyjności lokalizacyjnej Gminy dla nowych inwestorów,
- dają realne podstawy do ubiegania się o środki pomocowe z Unii Europejskiej oraz preferencyjne kredyty bankowe, a także dotacje z budżetu państwa.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Należy podkreślić, że istotnym uwarunkowaniem skutecznej i efektywnej realizacji ustaleń WIELOLETNIEGO PLANU INWESTYCYJNEGO GMINY WILCZYCE NA LATA 2007 - 2013 jest prowadzenie - w kolejnych latach - przez jego Władze prorozwojowej polityki finansowej, polegającej na zwiększaniu udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem budżetu Gminy - mając oczywiście na względzie istniejące uwarunkowania zewnętrzne (szanse i zagrożenia, tkwiące w otoczeniu Gminy) oraz wewnętrzne (silne i słabe strony Gminy). Polityka ta winna zmierzać w pierwszym rzędzie do długookresowej: maksymalizacji dochodów budżetowych, racjonalizacji wydatków bieżących oraz poprawy efektywności wykorzystania własnych środków finansowych przeznaczanych na inwestycje.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

9. Wdrażanie Programu (finansowanie)

Finansowanie

Realizacja Zintegrowanego Programu Gminy uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków, zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe samorządu gminnego wskazują, że na realizację przyjętych celów zabezpieczy 7 584 500 zł w ramach wkładu własnego na realizację planowanych projektów. Wydatki te (przy założeniu, iż realizowana będzie inwestycja budowy oczyszczalni ścieków) rozkładają się na okres 7 lat, co przy niskim stanie zadłużenia Gminy zapewnia bezpieczeństwo finansowe realizacji projektów. Zakłada się również, że nie wykonanie wszystkich zadań w latach 2007-2013 powoduje przesunięcie ich realizacji na lata następne.

Zarządzanie

Funkcje Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Programu Rozwoju będzie pełnił specjalnie powołany zespół pracowników. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienie zgodności realizacji Programu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Programu,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia Programu działań w zakresie informacji i promocji Programu,
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Programu,
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Programu.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Instytucja wdrażająca Zintegrowany Program Rozwoju Gminy Wilczyce

Urząd Gminy Wilczyce jako instytucja wdrażająca Program odpowiedzialny jest za:

- opracowanie i składanie wniosków o dofinansowanie projektów,
- kontrole formalną składanych wniosków, ich zgodności z procedurami i zapisami w Programie,
- zapewnienie szerokiego informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

10. System monitorowania i ewaluacji Programu w Gminie Wilczyce

A. Metodologia ewaluacji

Kluczowe znaczenie w monitorowaniu i stymulowaniu realizacji Programu posiada Wójt Gminy Wilczyce. Dodatkowo w monitorowaniu uczestniczył będzie horyzontalny zespół zadaniowy do spraw realizacji Programu. Główną ich rolą będzie monitorowanie przebiegu realizacji zadań zawartych w Programie oraz ewentualne interweniowanie w przypadku stwierdzenia opóźnień lub nieuzasadnionej rezygnacji z realizacji zadania i w razie potrzeby aktualizowanie Programu w zakresie dostosowania go do zmieniających się uwarunkowań.

Do monitorowania, oceny realizacji programu oraz jego aktualizacji służyć będzie system współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na terenie Gminy Wilczyce, wspomagany poprzez analizę założonego zestawu wskaźników produktów, rezultatów i oddziaływania poszczególnych projektów.

Zadanie monitorowania i ewaluacji działań strukturalnych wynika wprost z przepisów prawa, choć sposób ich przeprowadzania zależy od natury i zakresu ocenianej pomocy. Celem jest sprawdzenie, za pomocą zdefiniowanych na odpowiednim poziomie wskaźników, efektywności wdrażania i wykorzystywanych środków.

Regulacje prawne

Podstawowe regulacje prawne dotyczące wskaźników monitorowania zawarte są w *Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.*

Rozporządzenie to zawiera również liczne odniesienia do Planowania i procedur ewaluacyjnych. Te artykuły ustanawiają: podstawy operacyjne dla monitorowania i oceny pomocy (np. kwantyfikacja celów, monitorowanie finansowe i rzeczowe, wskaźniki wyników, rezultatów i wpływów); odpowiedzialność każdego z zaangażowanego poziomu zarządzania (Komisja Europejska, państwa członkowskie i Komitety Monitorujące) i związane z nimi obowiązki w zakresie sprawozdawczości (np. roczny raport z implementacji, raporty z ewaluacji).

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Ramy Planowania

Wskaźniki stosuje się do wszystkich form pomocy strukturalnej, tj. Wspólnotowych Ram Wsparcia (CSF), Jednolitego Dokumentu Planowania (SPD), Planów Operacyjnych (OP), ale również do dotacji globalnych i dużych projektów. W celu zapewnienia efektywnego monitorowania tych form pomocy, szczególna uwaga powinna zostać poświęcona najniższemu poziomowi operacyjnemu (działanie lub projekt).

Zasadniczo te dane powinny być zawarte w rocznych raportach z implementacji (art. 37) i nie powinny ograniczać się do informacji finansowych. Ponadto wskaźniki powinny przedstawiać spójny opis Programu, poczynając od poziomu najbliższego (rzeczywisty wydatek) i obejmując coraz to bardziej ogólne poziomy (efekty wyprodukowane przez ten wydatek).

Ramy operacyjne

Pomiędzy podstawowymi elementami przygotowywania planów pomocy w ramach Funduszy strukturalnych znajduje się ustalenie celów i alokacja środków pomiędzy operacjami w sposób zapewniający optymalną realizację celów. Pomiędzy decyzją o przyznaniu pomocy a celami istnieje logiczny związek, który może zostać przedstawiony „z góry do dołu” lub „z dołu do góry”.

- „z góry na dół”: cała pomoc jest Planowana w specyficznym kontekście związanym z definiowaniem **celów ogólnych**. Te ostatnie kształtują strategię pomocy i są podstawą dla pewnej liczby **celów szczegółowych**, w ogólnym zarysie odpowiadającym obszarom priorytetowym. Każdy z tych celów jest z kolei wdrażany za pomocą działań, które pozwalają na realizację **celów operacyjnych**.
- „z dołu do góry”:
  - © działania są wdrażane przez administrację, agencje i operatorów za pomocą różnych (finansowych, ludzkich, technicznych lub organizacyjnych) **środków** lub **zasobów (wkładu)**,
  - © Rzeczywiste wydatki są źródłem rzeczowych **wyników** (np. kilometry zbudowanej drogi, liczba miejsc na zorganizowanych szkoleniach, etc.), które pokazują poczyniony postęp we wdrażaniu danego działania,

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

- © **Rezultaty** są bezpośrednimi efektami wobec beneficjentów finansowanego działania (np. skrócony czas podróży, zmniejszone koszty transportu lub liczba uczestników, którzy ukończyli szkolenia, etc.),
- © Powyższe rezultaty mogą zostać wyrażone w kategorii ich wpływu (oddziaływania) na osiągnięcie ogólnych lub szczegółowych celów Planu i stanowią główną podstawę dla uznania, że dana pomoc zakończyła się sukcesem lub porażką.

Reasumując:

- Cele operacyjne są wyrażane w kategoriach wyników (np. zapewnienie szkoleń dla trwale bezrobotnych);
- Cele szczegółowe są wyrażane w kategoriach rezultatów (np. podniesienie, poprzez szkolenie, szanse zatrudnienia osób trwale bezrobotnych);
- Cele ogólne są wyrażane w kategoriach wpływu – oddziaływania (np. redukcja bezrobocia pośród uprzednio trwale bezrobotnych).

Planowanie pomocy w ramach Funduszy Strukturalnych

Jak zauważono powyżej, pomoc w ramach Funduszy Strukturalnych przybiera różną formę: Wspólnotowe Ramy Wsparcia (CSF), Plany Operacyjne, Jednolite Dokumenty Planowe i uzupełniające dokumenty Planowe zawierające działania. WRW przedstawiają pewną liczbę priorytetów, które są wdrażane poprzez Plany Operacyjne. Z kolei każdy Plan operacyjny zawiera w sobie spójny zestaw priorytetów składających się z działań wieloletnich. Jednolite Dokumenty Planowe mają prostszą strukturę, złożoną z elementów zarówno WRW jak i PO.

Na każdym poziomie Planowania (CSF, priorytety, PO, etc.) dokonuje się podobnej kategoryzacji celów. I tak, ogólny cel na niższym poziomie odpowiada celowi szczegółowemu z poziomu wyższego i odwrotnie, cel szczegółowy na poziomie wyższym zawiera w sobie cel ogólny z poziomu niższego. Należy jednak zaznaczyć, że cele operacyjne występują tylko na poziomie działań. Relacje pomiędzy poszczególnymi poziomami i efektami z pomocy przedstawiono na poniższym zestawieniu.

Podstawy Wsparcia Wspólnoty				
Cele ogólne (wpływ)	Priorytety			

**Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata
2007 - 2013**

Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)	Plany operacyjne		
	Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)	Priorytety	
		Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)	<u>Uzupełniający dokument Planowy</u> (Działania)
			Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)
				Cele szczegółowe (rezultaty)
				Cele operacyjne (wyniki)
				Działania
Jednolity Dokument Planowy				
Cele ogólne (wpływ)	Priorytet			
Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)	<u>Uzupełniający dokument Planowy</u> (Działania)		
	Cele szczegółowe (rezultaty)	Cele ogólne (wpływ)		
		Cele szczegółowe (rezultaty)		
		Cele operacyjne (wyniki)		
		Działania		

W kategorii wskaźników:

- Wskaźniki rezultatu i wpływu mogą zostać zdefiniowane na wszystkich poziomach Planowania;
- Wskaźniki wyników są kwantyfikowalne tylko na poziomie działań;
- Wybrane wskaźniki wyników mogą być pogrupowane w celu określenia odpowiednich wskaźników na poziomie priorytetu i Planu
- Relacje przyczynowo-skutkowe pomiędzy poziomami działania, priorytetu i Planu mogą być opisane poprzez ewolucję wskaźników wyników i rezultatów mierzonych na różnych poziomach.

Istotnym celem ewaluacji ex-ante jest przekonanie się, że wewnętrzna logika planowanego działania jest spójna.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Wskaźniki Programu: wkład, wyniki, rezultaty i wpływ

W celu monitorowania wdrażania Programu i oceny jego efektywności w stosunku do ustalonych celów, konieczne jest ustalenie zestawu wskaźników. Decyzje w tej sprawie powinny być podejmowane jeszcze przed rozpoczęciem wdrażania Programu lub we wczesnej fazie jego realizacji tak, aby odpowiednie dane mogły zostać zebrane. W większości przypadków można im przypisać poziomy celów, które ogólnie odpowiadają celom Programu.

Możemy więc wyróżnić następujące poziomy wskaźników:

- **wskaźniki wkładu** dotyczą przyznanego budżetu na każdym poziomie pomocy. Wskaźniki **finansowe** są wykorzystywane do monitorowania postępów w ramach (rocznych) zobowiązań i wypłat funduszy dostępnych dla danego działania lub Programu w stosunku do jego dopuszczalnych kosztów.
- **Wskaźniki wyników** odnoszą się do działalności. Są one mierzalne w jednostkach fizycznych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, liczba przedsiębiorstw, które otrzymały wsparcie finansowe).
- **Wskaźniki rezultatu** odnoszą się do bezpośredniego efektu spowodowanego przez Program. Dostarczają one informacji o zmianach np. w zachowaniu, zdolności i efektywności bezpośrednich beneficjentów. Wskaźniki te mogą być wyrażane w jednostkach fizycznych (np. skrócenie czasu podróży, liczba uczestników, którzy ukończyli szkolenie, liczba wypadków drogowych, etc.) lub finansowych (wzrost zasobów sektora prywatnego, obniżenie kosztów transportu).
- **Wskaźniki wpływu** odnoszą się od konsekwencji Programu wykraczających poza jego bezpośrednich beneficjentów. Można zdefiniować dwa typy wpływu: wpływ bezpośredni, to te efekty, które występują po upływie pewnego czasu, ale bezpośrednio wiążą się z podjętymi działaniami; wpływ globalny to efekty w długim okresie, oddziałujące na szerszą populację. Badanie tego wpływu jest złożone, a określenie przejrzystych relacji przyczynowo-skutkowych często bardzo trudne.

	Opis	Wskaźnik
--	-------------	-----------------

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Wynik	Budowa drogi	Realizacja: - finansowe: koszt, stan zaawansowania prac; - rzeczowe: kilometry zbudowane, poziom zaawansowania prac
Rezultat	Obniżony czas podróży i koszty transportu	- Dostępność (EPLP) ¹ - Oszczędność czasu (w minutach) - Oszczędność kosztów (%)
Wpływ bezpośredni	Zwiększone bezpieczeństwo Zwiększony przepływ osób i towarów	- Zmiany w przepływie ruchu (%)
Wpływ globalny	Wzrost aktywności społeczno-gospodarczej	- Dywersyfikacja produkcji - Tworzenie miejsc pracy netto - Wzrost PKB regionu na osobę i na pracownika

Wskaźniki skuteczności, efektywności i wykonania

W ogólnym zarysie, aby działanie mogło być przedmiotem szczegółowej oceny, ewaluacja musi dotyczyć całego zespołu specyficznych kwestii. Zagadnienia specyficzne dla ewaluacji to:

- **Odpowiedniość (adekwatność):** *Do jakiego stopnia cele Planu są odpowiednie do zmieniających się potrzeb i priorytetów na poziomie krajowym i ewolucyjnym?*
- **Efektywność:** *W jaki sposób zasoby (wkład) zostały przetworzone na wyniki i rezultaty?*
- **Skuteczność:** *Do jakiego stopnia Plan przyczynił się do osiągnięcia jego szczegółowych i ogólnych celów?*
- **Użyteczność:** *Czy Plan przyczynił się do zaspokojenia potrzeb grup docelowych lub społecznych?*
- **Trwałość:** *Jakie są szanse, że zmiany (lub wytworzone dobra) będą trwały po zakończeniu Planu?*

Wielkości efektywności i skuteczności mogą być wyliczone dla każdego etapu Planu lub działania, tzn. dla wyników, rezultatów i wpływu. Te wielkości pozwalają porównać to co

¹ EPLP pomiędzy punktem A i B (Ekwiwalent prędkości w linii prostej) jest miernikiem łatwości dostępu z jednego punktu do drugiego, niezależnie od odległości pomiędzy tymi punktami.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

zostało osiągnięte z tym, co było zaplanowane (skuteczność) oraz ze środkami, które zostały wykorzystane (efektywność). Te wskaźniki dostarczają użytecznych informacji dla zarządzających Planami oraz dla przeprowadzających ewaluację, pomagając w podejmowaniu lepszych decyzji dotyczących Planowania lub jego kolejnej edycji.

Tabela ilustruje zależności pomiędzy wskaźnikami oraz mierzeniem skuteczności i efektywności.

Tabela Wskaźniki skuteczności i efektywności

	Wskaźnik	Skuteczność	Efektywność
Cel operacyjny (działanie)	Wyniki finansowe/rzeczowe	rzeczywiste/ planowane wyniki	wyniki porównane z kosztami
Cel szczegółowy	rezultaty	rzeczywiste/ planowane rezultaty	rezultaty porównane z kosztami
Cel ogólny	wpływ	rzeczywisty/ planowany wpływ	wpływ porównany z kosztami

Ustalanie systemu wskaźników

Wskaźniki „wejścia” i wskaźniki „kontekstu”

Artykuł 16 rozporządzenia ramowego wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych stanowi, że plany rozwoju muszą zawierać skwantyfikowany opis występujących w danym regionie nierówności, opóźnień i potencjału rozwojowego. Wskaźniki kontekstu są realizacją tego postanowienia i stanowią część procesu Planowania. Służą jako podstawa:

- analizy społeczno-ekonomicznej i strategicznej (np. analizy SWOT) uzasadniającej strategię Programu;
- monitorowania ogólnego kontekstu Programu;
- ustanawiania i realizowania kwantyfikowalnych celów;
- ewaluacji społeczno-gospodarczego wpływu Programu.

Dane „wejściowe” odnoszą się do wielkości początkowych, w stosunku do których mierzone następnie są wskaźniki wpływu. Powinny one być ustalane w odniesieniu do celów Programu i mogą zawierać, między innymi, początkową liczbę miejsc pracy w przemyśle w regionie lub aktualną liczbę prywatnych inwestycji w danym sektorze lub przemyśle. W

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

praktyce, często spotyka się spore braki w dostępności danych dotyczących niektórych istotnych obszarów, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

Dane wejściowe są niezbędne jeśli wskaźniki Programu mają mieć jakiegokolwiek znaczenie. Dla przykładu, jeśli celem danego działania jest wzrost liczby MSP w regionie, najbardziej odpowiednią daną wyjściową będzie liczba MSP w tym regionie w momencie rozpoczęcia Planu. Gdy dysponujemy tą informacją, będzie możliwe obliczenie, bardzo precyzyjne, że np. 20% przedsiębiorstw działających w danym regionie kwalifikującym się do pomocy skorzystało ze wsparcia w ramach funduszy strukturalnych.

W miarę realizacji Programu istnieje możliwość pogłębienie i uzupełnienia tych informacji. Ustalanie danych wejściowych powinno być przeprowadzane w taki sposób, by odpowiednio odzwierciedlić cele zawarte w danym Planie. W niektórych przypadkach może być użyteczne zebranie specyficznych danych dotyczących beneficjentów Programu, np. MSP. Bardziej szczegółowe wskaźniki, dotyczące przemysłu, wielkości lub płci mogą dostarczyć pełniejszego opisu beneficjentów i pozwolić na porównanie ich z efektami wcześniejszych działań lub z działaniami podejmowanymi w innych regionach.

Źródła informacji

Głównym źródłem dla większości danych wejściowych są oficjalne statystyki. Czasem jednak te źródła mogą powodować pewne problemy, takie jak:

- niedostępność danych na odpowiednim poziomie geograficznym;
- opóźnienia w publikowaniu danych (dla przykładu, Eurostat, dane dotyczące PKB na osobę są publikowane dwu/trzyletnim opóźnieniem);
- braki w oficjalnych statystykach w odniesieniu do potrzeb Planu (dla przykładu, w oficjalnych statystykach może nie znajdować się rozróżnienie na pracowników zatrudnionych w pełnym i niepełnym wymiarze pracy);
- brak danych dostatecznie szczegółowo rozbitych na poszczególne sektory.

W niektórych przypadkach oficjalne statystyki powinny zostać uzupełnione przez przeprowadzenie odrębnych badań lub, jeśli to możliwe, poprzez użycie wskaźników pośrednich (np. dane na temat obrotu MSP mogą stanowić podstawę wyciągania wniosków na temat ich konkurencyjności).

Dodatkowo, od roku 1992-1993 Komisja rozwija, we współpracy z Państwami Członkowskimi, wspólny system kwantyfikowalnych wskaźników w celu pomiaru opóźnień

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

w rozwoju. Została opracowana początkowa lista wskaźników wejścia, które zostały w niej zgrupowane w dwunastu grupach: wskaźniki podstawowe (PKB na osobę, itp.), transport drogowy, transport kolejowy, telekomunikacja, energia, woda, środowisko, edukacja i szkolenia, badania i rozwój technologiczny, przemysł i usługi, rolnictwo, turystyka. Kwantyfikowalne dane zostały wprowadzone do bazy danych – QUID – która jest co jakiś czas aktualizowana.

Monitorowanie operacyjne

Wspólnotowe Ramy Wsparcia, jednolite dokumenty Planowania oraz inne formy pomocy muszą zawierać minimum informacji pozwalających na właściwe monitorowanie ich implementacji. Cele ogólne i cele szczegółowe, tam gdzie to możliwe, powinny być ustalone i kwantyfikowalne, podobnie jak oczekiwane rezultaty. Szczegółowy opis działań oraz kwantyfikacja związanych z nimi celów operacyjnych powinna być zawarta w uzupełniającym dokumencie Planowym, opracowywanym na poziomie Państwa Członkowskiego.

Pierwszym zadaniem Komitetów Monitorujących i władz zarządzających po ich ustanowieniu zgodnie z rozporządzeniem ramowym, powinno być przyjęcie dyspozycji w sprawie monitorowania operacyjnego.

Te dyspozycje powinny obejmować następujące obszary:

- Określenie danych, które powinny zostać zebrane w celu dostarczenia niezbędnych informacji na temat wyników, rezultatów, wpływu i odpowiadających im wskaźników. Należy sprecyzować metodę użytą do kwantyfikowania danych lub opracowania szacunków wynikających z przeprowadzonych badań (próbka, dane z panelu, baza danych, mechanizm monitorujący, itp.), jak również władze lub organy odpowiedzialne za ich zebranie.
- Określenie danych, które powinny być przekazywane Komitetowi Monitorującemu, częstotliwość i kalendarz ich przekazywania.
- Określenie związków operacyjnych z różnymi rodzajami przeprowadzanych ewaluacji (ex-ante, w połowie okresu, ex post).
- Określenie wskaźników specyficznych dla danego Planu, które zostaną użyte do przeprowadzenia alokacji rezerwy wykonania w połowie okresu.

Prace przygotowawcze do stworzenia systemu monitorowania powinny jednocześnie służyć wykryciu ewentualnych luk w systemie informatycznym. Uzupełnienie luk i braków oraz

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

udoskonalenie ogólnych warunków wdrażania może wymagać zwrócenia się do pomocy technicznej lub ekspertów zewnętrznych.

Wskaźniki monitorowania

Obowiązkiem instytucji odpowiedzialnej za zadanie monitorowania, czyli władz zarządzających, jest określenie, na podstawie istniejących priorytetów i zdolności, struktury systemu monitorowania i takiego **poziomu szczegółowości**, który zapewni przeprowadzenie monitorowania zgodnego z potrzebami różnych grup użytkowników (w tym Komisji Europejskiej).

O ile monitorowanie realizacji Programu pod względem finansowym nie budzi zastrzeżeń, monitorowanie wyników rzeczowych, rezultatów i wpływu potrzebuje dalszego doskonalenia.

Należy zapewnić regularne monitorowanie postępów rzeczowych i finansowych podejmowanych działań i, o ile to możliwe, również rezultatów. Pomimo że środki administracyjne i zarządca stanowią ważny czynnik, również rezultaty powinny być monitorowane, przynajmniej dla najbardziej istotnych dla Programu działań.

Ocena szczegółowego wpływu (w kategoriach celów szczegółowych) może się rozpocząć dopiero, gdy system monitorowania dostarczy **odpowiednich informacji** na temat postępów w realizacji oraz odpowiadających im rezultatów (efekty natychmiastowe oraz pośrednie wobec zatrudnienia, bezpośrednie zatrudnienie uczestników po zakończeniu szkolenia).

Działanie systemu monitorowania powinno wyrażać to stopniowe podejście, biorąc pod uwagę zarówno specyficzne okoliczności i potrzeby, jak również poziom zasobów dostępnych do podjęcia tych działań.

Kwantyfikacja ex-ante

Ogólnie rzecz biorąc, zaleca się skwantyfikowanie celów i związanych z nimi wskaźników odpowiadających Planom, priorytetom i działaniom. W przeciwnym razie niemożliwe będzie określenie do jakiego stopnia osiągnęte są początkowe cele. Dane pozwalające na skwantyfikowanie celów Planu zazwyczaj są dostępne. Nieuchronnie, jak we wszystkich zadaniach związanych z przewidywaniem, będzie w tej sytuacji wymagany, oprócz przetwarzania danych, element oceny. Kwantyfikacja powinna opierać się na danych wyjściowych i odnosić się do wartości miernika (benchmarku) uzyskanych z wcześniejszego

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

monitorowania i ewaluacji, na przykład koszt utworzenia lub utrzymania jednego miejsca pracy w danym sektorze.

Dane wejściowe dostarczają informacji o społeczno-gospodarczych warunkach przedmiotowego terytorium, włącznie z grupami docelowymi takimi jak liczba MSP i ich wydajność lub innowacyjność. Pozwalają one ustalić skwantyfikowane cele oraz oszacować prawdopodobne efekty (rezultaty i wpływ) zaplanowanych działań.

Mierniki (benchmark) stanowią kolejne źródło informacji do skwantyfikowania celów związanych z działaniami i umożliwiają porównanie efektywności i skuteczności badanych działań. Jednakże takie dane powinny być wykorzystywane bardzo ostrożnie, ponieważ nie mogą one zastąpić typów wskaźników wygenerowanych przez system monitorowania.

Podobnie dane z poprzednich ewaluacji mogą być przydatne zarówno w zakresie kwantyfikowania celów i wskaźników, jak i do oszacowywania oczekiwanego wpływu, zwłaszcza związanego z miejscami pracy utworzonymi lub utrzymanymi.

Wymagany poziom kwantyfikacji zależy od natury pomocy. W przypadku działań w zakresie infrastruktury należałoby ustalić skwantyfikowane cele na początku realizacji (np. liczba kilometrów drogi do zbudowania), oparte na danych technicznych i ekonomicznych projektów które mają być finansowane. Jednak w wielu przypadkach nie jest możliwe bardzo precyzyjne zmierzenie zakładanych celów, ponieważ nie można precyzyjnie ustalić ex-ante liczby beneficjentów (MSP, uczestników szkolenia). Dla tych działań, które nie mogą być poddane bezpośredniej kwantyfikacji bardziej stosowne jest ustalenie zakresu możliwych celów lub poleganie na wskaźnikach pośrednich lub jakościowych, których wartości mogą być redefiniowane podczas fazy implementacji.

Użycie wskaźników do ewaluacji

Zadanie ewaluacji każdego Planu może być podzielone na trzy etapy: ewaluację ex-ante, w połowie okresu i ex post. Na każdym z tych etapów ewaluacja musi odnieść się do specyficznych zagadnień związanych z wykonywaniem Planu. Wskaźniki stanowią więc główne źródło informacji, na których opiera się ewaluacja, ale jednocześnie same są przedmiotem specyficznej oceny na różnych etapach.

Ewaluacja ex-ante powinna odnosić się do następujących elementów:

- Powiązania i spójności pomiędzy celami ogólnymi, celami szczegółowymi i działaniami, które powinny być zawarte w uzupełniającym dokumencie Planowym;

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

- Istnienia i odpowiedności wskaźników wyników, rezultatów i wpływu na każdym poziomie pomocy;
- Wiarygodności poziomu kwantyfikacji celów.

Przeprowadzający ewaluację powinni odgrywać aktywną rolę w podnoszeniu jakości systemu wskaźników.

Ewaluacja w połowie okresu powinna badać stopień osiągniętej skuteczności na podstawie wskaźników zebranych w toku monitorowania oraz ocenić jakość i odpowiedność tych wskaźników.

Ewaluacja ex post pozwala, na podstawie końcowych danych uzyskanych poprzez monitorowanie, na porównanie celów oczekiwanych z celami rzeczywiście osiągniętymi (włącznie z wpływem).

Wybrane wskaźniki dla różnych typów infrastruktury

	Tereny przemysłowe	Droga z A do B	Rewaloryzacja opuszczonych terenów miejskich
Wkład	Koszt zagospodarowania	Koszt budowy	Koszt projektu
Wynik	Powierzchnia zagospodarowana	Długość zbudowanej drogi	Obszar zrewaloryzowany
Rezultat	Atrakcyjność terenu w porównaniu z terenami sąsiadującymi	Wzrost dostępności (ESS)	Zmiana liczby lub profilu społeczno-zawodowego mieszkańców w promieniu 1 km

B. Sposoby ewaluacji i komunikacji społecznej

Zasadniczym celem komunikacji społecznej jest uzyskanie partycypacji społeczności lokalnej w procesie rewitalizacji, jej aktywnego udziału w Planowaniu, decyzjach oraz odpowiedzialności i finansowaniu.

Informowanie ma wyjaśnić mieszkańcom korzyści płynące z procesu rewitalizacji, w zamian za ewentualne, tymczasowe zakłócenie normalnego rytmu życia i określony wysiłek, także finansowy.

Komunikacja społeczna ma zapewnić:

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

- dostęp do informacji na temat celów i problemów rewitalizacji,
- pobudzić ich do wyrażania własnych opinii,
- nawiązać porozumienie pomiędzy partnerami procesu rewitalizacji, a zespołem zadaniowym.

W związku z powyższym, zarządzający Programem zapewni:

- powszechny dostęp do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich zainteresowanych na terenie gminy,
- czytelną informację o kryteriach oceny i wyboru projektów oraz obowiązujących w tym zakresie procedurach,
- bieżące informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie Gminy,
- współpracą z instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie i realizowanie Programu w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych, poprzez wymianę informacji i wspólne przedsięwzięcia,
- inicjowanie dodatkowych działań promocyjnych o zasięgu lokalnym,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak Internet, poczta elektroniczna, elektroniczna archiwizacja dokumentów, w celu usprawnienia komunikacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w opracowywaniu i realizacji Programu.

Instytucja Zarządzająca współpracuje z Wójtem, Sekretarzem i Skarbnikiem, których główną rolą będzie monitorowanie i ewaluacja przebiegu realizacji zadań zawartych w Programie. W celu najbardziej efektywnego przeprowadzania obiektywnego procesu ewaluacji Instytucja Zarządzająca każdorazowo wybierać będzie najbardziej skuteczne narzędzie oceny. Zalecanymi narzędziami ewaluacji przeprowadzanej w systemie półrocznym i rocznym, jak również dostosowanymi do okresu programowania poszczególnych zewnętrznych źródeł finansowania zadań, w rozwoju lokalnym gmin o charakterze miejskim są:

- ewaluacja ex-ante
- ewaluacja ex-post
- Analiza kosztów i korzyści
- Analiza kosztów i efektywności

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Biorąc pod uwagę, że prawdopodobnie nie jest możliwe uzgodnienie jednej definicji „ewaluacji”, która cieszyłaby się powszechną aprobatą, zdecydowaliśmy się zidentyfikować pewne kluczowe elementy, które powinny charakteryzować ewaluację:

- ewaluacja powinna być *analityczna* – powinna opierać się na uznawanych technikach badawczych;
- ewaluacja powinna być *systematyczna* – wymaga dokładnego zaplanowania i spójnego wykorzystywania wybranych technik;
- ewaluacja powinna być *rzetelna* – ustalenia ewaluacji powinny być podobne w przypadku przeprowadzania jej przez różnych ewaluatorów mających dostęp do tych samych danych i wykorzystujących te same metody analizy danych;
- ewaluacja powinna być *skoncentrowana na problemach* – ewaluacja powinna odnosić się do istotnych problemów dotyczących Planu, mianowicie jego trafności, efektywności i skuteczności;
- ewaluacja powinna być *przydatna dla użytkowników* – oznacza to po prostu, że ewaluacja powinna być zaprojektowana i wdrażana w taki sposób, który zapewni dostarczenie użytecznych informacji dla osób podejmujących decyzje, w zależności od okoliczności politycznych, ograniczeń projektu oraz dostępnych zasobów.

Ponadto, należy rozróżnić ewaluację i monitorowanie. Monitoring bada wyniki Planu (towary i usługi dostarczone przez Plan) dla określonych uprzednio beneficjentów. Jest on procesem ciągłym, przeprowadzanym w trakcie realizacji Planu, w celu natychmiastowego skorygowania jakichkolwiek odchyłeń w stosunku do celów operacyjnych. Ewaluacja przeciwnie, przeprowadzana jest w ściśle określonym momencie cyklu życia Planu i stanowi badanie pogłębione. Monitorowanie ma kluczowe znaczenie dla poprawy wykonania (*performance*) Planu i udana ewaluacja często zależy od udanego monitorowania, na przykład dlatego, że monitoring dostarcza danych, które mogą zostać wykorzystane w ewaluacji.

Głównym celem przeprowadzania ewaluacji Planów jest oczywiście ich ulepszenie. Ewaluację można także przeprowadzić z zamiarem określenia efektów Planu dla społeczeństwa lub wsparcia osób podejmujących decyzję w wyrobieniu sobie opinii na temat wartości Planu.

Ewaluacja *ex-post* i w połowie okresu często podejmowana jest dla **celów zarządzania**, np. w celu oceny i usprawnienia wdrażania Planu. Z zasady osoby zaangażowane

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

w zarządzanie Planem powinny wiedzieć jakie są jego silne i słabe strony, jak może on być usprawniony, jakie aspekty Planu funkcjonują prawidłowo, a jakie nie i jaki jest stosunek klientów, pracowników i innych osób do realizowanego Planu. Może to doprowadzić osoby odpowiedzialne za zarządzanie Planem i podejmowanie decyzji do powtórnego przemyślenia problemów, które leżą u podłoża Planu.

Odpowiedzialność jest kolejnym ważnym powodem przeprowadzania ewaluacji, zwłaszcza w kontekście UE, gdzie staje się ona coraz częściej obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa. Przeprowadzeniem ewaluacji zainteresowani są zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy Planu, a także przeciętni obywatele. Ewaluacja przeprowadzana dla celów odpowiedzialności koncentruje się najczęściej na oddziaływaniu Planu (stopniu w jakim przyczynia się on do osiągnięcia zakładanych efektów) oraz na relacji jego efektów do kosztów (*value for money*) i ma na celu poprawę przejrzystości.

Ewaluacja może być wreszcie wykorzystywana w celu **poprawy alokacji zasobów finansowych** w ramach danej organizacji. W kontekście UE, powód ten jest ściśle związany z zagadnieniem odpowiedzialności. Jego znaczenie zwiększyło się w świetle inicjatywy SEM 2000. Ograniczenia budżetowe w powiązaniu z ogólną troską o wzrost wartości współczynnika *value-for-money* dla podatnika unijnego, zachęcają do przesuwania środków z Planów nieefektywnych i nieskutecznych do Planów, które są bardziej skuteczne i lepiej odpowiadają ewoluującym celom UE.

Ewaluacja jest pojęciem bardzo szerokim i w sposób ogólny można przeprowadzić ewaluację prawie wszystkiego. W praktyce jednak możemy stwierdzić, że termin ten stosowany jest zwłaszcza w odniesieniu do działań sektora publicznego na jednym lub kilku z następujących poziomów:

- **projekt** – pojedyncze, niepodzielne działanie, mające określony harmonogram i określoną alokację budżetową.

przykłady: projekt poprawy systemu irygacyjnego w określonym regionie lub kraju rozwijającym się;

szkolenie skierowane do określonej grupy bezrobotnych w danym regionie państwa członkowskiego.

- **Plan** – zestaw uporządkowanych, ale często zróżnicowanych działań (Plan może obejmować kilka różnych projektów, działań lub procesów) zorientowanych

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

na osiągnięcie szczegółowych celów. Plany również mają zazwyczaj określony harmonogram i budżet.

W celu zmierzenia się z problemami społeczno-gospodarczymi i zaspokojenia potrzeb grupy docelowej, Plany zmierzają do osiągnięcia pewnych celów (oczekiwanych efektów). Dla Planów wydatków, cele te mogą być wyrażone w kategoriach:

- **wyników** (dobra i usługi sfinansowane i bezpośrednio wyprodukowane przez Plan)
- **oddziaływania** (zmiany społeczno-gospodarcze będące skutkiem Planu)

Aby podkreślić to rozróżnienie możemy powiedzieć, że

wyniki to rzeczy, które Plan produkuje,

oddziaływanie to efekty, które Plan wywołuje.

Oddziaływanie może być dalej podzielone na:

- **rezultaty** (początkowe oddziaływanie Planu)
- **konsekwencje** (oddziaływanie Planu w dłuższym okresie)

Rozróżnieniu wyników, rezultatów i konsekwencji odpowiada podział na trzy typy celów:

- **cele operacyjne** – wyrażone w kategoriach **wyników** (np. zapewnić kurs kształcenia zawodowego długoterminowym bezrobotnym);
- **cele szczegółowe** – wyrażone są w kategoriach **rezultatów** (np. polepszyć zdolność do zatrudnienia długoterminowych bezrobotnych poprzez podniesienie ich kompetencji). Należy zauważyć, że Plan może mieć różne grupy docelowe odpowiadające różnym jego celom szczegółowym;
- **cele ogólne** – wyrażone są w kategoriach **konsekwencji** (np. zmniejszenie bezrobocia wśród dotychczasowych długoterminowych bezrobotnych).

Skąd możemy wiedzieć, czy Plan osiągnął swoje różne cele? Dla oceny wykonania (realizacji) Planu pod tym względem musimy oprzeć się na wskaźnikach. Dla celów niniejszego opracowania **wskaźnik** jest to cecha lub atrybut, który może zostać zmierzony w celu oceny Planu pod kątem wyników i oddziaływania. Wskaźniki są nieuniknionym uproszczeniem złożonej rzeczywistości. Mogą być one albo wymierne (np. PKB na osobę) lub jakościowe (np. opinie uczestników szkolenia na temat jego użyteczności i przydatności).

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

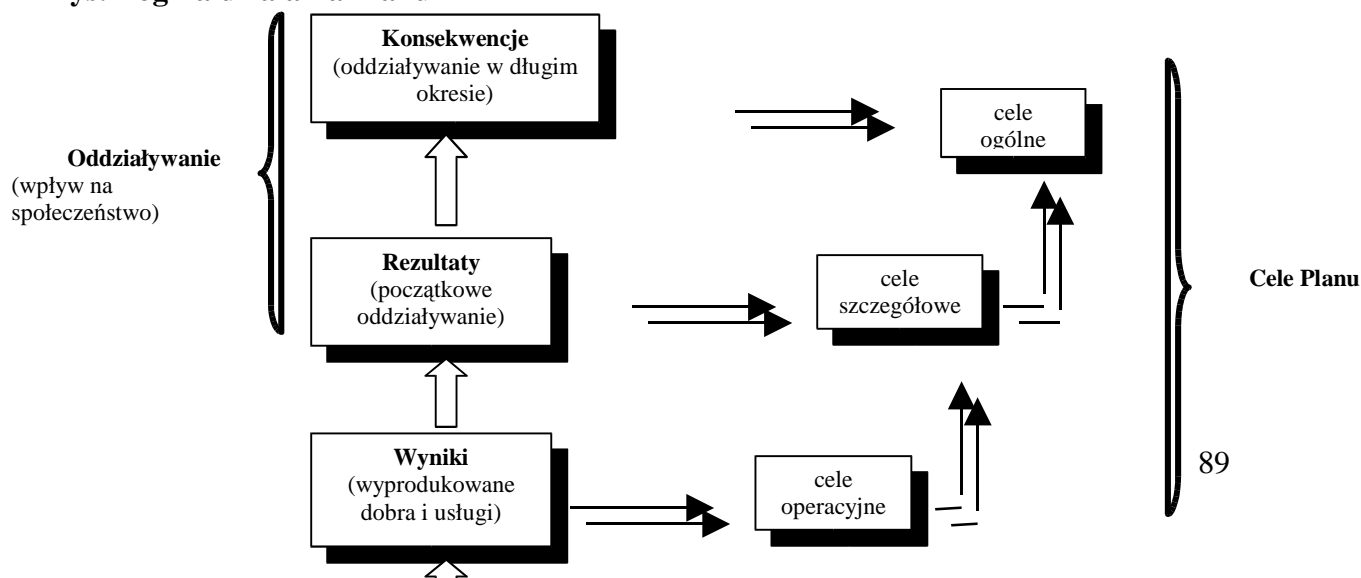
Wskaźniki wyników są zazwyczaj proste i dostępne, gdyż osoby zarządzające Planem mają zazwyczaj informacje na temat dóbr i usług dostarczonych przez Plan. Ponadto jest to zadanie systemu monitorowania. Wskaźniki oddziaływania mogą być trudniejsze do wyodrębnienia, np. z powodu trudności w określeniu jakie efekty są rzeczywiście spowodowane właśnie przez Plan lub z powodu kosztów i pracochłonności bezpośredniego mierzenia tych efektów. Z tych powodów, często trzeba polegać na wskaźnikach pośrednich. Rozpatrzmy dla przykładu Plan mający na celu podniesienie stopnia umiejętności czytania i pisania na obszarze całego kraju. Ocena umiejętności czytania całego społeczeństwa w różnych punktach w czasie byłaby bardzo kosztowna i pracochłonna. Zamiast tego można oprzeć się na danych dotyczących sprzedaży gazet i książek, pamiętając jednocześnie, że mogą wystąpić problemy z właściwą interpretacją wskaźników. Dla przykładu, na sprzedaż gazet i książek może mieć wpływ konkurencja ze strony radia i telewizji.

Prowadzi nas to do pojęcia logiki działania Planu. Odnosi się ono do *powiązania pomiędzy nakładami Planu (zasoby ludzkie i finansowe poświęcone na ten Plan) oraz jego wynikami, i, w następstwie, osiągnięciem rezultatów i konsekwencji Planu*. Wyczerpująca ewaluacja systematycznie badać będzie aktualność tej logiki. Rysunek poniżej ukazuje jak należy rozumieć logikę działania typowego Planu. (Warto zauważyć, że logika działania projektu lub polityki będzie się nieco różnić).

Logika działania Planu jest po prostu wyjaśnieniem co Plan ma osiągnąć i sposobu w jaki ma to osiągnąć.

Badanie logiki działania Planu będzie zagadnieniem najważniejszym w przypadku większości ewaluacji. Ewaluator musi zadać sobie pytanie jak nakłady wykorzystane przez Plan prowadzą do różnych wyników i jak te wyniki z kolei prowadzą do rezultatów i oddziaływania, którego oczekuje się po Planie. Innymi słowy jak Plan osiąga cele szczegółowe i w jaki sposób cele szczegółowe przyczyniają się do osiągnięcia celu ogólnego.

Rys. Logika działania Planu

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Zasadniczo, logika działania Planu zawierać będzie pewne ukryte założenia (na temat związków przyczynowych pomiędzy Planem i jego oczekiwanymi efektami oraz na temat wpływu Planu na otoczenie i wpływu innych czynników na Plan). *Ważnym zadaniem jest zidentyfikowanie tych ukrytych założeń w celu poddania ich krytycznej ocenie przez ewaluatora.*

Poniżej zaprezentowano wybrany katalog narzędzi służących ewaluacji przyjętych Planów.

Typologia narzędzi monitorowania i ewaluacji projektów współfinansowanych z bezzwrotnej pomocy zagranicznej w kontekście Gminy Wilczyce:

- Czym jest ocena (ewaluacja)?
- Standardy oceny (ewaluacji)
- Kontrola-monitoring-ocena (ewaluacja)
- Cel prowadzenia oceny (ewaluacji)
- Rodzaje oceny(ewaluacji)
- Przeprowadzenie oceny (ewaluacji)

Metody ewaluacyjne stosowane w fazie strukturyzacji

1. Analiza SWOT
2. Matryca logiczna
3. Metaplan
4. Mapa oddziaływania

Metody ewaluacyjne stosowane w fazie obserwacji

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

1. Wywiady
2. Kwestionariusze
3. Zogniskowane wywiady grupowe
4. Studia przypadków
5. Obserwacja uczestnicząca (bycie uczestnikiem)
6. Dane z systemu monitoringu

Metody ewaluacyjne stosowane w fazie analizy

1. Grupy porównawcze
2. Systemy informacji geograficznej
3. Modele makroekonomiczne
4. Metody statystyczne
5. Analiza shift-share

Metody ewaluacyjne stosowane w fazie oceniania efektów

1. Panel ekspertów
2. Analiza wielokryteriowa
3. Benchmarking
4. Analiza kosztów i korzyści
5. Analiza kosztów i efektywności

Przez ocenę (ewaluację) programu należy rozumieć określenie wartości programu w odniesieniu do wcześniej zdefiniowanych kryteriów i w oparciu o odpowiednie informacje. Instytucja oceniająca ma odpowiedzieć na pytanie czy jego realizacja okazała się sukcesem czy też porażką. Niezbędne jest przedstawienie przez instytucję zamawiającą odpowiednich kryteriów, precyzujących zakres przedmiotowy, przestrzenny i czasowy oceny (ewaluacji). Informacje zebrane przez zespół oceniający, które po analizie będą stanowić podstawę do określenia wartości Planu (projektu).

Standardy oceny (ewaluacji)

- **użyteczność** (ang. utility) - celem oceny (ewaluacji) ma być dostarczenie zamawiającemu praktycznych informacji na temat ocenianego Planu; informacje te winny okazać się użyteczne z punktu widzenia instytucji zamawiających ocenę (ewaluację), np. przy wdrażaniu kolejnej generacji Planów;
- **wykonalność** (ang. feasibility) - każda ocena (ewaluacja) musi być oparta na praktycznych procedurach realizacyjnych, uwzględniających ograniczenia czasowe,

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

finansowe lub polityczne procesu ewaluacyjnego; musi być ona elastyczna w stosunku do potrzeb poszczególnych aktorów procesu oraz dostarczać wartościowych informacji za rozsądną cenę;

- **poprawność** (ang. propriety) - każda ocena (ewaluacja) musi być przeprowadzona w sposób zgodny z prawem, gwarantujący przestrzeganie standardów etycznych, uwzględniający dobro osób zaangażowanych w ocenę (ewaluację) oraz tych, których dotyczą jej wyniki. Kryterium poprawności dotyczy także profesjonalizmu podmiotów wykonujących ocenę (ewaluację) oraz wyników oceny (ewaluacji);
- **stosowność** (ang. accuracy) - przy przeprowadzaniu oceny (ewaluacji) winny być brane pod uwagę wyłącznie te informacje i czynniki, które mają znaczenie przy szacowaniu efektów Planu, a zatem pozwalają na sformułowanie wiarygodnych wniosków.

Kontrola - monitoring - ocena (ewaluacja)

Kontrola to działania mające na celu porównanie istniejącego stanu z postulowanym z punktu widzenia prawa, ustalenie nieprawidłowości oraz przekazanie wyników w formie wniosków i zaleceń do uprawnionego organu. Kontrolerzy badają najczęściej pewien wycinek danego Programu.

Monitorowanie można zdefiniować jako proces systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów i całego Programu w aspekcie finansowym i rzeczowym, mający na celu zapewnienie zgodności realizacji projektów i Programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Monitoring obejmuje cały Program (monitoring finansowy, monitoring rzeczowy).

Monitoring jest procesem ciągłym, odbywającym się przez cały okres wdrażania Planu (projektu). Celem monitorowania jest bieżące wykrywanie potencjalnych nieprawidłowości i ich korygowanie.

Ocena (ewaluacja) może dotyczyć zarówno całego Planu lub wyłącznie wybranego zagadnienia związanego z ocenianym Planem.

Cele prowadzenia oceny (ewaluacji)

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Do przeprowadzenia procedury ewaluacyjnej zobowiązują instytucję odpowiedzialną za dany Program rozporządzenia i akty prawne instytucji zewnętrznych, będących dysponentami funduszy strukturalnych. Zasadniczym celem oceny (ewaluacji) jest stałe ulepszanie skuteczności efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko w kategoriach pozytywnych efektów społecznych lub gospodarczych związanych bezpośrednio z danym Planem, lecz także zwiększania przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne. Wśród korzyści podejmowanych działań ewaluacyjnych można wymienić

- A. Kontrola nad działaniem władz publicznych oraz zwiększanie przejrzystości tych działań.
- B. Zwiększanie skuteczności i efektywności projektów i Planów podejmowanych przez sektor publiczny;
- C. Kształtowanie kierunków i priorytetów działalności sektora publicznego;
- D. Poznawanie mechanizmów Planów i projektów.

Rodzaje oceny (ewaluacji)

(1) klasyfikacja oceny (ewaluacji) ze względu na termin jej przeprowadzenia,

- ocenę (ewaluację) ex-ante (ewaluację wstępną),
- ocenę (ewaluację) okresową, dokonywaną w trakcie realizowania Planu (w przypadku Planów strukturalnych jest to ocena (ewaluacja) w połowie okresu Planowania)
- ocenę (ewaluację) ex-post (ewaluację końcową).

E A1		MT 1		EP 1				
		EA 2		M T2		EP 2		
				EA 3		MT 3		EP 3
	<i>PLAN 1</i>	PLAN 2			PLAN 3			
	Wdrażanie Planu							
	Ocena (ewaluacja) ex-ante (EA), w połowie okresu Planowania (MT) oraz ex-post (EP)							

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

W taki sposób wygląda przygotowanie, wdrażanie i ocena (ewaluacja) programów finansowanych ze środków funduszy strukturalnych.

(2) klasyfikacja oparta na przedmiocie oceny (ewaluacji)

- ocena (ewaluacja) globalna (całościowa),
- ocena (ewaluacja) tematyczna
- ocena (ewaluacja) szczegółowa.

Przykładem oceny (ewaluacji) tematycznej może być wykonana na zamówienie Komisji Europejskiej ocena (ewaluacja) wpływu Planów finansowanych z funduszy strukturalnych na sektor małych i średnich przedsiębiorstw.

(3) klasyfikacja według celu jej przeprowadzenia.

- Cel poznawczy - głównym celem oceny (ewaluacji) w takim podejściu jest zwiększenie wiedzy zamawiającego oraz zainteresowanych partnerów na temat zasad działania Planu lub projektu, poznanie wewnętrznych i zewnętrznych mechanizmów działających w Planach, uzyskanie informacji dotyczącej efektów Planu, jego sukcesów i niepowodzeń itp. Wiedza uzyskana w trakcie oceny (ewaluacji) poznawczej ma pomóc w wypracowywaniu polityki i Planów w danej dziedzinie. Ocena (ewaluacja), której głównym celem jest cel poznawczy jest także wykorzystywana w badaniach naukowych prowadzonych w dziedzinie, której dotyczy Plan będący przedmiotem oceny (ewaluacji);

- Cel instrumentalny - głównym celem oceny (ewaluacji) w podejściu instrumentalnym jest wykorzystanie jej wyników i rezultatów do podejmowania decyzji związanych z realizowanymi Planami. Cel instrumentalny wyraża się w dwojakiego rodzaju podejściu do oceny (ewaluacji).

Przeprowadzenie oceny (ewaluacji)

Pracę zespołu ewaluacyjnego można podzielić na cztery etapy:

- A. Strukturyzacja - etap ten nie zawsze występuje przy realizacji zadania ewaluacyjnego. Jeśli cele oceny (ewaluacji) są zdefiniowane w precyzyjny i

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

jednoznaczny sposób, członkowie zespołu ewaluacyjnego mogą od razu przystąpić do drugiego etapu realizacji oceny - obserwacji. Jeśli jednak zakres zadań jest niejasny lub pewne kwestie związane z ocenianym Planem wymagają sprecyzowania, w początkowej fazie realizacji zadania ewaluacyjnego, konieczne jest między innymi określenie (ewaluacja ex-ante) lub przywrócenie logicznej struktury ocenianego Planu.

B. Obserwacja - na etapie tym dokonuje się określenia zakresu przedmiotowego i podmiotowego badań (np. z jakimi osobami należy przeprowadzić wywiad i na jaki temat) i na tej podstawie przystępuje do zbierania danych i faktów związanych z ocenianym Planem.

C. Analiza - po zebraniu odpowiednich danych zespół ewaluacyjny wykorzystuje odpowiednie techniki w celu interpretacji danych, ich porównania oraz szacowania efektów Planu.

D. Ocenianie (ang. judgement) - w ostatnim etapie ewaluacji dokonuje się oceny efektów Planu w stosunku do określonych kryteriów (pytań ewaluacyjnych) oraz formułuje się syntetyczne wnioski i rekomendacje. Na tym etapie procesu ewaluacyjnego eksperci winni stwierdzić faktyczną jakość ocenianego Planu. W fazie oceniania określa się przykładowo, czy stworzoną w ramach ocenianego Planu liczbę miejsc pracy należy uznać za sukces Planu czy też biorąc pod uwagę różne czynniki, mogła być ona znacznie wyższa.

Metody ewaluacyjne stosowane w fazie strukturyzacji.

Analiza SWOT

Nazwa metody jest akronimem pochodzącym od angielskich słów: Strength (silna strona), Weakness (słaba strona), Opportunity (szansa) oraz Threat (zagrożenie).

Głównym celem metody w przypadku Programów o charakterze społeczno-gospodarczym jest diagnoza czynników wpływających na rozwój danego państwa (regionu) lub sektora i na tej podstawie opracowanie strategii najkorzystniejszej z punktu widzenia przyszłego rozwoju.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Przykładowa analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców – Dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna – Silny sektor małych i średnich przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> – Wysoka stopa bezrobocia – Duże zaniedbania w zakresie infrastruktury ochrony środowiska – Mała ilość dużych firm
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Zainteresowanie inwestorów regionem – Korzystne dla regionu zmiany podatkowe	<ul style="list-style-type: none"> – Nieuwzględnienie regionu w Planie budowy autostrad – Wysokie oprocentowanie kredytów inwestycyjnych

Matryca logiczna

Metoda matrycy logicznej opiera się na identyfikacji oczekiwanych efektów projektu (Planu) na poziomie produktu, rezultatu, oddziaływania szczegółowego oraz oddziaływania szerszego i przyporządkowaniu każdemu z tych poziomów wskaźników osiągnięć, dokumentów weryfikujących te wskaźniki oraz założeń warunkujących osiągnięcie celów.

Wkład (ang. input): oznacza zasoby zaangażowane przez beneficjenta w trakcie wdrażania danego Planu lub projektu.

Produkt (ang. output): oznacza konkretne przedsięwzięcia zrealizowane w ramach danego Planu lub projektu. Produkty mierzone są w jednostkach fizycznych lub finansowych (np. długość zbudowanej drogi, ilość MSP, które uzyskały pomoc doradczą, ilość przeprowadzonych szkoleń).

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Rezultat (ang. result): oznacza bezpośrednio i natychmiastowe efekty Planu lub projektu (skrócenie czasu podróży, zmniejszenie zanieczyszczeń przedostających się do środowiska, liczba nowych stanowisk pracy, liczba przeszkolonych osób) lub finansowych (wielkość zainwestowanego kapitału prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu, obniżenie cen połączeń telefonicznych itp.)

Oddziaływanie (ang. impact): odnosi się do konsekwencji danego Planu lub projektu, wykraczających poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów. Przykładami wskaźników mogą być np. wielkość natężenia ruchu na drodze w rok po oddaniu jej do użytku, ilość nowych miejsc pracy stworzonych 12 miesięcy po zakończeniu Planu wsparcia MSP w przedsiębiorstwach korzystających ze wsparcia, liczba uczestników szkoleń dla bezrobotnych, którzy znaleźli zatrudnienie w jakiś czas po zakończeniu Planu.

Cel	Wskaźniki osiągnięć	Źródła informacji	Założenia
Cel szerszy			
Cel szczegółowy			
Rezultaty			
Produkty			
Wkład (finansowy, ludzki)			

Strzałki na rysunku pokazują sposób czytania matrycy.

Metaplan

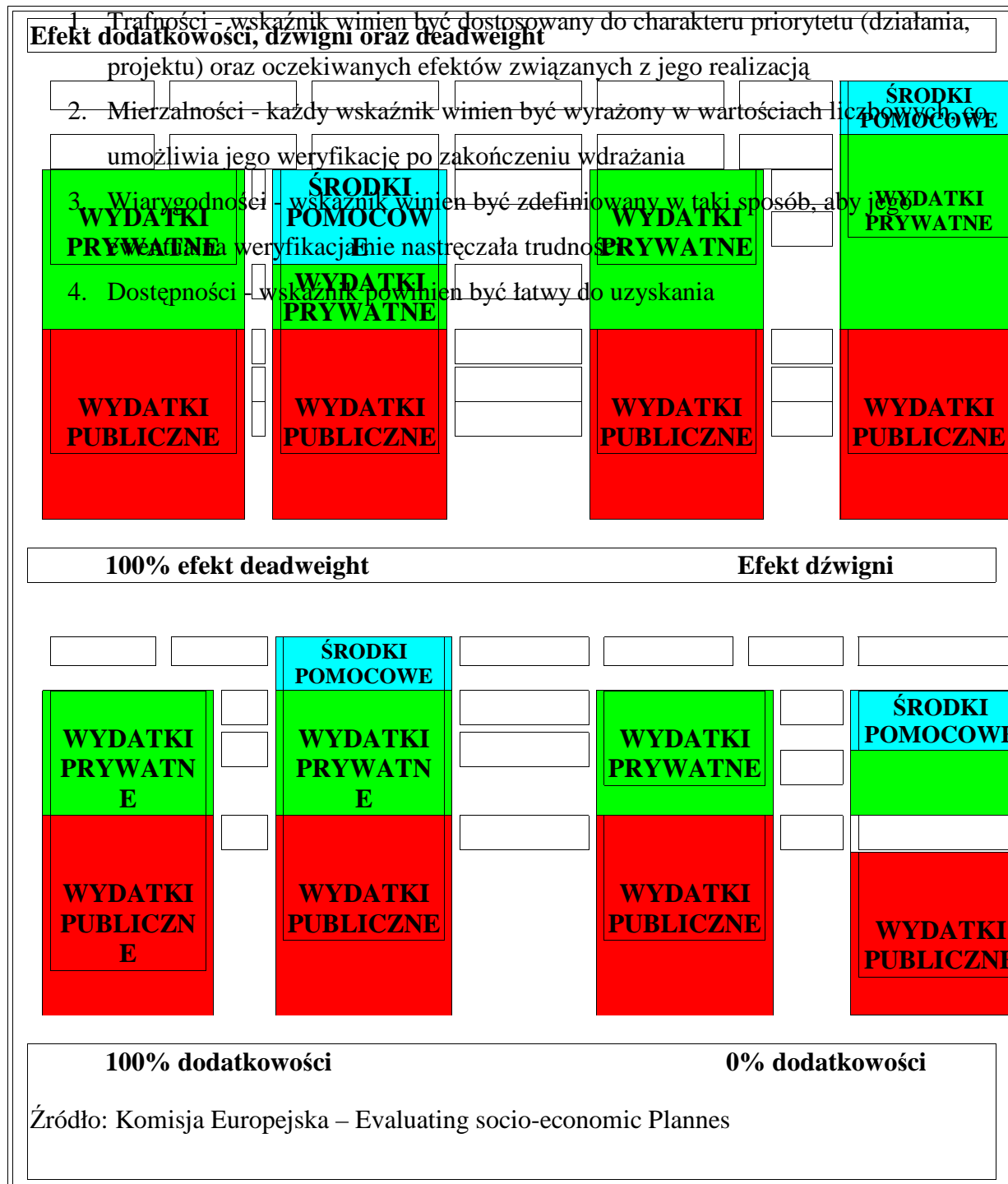
Moderator zadaje uczestnikom spotkania wcześniej przygotowane pytania i umiejętnie kierując dyskusją stara się uzyskać od zaproszonych gości ich opinie na poruszane kwestie.

Mapa oddziaływania

Podobnie jak w przypadku metaplanu, do udziału w tym etapie oceny (ewaluacji) zaprasza się grupę osób zaangażowanych w przygotowanie lub realizację Planu. W przeciwieństwie do metaplanu, którą to metodę można zastosować w trakcie jednej sesji, mapa oddziaływania wymaga odbycia kilku spotkań.

Wskaźniki wykorzystywane przy opracowywaniu, a następnie monitorowaniu Planu lub projektu winny spełniać określone warunki.

Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013

Efekt substytucji (ang. substitution effect) polega na tym, iż beneficjenci Planu lub projektu stają się bardziej konkurencyjni w stosunku do tych podmiotów działających na terenie obszaru objętego Planem, które nie były beneficjentami pomocy

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Efekt zastępowania (ang. displacement effect) występuje wówczas, gdy pozytywne efekty wynikające z realizowanego Planu i osiągnięte na obszarze objętym pomocą są związane z negatywnymi efektami występującymi na obszarze nie kwalifikującym się do wsparcia.

11. Sposoby oceny Programu. Promocja Programu

Skuteczność wdrażania Programu poddawana będzie bieżącej ocenie. Sprawowana będzie przez Instytucję Zarządzającą za pomocą wskaźników postępu realizacji i oceny skuteczności wdrażanych projektów określonych w poszczególnych programach operacyjnych i w wytycznych opracowanych przez ówczesne Ministerstwo Gospodarki, Pracy i polityki Społecznej pt. „Wytyczne do tworzenia wskaźników monitoringu programów, priorytetów, działań i projektów oraz lista podstawowych wskaźników monitorowania w poszczególnych obszarach interwencji funduszy strukturalnych.

Informacja i promocja

Instytucja Zarządzająca zapewnia środki informacyjne i promocyjne w zakresie udzielonej pomocy z funduszy strukturalnych. Wykorzystywane środki informacyjne i promocyjne będą miały na celu przede wszystkim informowanie potencjalnych i faktycznych odbiorców pomocy o możliwościach wsparcia ze strony UE oraz informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy unijnej dla poszczególnych projektów i rezultatach tych działań. Instytucja Zarządzająca obowiązana jest przestrzegać zasady wynikające z Rozporządzenia Komisji 1145/2003 i z zawartych umów.

Informowanie i promocja odbywać się będzie poprzez organizowanie szkoleń i konferencji na temat możliwości pozyskania środków unijnych. W prasie lokalnej i regionalnej, w telewizji i radiu regionalnym oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach Programie.

Zintegrowany Program Rozwoju Gminy Wilczyce jest jednym z podstawowych narzędzi programujących szeroko pojęty rozwój Gminy; wytycza on i szczegółowo wskazuje kierunki rozwoju, jak również poszczególne działania podejmowane na rzecz gminy.

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

Program spełnia również funkcję informacyjną. Zadaniami Programu w tym kontekście są:

- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych na terenie gminy,
- zapewnienie czytelnej informacji o kryteriach oceny i wyboru projektów oraz obowiązujących w tym zakresie procedurach,
- zapewnienie bieżącego informowania opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie lokalnym,
- zapewnienie współpracy z instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie i realizowanie Programu Rozwoju w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych poprzez wymianę informacji i wspólne przedsięwzięcia,
- inicjowanie dodatkowych działań promocyjnych o zasięgu lokalnym,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak Internet, poczta elektroniczna, elektroniczna archiwizacja dokumentów, w celu usprawnienia komunikacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji Programu Rozwoju.

Grupy docelowe odbiorców

Działania podejmowane w ramach Programu Rozwoju będą uwzględniały specyficzne potrzeby wymienionych grup docelowych, jeśli chodzi o zakres informacji oraz użyte instrumenty w celu osiągnięcia maksymalnej skuteczności.

Opinia publiczna – powszechna wiedza na temat działań związanych z wdrażaniem oraz wykorzystaniem środków Unii Europejskiej służyć będzie prezentacji korzyści płynących z członkostwa we Wspólnocie, budowaniu pozytywnego wizerunku podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania pomocy, jak również przyczyni się do poparcia dla inwestycji, których bezpośrednim beneficjentem będzie społeczność lokalna Gminy.

Beneficjenci - to osoby, instytucje lub grupy społeczne bezpośrednio korzystające z wdrażanej pomocy. Będą to:

- jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego,
- podmioty będące jednostkami podległymi samorządowi gminnemu bądź realizujące zadania jednostki samorządu gminnego,

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

- podmioty gospodarcze,
- organizacje zrzeszające przedsiębiorców,
- jednostki edukacyjne,
- organizacje pozarządowe,
- inne organizacje społeczne.

Kształtowanie wizerunku Programu

Wykorzystanie pomocy w ramach funduszy strukturalnych płynących z Unii Europejskiej uzależnione jest od poziomu świadomości w zakresie istnienia oraz możliwości pozyskania środków dla jednostek samorządu terytorialnego. W tym celu istnieje realna potrzeba konsekwentnego kształtowania pozytywnego wizerunku Programu Rozwoju.

Instrumenty Polityki Informacyjnej

Realizacji polityki informacyjnej służą następujące instrumenty:

- konferencje, seminaria, wykłady, warsztaty, prezentacje – propagujące informacje o możliwościach wykorzystania środków unijnych i rezultatach wsparcia UE oraz usystematyzowania wiedzy;
- wizytacje projektów, ekspozycje projektów – mogą stanowić skuteczne metody prezentacji osiągnięć w zakresie realizacji inicjatyw z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej;
- informowanie o projektach oraz ich promocja przez beneficjentów – należy zadbać o przekazanie odpowiedniej wiedzy beneficjentom z terenu Gminy, którzy będą odpowiedzialni za spełnienie wymogów w tym zakresie;
- serwisy internetowe – będą szybkim i ogólnodostępnym źródłem informacji dla potencjalnych beneficjentów i instytucji o aktualnych możliwościach skorzystania z pakietu pomocowego, zaś dla opinii publicznej stanowią kompleksowe źródło informacji o osiągnięciach Programu Rozwoju i wsparciu ze strony Unii Europejskiej dla Gminy;
- publikacje, broszury informacyjne, ulotki, reklamy, plakaty, materiały audio-wizualne – ułatwiają w atrakcyjnej, przystępnej formie przybliżyć wiedzę na temat dostępnej

~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata 2007 - 2013~~

pomocy Unii Europejskiej, możliwości jej uzyskania, roli instytucji w zarządzaniu pomocą oraz roli Unii Europejskiej w tym procesie;

- współpraca z mediami – działania wykorzystujące współpracę z prasą, radiem, telewizją o zasięgu lokalnym i regionalnym będą kluczowym elementem przy realizacji Programu Rozwoju w szczególności w odniesieniu do opinii publicznej. Działania podejmowane za pośrednictwem mediów będą miały formę artykułów i relacji prasowych, audycji radiowych i telewizyjnych, reklam i ogłoszeń.
- Wszelka informacja o zasadach i procedurach związanych z wykorzystaniem funduszy strukturalnych powinna być przekazana w zwięzły i przystępny sposób.

**~~Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyce na lata
2007 - 2013~~**